SISUKORD

Sissejuhatus	2
Multikultuurne haridus: mõiste, eesmärgid ja ülesanded	3-6
Multikultuurse hariduse iseloomustus	6-7
Multikultuurse hariduse pedagoogilised meetodid	7-9
Kultuuriline mitmekesisus	10
Stereotüübid	10-11
Diskrimineerimisvastane kasvatus	11-16
Mitmekultuuriline haridus klassis: õpetaja tegur	16-18
Balti riigid: noored, diskriminatsioon, stereotüübid	18-27
Multikulturalismi sõnastik	28-32
Rahvusvahelised dokumendid multikulturalismi alal	33
Mängud ja praktilised ülesanded	34-96

Multikultuurse hariduse juhend on välja antud projekti "Lõhume stereotüüpe – tugevdame sallivust" raames. Projekti viib läbi ühiskondlik organisatsioon "Kultuur. Sallivus. Sõprus." (Läti) koos oma kolleegidega ressursikeskusest VITATIIM (Eesti) ja Klaipeda mitmekultuurilisest keskusest (KLAMC, Leedu). Projekti rahastab Euroopa Liidu vundamentaalsete õiguste ja kodanikutunde Programm.

European Commission
Justice

Käesoleva juhendi ülesandeks on võimaldada noortega töötavatele spetsialistidele aktuaalse, teoreetilise ja praktilise informatsiooni kättesaamist multikultuurse hariduse valdkonnas.

Antud juhend hõlmab avaliku arvamuse uuringu tulemusi diskrimineerimise ja stereotüüpide küsimustes Riias, Narvas ja Vilniuses toimunud õppevisiitide käigus kogutud informatsiooni, multikultuurse hariduse didaktilisi materjale ning ülesandeid.

Projekti koduleht: **tolerance.kid.lv**

Multikultuurne haridus: **MÕISTE, EESMÄRGID JA ÜLESANDED**

XX sajandi viimasel veerandil on multikultuurne haridus kujunenud inimese teadvuses eraldi valdkonnaks. Inimkond on alati olnud mures paljude sellega seoses uuritud küsimuste üle, näiteks: ususallivus, rassism, segregatsioon ja diskrimineerimine; võrdsed kodanikuõigused kõigile; majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus; eri etniliste ja kutsealaste gruppide psühholoogia jne.

Mõnda neist mõtestatakse tänapäeval teisiti, selgunud on uued aspektid ja probleemid, mis on tingitud vanade probleemide süvenemise ning uute konfliktide tekkimisega etnilisel, usulisel, poliitilisel, majanduslikul, keelelisel, põlisuse ja soolisel pinnal. See on seotud demokraatlike protsesside üldarenguga maailmas, inimõiguste nimel liikumise, paljude inimeste enda tähtsuse teadvustamise ning sisevabaduse ja välisvõimaluste individuaalseks eneseteostamiseks olemasolu vajaduse suurenemisega. Mõnedes riikides on multikultuursele haridusele antud rahvuslike poliitikate, valitsuse eesmärkide ja erakondade programmide kõrgem aste: on loodud teadusassotsiatsioonid, kes igal aastal viivad läbi rahvuslikke ja rahvusvahelisi foorume kultuurilise pluralismi kohta; on avatud uued uurimisinstituudid, -keskused ja –programmid; kohtu- ja õiguskaitseorganid osutavad sagedamini tähelepanu inimeste õiguste piiramisega seotud rikkumistele.

Tihti kohustatakse tulevasi töötajaid õppeasutustesse ja suurtesse ettevõtetesse tööleasumisel osalema multikultuurses treeningus, mille lõppemisel annavad nad kirjaliku lubaduse, et edaspidi on nad sallivad kultuurilise mitmekesisuse vastu oma töökohal. See fakt tunnistab, et multikultuursus muutub asjatundlikkuse lahutamatuks osaks.

Koolide, ülikoolide, valitsusorganite, avalike organisatsioonide, haiglate ja ettevõtete põhikirjades ja kordades on multikultuurne printsiip väljendatud fraasiga "Asutus ei diskrimineeri rassi, usu, värvuse, soo, soolise orientatsiooni, vanuse, rahvusliku või etnilise kuuluvuse, keeleliste, füüsiliste ja vaimsete erinevuste alusel", mis on muutunud normiks.

"Multikultuurse hariduse alused" on muutunud kohustuslikuks õppeaineks ülikoolides, kolledžites ja pedagoogilistes kõrgkoolides. Just nimelt õpetajad on see võimas jõud, kes on võimeline sotsiaalsetest eelarvamustest, rassismist, diskrimineerimisest, vihast, ksenofoobiast vabade inimeste põlvkondade hariduslikku protsessi väärtuslikku panust andma.

Koolid ja koolivälised õppeasutused lülitavad aktiivselt multikultuurse hariduse õppeaineid oma õppekavadesse või kasutavad kultuurilise mitmekesisuse küsimusi avavat materjali juba olemaolevates õppekavades.

Multikultuurne ja rassismivastane haridus

Rassismivastase hariduse kontseptsioon kujunes 80-te aastate alguses esialgu multikultuurse hariduse alternatiivina. Selle tekkimist soodustas rassilise diskrimineerimise juhtumite ja rassiliste konfliktide järsk sagenemine. Selle lähenemisele mõjusid oluliselt Mullardi tööd, kus ta esitas isikliku "ühiskasvatusliku süsteemi struktuuri muutmise" strateegia. Samuti olid rassismivastase suuna esindajad Carrington, Cole ja Tron. Kõik nad pidasid rassismivastase kasvatuse kontseptsiooni mitte multikultuurse hariduse osaks, vaid alternatiiviks. Nende arvamusel on mõlema kontseptsiooni aluseks absoluutselt erinevad haridusliku strateegiad, mis omakorda põhinevad probleemide analüüsi erinevatel lähenemistel ja meetoditel. Rassismivastase kasvatuse mudeli pooldajad olid veendunud, et multikultuurse hariduse kontseptsioonis isikupärastatakse rassismi probleemi, samal ajal on haaramata konkreetsed poliitilised ja majanduslikud tingimused ning vastuolud, mis puudutavad võrdselt põliselanikke ja diskrimineerimise all kannatavaid gruppe.

Põhimõtteline erinevus multikultuurse ja rassismivastase hariduse vahel seisnes selles, et multikultuursesse haridusse kuuluvad pedagoogilised mudelid olid kultuurile määratud, samal ajal kui rassismivastase kasvatuse kontseptsioon keskendus ühiskonna struktuurile. Erinevalt multikultuurse hariduse mudelitest, mis pöörasid tähelepanu lugupidava suhtumise kasvatamisele kultuurilistesse erinevustesse, eeldas rassismivastase kasvatuse kontseptsioon ebavõrdsuse ja ebaõigluse suhtes aktiivse seisukoha kujundamist.

Viimastel aastatel on ikkagi märgata mõlemate kontseptsioonide lähenemist ühinemiseni välja. Seda mõjutas osaliselt Euroopa riikides peetav pedagoogiline diskussioon, mille eesmärgiks on multikultuurse hariduse raames pedagoogiliste strateegiate väljatöötamine, mis oleksid suunatud rassismi ja parempoolse ekstremismi vastu. Paljud teadlased väidavad, et rassismivastane kasvatus on multikultuurse hariduse osa.

Multikultuurse hariduse mõiste

"Multikultuurse hariduse" termini arusaamisel on mitu taset. Otsese mõttes mõeldakse multikultuurse hariduse all teadmiste omandamist, erinevate kultuuride koostööl suhtumise või käitumise kujundamise individuaalset protsessi. Laiemas kontekstis käsitletakse multikultuurset haridust tihti siiski erinevatesse kultuuridesse kuuluvate inimeste rahumeelseks kooselu tähistamise ning sellise ühiskonna mudeli loomise protsessiks.

Multikultuurne haridus lähtub vundamentaalsest printsiibist, mille kohaselt on kõigil ja igaühel oma kultuur kui elustiil, mis on omaduste, kommete, erineva keele, aktsendi, dialekti, soengu ja riietumisstiili, köögi, käitumisreeglite, laulude, juttude, kirjanduse, sümbolite, füüsiliste ja põlvnemisomadustе, suhete, kõlbeliste ning esteetiliste väärtuste, hariduse, tööoskuste, usu jne kogum. Ainult see on erinev kultuur: mitte halb ja hea, kõrge ja madal, täisväärtuslik ja alaväärtuslik, arenenud ja arengus mahajäänud, tsiviliseeritud ja primitiivne, kuid erinev, pole teistega sarnane, millel on oma väärtused ja puudused, plussid ja miinused, tugevad ja nõrgad küljed.

Multikultuurse hariduse eesmärgid on:

- oskuste arendamine kriitiliselt tajuda teisi inimesi puudutavaid klišeeväljendeid, stereotüüpe, ühepoolseid kujundeid ning koolilaste ja üliõpilaste tolerantse suhtumise väljatöötamise arendamine;
- sallivuse arendamine võõra eluviisi ja käitumisstiili suhtes, mis põhineb inimese kultuuriliste erinevuste arusaamisel, millised omakorda võivad põhjustada konflikte erinevate sotsiaalsete kihtide esindajate vahel;
- teadvustamine, et kultuurilised erinevused ja võõrad kultuurid tervikuna mõjuvad inimese emotsionaalsusele, olles tema läbielamuste ja vajaduslike seisundite allikaks;
- liigestamisoskuse arendamine teise kultuuri sees, väärtuste ja normide süsteemi hindamisoskuse arendamine nende teatud tegevusliikide jaoks vastavalt konkreetsele ajaloolisele tähtsusele.

Multikultuurses hariduses võib eristada mitut järku: võõra kultuuriga tutvumine ja sallivuse kasvatamine selle vastu, isiklike väärtuste süsteemi analüüsimine ja uute mõõtude ning käitumisväljendite otsimine. Õpilaste multikultuurse hariduse ülesannete lahendamine nõuab multikultuurse komponendi tugevdamist õpetaja ettevalmistuses.

Multikultuurse hariduse ülesanded on:

- soodustada erinevate etniliste, rassiliste, kultuuriliste ja keeleliste gruppide arusaamist ja austamist;
- kujundada positiivset suhtumist kultuurilisse mitmekesisusse indiviidi, grupi ja kogu ühiskonna tasemel;
- iseendast ja teistest vääroletuste, stereotüüpide ja negatiivsete hinnangute kõrvaldamine;
- aidata mõtestada rassismi ja teiste barjääride mõju, mis segavad inimesi teiste erinevusi vastu võtta;
- kaasata noori inimesi teistest kultuurilistest gruppidest õpilastega suhtlemisse ja kultuuride ning suhtluse erinevate tüüpide koolitamisse;
- arendada vastastikust mõistmist õpilaste vahel – erinevate kultuuride ja suhtlemisoskuste esindajate vahel kultuurilise mitmekesisuse maailmas.

Multikultuurne haridus aitab mõtestada, et:

- ühiskond, kus me elame, pole muutumatu - siin toimuvad pidevalt sotsiaalse ja kultuurilise iseloomuga muutused;
- etniline ja kultuuriline mitmekesisus on rikastamise, ühtekoondamise ja ellujäämise aluseks;
- kõigile etniliste ja kultuuriliste gruppide esindajatele tuleb tagada võrdsed võimalused;

- indiviidil demokraatlikus ühiskonnas peab olema valikuvõimalus eneseidentifitseerimise protsessis teatud etnilise või kultuurilise grupiga

Multikultuurne haridus arendab oskust

- austada ja väärtustada ümbritsevate inimeste vaateid, harjumusi, sh ka neid, mis erinevad tema isiklikest väärtushinnangutest ja harjumustest;
- tajuda inimesi nende kultuurilisest perspektiivist lähtudes, mitte aga isiklikust maailmavaatest lähtudes;
- tunda end mõnusalt kultuuris erinevustega kokkupuutumisel, rahutust või enesekaitset, vältides vastureaktsiooni erinevustele;
- muuta põhjendamatuid arvamusi, stereotüüpe ja vääroletusi.

Multikultuurse hariduse põhiteemad ja küsimused

- **demokraatia;**
- **mitmekesisus;**
- **inimese õigused;**
- **ühtsus;**
- **globaalne koostöö;**
- **pikaajaline areng;**
- **võim;**
- **sallimatus;**
- **diskrimineerimine ja rassism;**
- **migratsioon;**
- **identiteetide mitmekesisus;**
- **patriotism ja kosmopolitism.**

Multikultuurse hariduse ISELOOMUSTUS

Rassismi- ja diskrimineerimisvastane haridus

Koolides nimetatakse harva sõna rassism. Ometi pole võimalik kõrvale jääda rassismi, seksismi, diskrimineerimise, juudivastasuse ja etnotsentrismi mõjust eakate inimeste suhtes ühiskonnas, kus leidubki kõiki neid ülalnimetatud nähtusi.

Baasharidus

Oskused multikultuurse mitmekesisuse valdkonnas on sama vajalikud, kui lugemis- ja kirjutamisoskused. Multikultuurse hariduse alternatiiviks on monokultuurne haridus. See kajastab ainult üht reaalsust ning on suunatud domineeriva grupi kasuks. Monokultuurset haridust võib paremal juhul osaliseks pidada. See võtab koolilastelt mitmekesisuse, mis on ammu meie maailma osaks muutunud.

Haridus kõigile

Balti riikides oli XX sajandi lõpus multikultuurne haridus tunnustatud sobivaks rahvusvähemuste koolidele. Hiljuti sai tunnustuse mitmekultuurilise hariduse laiem mõiste. Mitmekultuuriline haridus kehtib kõigile, sõltumata rahvusest, keelest, soost või sotsiaalsest staatusest. Valitsevat kultuuri esindavatel õpilastel on suurem vajadus multikultuurseks hariduseks, kuna just nemad saavad sagedamini vale ettekujutuse meie ühiskonna mitmekesisusest.

Haridus sotsiaalse õigluse saavutamiseks

Multikultuurse maailmavaate kujundamine tähendab laiemalt mõtlema õppimist, avatuna olemist, oma oskustele mõtlemist ning teadmiste elluviimist. Mitmekultuuriline haridus julgustab õpetajaid ja õpilasi tegutsema ning rakendama oma teadmisi praktikas. Mingit küsimust arutledes, midagi kasulikku tehes, tunnevad õpilased isiksuse ja meeskonna jõudu, mis võivad elu muuta.

Dünaamiline protsess

Inimeste vahel suhete loomise protsess. Mitmekultuuriline lähenemine väärtustab mitmekesisust, stimuleerib kriitilist mõtlemist, mõtisklemist, tegevusi, mis valmistavad õpilasi ette aktiivselt osalema ühiskonna elus.

Multikultuurse hariduse PEDAGOOGILISED MEETODID

Soovitatavad meetodid näitavad seda, mil viisil võivad õpetajad õpilaste moraalset kujutlus- ja empaatiavõimet esile kutsuda, kritiseerida nende vaateid ning rikastada nende igapäevaseid ettekujutusi inimestest, võimust, vastutusest. Need meetodid soodustavad kriitilist mõtlemist, tunnetuslikku ja emotsionaalset õppimist, erinevuste austamist ning üliõpilaste aktiivset osalemist õppeprotsessis.

"Ajurünnak"

Seda meetodit võib kasutada nii teoreetilistele kui ka praktilistele probleemidele lahenduste otsimiseks. Meetod eeldab mingi probleemi analüüsimist, pärast sellele lahenduse otsimist. Ajurünnak soodustab kaasamise kõrget taset ning stimuleerib selles protsessis osalevaid õpilasi maksimaalse loomeaktiivsuse avaldumiseks.

Pärast probleemi esitlust kirjutatakse kõik vastustes väljendatud arvamused skeemi või diagrammi vormis. Kõik vastused fikseeritakse. Sellel etapil mingit selgitust pole vaja, ühtegi arvamust ei arutata ega tagasi lükata. Edasi liigitab ja analüüsib õpetaja saadud vastused. Mõned neist ühendatakse, kooskõlastatakse või lükatakse tagasi. Lõpuks annab grupp soovitused ja teeb otsused valitud probleemi kohta.

Temaatilised uuringud

Väikestesse gruppidesse ühendatud õpilased töötavad reaalsete või väljamõeldud teemadega. Temaatilised uuringud peavad põhinema tõelistel ja reaalsetel stsenaariumitel, keskendunud kahele või kolmele põhiküsimusele. Uurimist nõudev stsenaarium võib õpilastele esitada läbivaatamiseks tervikuna või järk-järgult, vastavalt ("hüpoteetiliselt tekkiva") olukorra arengule, millele nad peavad reageerima. Selle meetodiga stimuleeritakse analüütilist mõtlemist, probleemi lahenduste otsimisprotsessi, praktilisi planeerimisoskusi, samuti koostöö loomist ning kollektiivsustunnet. Temaatilisi uuringuid võib rakendada arutelul ning edaspidiste uuringute läbiviimisel.

Loominguline väljendus

Kunst võib kaasa aidata mõistete konkretiseerimisele, abstraktsete kontseptsioonide personaliseerimisele ning hoiakute moodustamisele, kutsudes esile sellele või teisele probleemile emotsionaalse ja intellektuaalse reaktsiooni. Meetodite hulka kuuluvadki: kirjandus, luulekunst, graafika, skulptuur, draama, laulmine ja tantsud. Õpetajad ei pea olema kunstitegelased, kuid nad vajavad eesmärke, et püstitada ja aidata jagada õpilastel oma loomingulisi saavutusi.

Arutelud

On palju viise stimuleerida põhjalikke arutelusid paarides, väikestes rühmades või kogu klassis. Selleks, et luua usalduse ja austuse õhkkonda, saavad õpilased välja töötada oma "arutelude reegleid". Mõnikord arutelud võtavad mitmesuguseid tõhusaid vorme. Mõned teemad sobivad arutlemiseks formaalse diskussiooni, ekspertide grupi raames või "akvaariumi" vormis (kui väike õpilaste grupp arutleb teemade üle, ülejäänud klass kuulab, hiljem teeb märkusi ning esitab küsimusi). Teiste jaoks sobib paremini "ringvestlus" (Õpilased istuvad kahes ringis üksteise vastas. Igaüks arutleb vastas istuva klassikaaslasega teemade üle. Mõne aja pärast paluvad õpetajad sisemises ringis istuvaid õpilasi liikuda ühe sammu võrra paremale ja arutada sedasama teemat uue õpilasega). Isiklikke ja emotsionaalseid teemasid soovitatakse arutada paarides või väikestes rühmades.

Väljasõidud / kogukonna külastused

Õpilased saavad kasu kooliõpingute jätkamisest. Konkreetse külastuse eesmärk peab olema eelnevalt õpilastele edastatud, siinjuures tuleb pöörata nende tähelepanu sellele, et nad suhtuksid kõigisse lugupidavalt ja korrektselt, tähelepanelikult paneksid kirja oma vaatlusi edaspidiseks arutamiseks või külastuse lõppemisel kirjaliku lühikokkuvõtte koostamiseks.

Intervjuu

Intervjuu on otsene probleemide ja toimunud sündmuste uurimise ning isikliku tajumise vorm. Intervjuu objektideks võivad olla perekondade ja kogukonna liikmed, aktivistid ja liidrid. Need suulised elu- ja ajalood on väärtuslikud allikad sünnikogukonna probleemide tajumisel ja dokumenteeritud kujundamisel.

Uurimisprojektid

Valitud temaatika pakub tohutul hulgal võimalusi sõltumatu uurimise läbiviimiseks. See võib olla formaalne uurimine raamatukogude või interneti kasutamisega. Muidu informatsioonil ehk andmete intervjuul, arvamuste ülevaatel, meedial ja teistel andmete kogumismeetoditel põhineval analüüsil. Sõltumata sellest, kas tegemist on üksikisiku või rühmaprojektidega, arendavad uuringud sõltumatu mõtlemise ja andmete analüüsimisoskusi ning süvendavad mitmekultuurilisuse küsimuste keerukuse teadvustamist.

Rollimängud / simulatsioonid

Rollimäng on väike etendus, mis mängitakse läbi klassi ees. Suurelt osalt on see improvisatsioon, mis võib olla ülesehitatud loo vormis (koos jutustajate ja peategelastega) või esitatud situatsioonis, kus peategelased suhtlevad omavahel, improviseerides dialoogi, sh ka õpetaja ja ülejäänud klassi abiga. Rollimäng on eriti kasulik õpilaste teiste gruppide tunnetele, vaadetele ning konkreetsete küsimuste olulisusele tähelepanu suunamisel. Rollimängud töötavad paremini, kui nad ei kesta kaua ja jäetakse piisavalt aega edasiseks aruteluks. Selleks, et saada maksimaalset kasu ja vältida negatiivset suhtumist, on hädavajalik anda õpilastele pärast üritust võimalus rääkida oma tunnetest, hirmudest ja tajumisest.

Võib-olla peavad õpetajad peatama õpilasi, et vältida nende samastumist rollimängu tegelasega. Samuti peavad osalejad õppima rollist välja tulema, võimalusel kommenteerima või küsimustele vastama. Teised klassi õpilased peavad ka oskama oma arvamust avaldada, esitada küsimusi ning vahel ka rollimängu minema. Rollimängude hulka kuuluvad näiteks kohtuprotsesside lavastamine, kujuteldav intervjuu, imitatsioonilised mängud, kohtuistungid. Tavaliselt on need keerulisemad, kestavad kauem ja nõuavad nii õpetajatelt, kui õpilastelt tõsisemat koolitust ja ettevalmistust.

Näitlikud õppevahendid

Õppeprotsessi võib lihtsustada ja rikastada tahvlite, grafoprojektorikilede, plakatite, skeemide, diagrammide, piltide, slaidide, videofilmide ja teiste filmide kasutamisega. Reeglina peab plakatites ja skeemides reprodutseeritud informatsioon olema lühike ja selge, üldise plaani või nimekirja vormis. Kui nõutakse üksikasjalikku teksti, kasutage õpilastele jagatavaid infovoldikuid. Siiski tuleks vältida visuaalsete ehk näitlike abivahendite liigset kasutamist, mis ei tohiks kunagi asendada otsest arutelu ja õpilaste osalust selles.

Hindamine

Õpilaste informeeritust ja arusaamise taset saab kontrollida standardmeetodite abil. Hoiakute ja nende muutuste hindamine on ikkagi palju keerulisem arvamuste subjektiivse iseloomu põhjal. Lihtsaim viis on perioodiliselt pakutavad vabas vormis koostatud küsimustikud, kuid nende tulemusel saadav pilt on parimal juhul pealiskaudne. Tähtsamaks õppimise viisiks võiks olla õpilaste kaasamine kontrolllehe koostamisse individuaalse tegevuse ja klassi tegevuse hindamiseks..

KULTUURILINE MITMEKESISUS

Mitmekesisus demokraatlikus ühiskonnas on väga aktuaalne teema, sest teatud etnilised, usulised, keelelised, seksuaalsed grupid struktuuri- ja kultuurivaldkonnas on tõrjutud.

Omakorda, arvestades sallimatuse, diskrimineerimise ja rassismi mõisteid, on oluline anda õpilastele ülevaade mitte ainult nende esinemise psühholoogilistest tingimustest, vaid ka nende avaldumisvormidest, mis sisaldavad erinevaid võimusuhteid ja tõrjutuse praktikat. Privilegeeritud rühmad, mis põhinevad teatud füüsilise või kultuurilise üleoleku paradigmadel, kasutavad oma positsiooni vähemuse piiramiseks, kõigepealt neid poliitilistest ressurssidest ilma jättes. Seda tüüpi rassism on sügavalt juurdunud poliitilistesse, majanduslikesse ja hariduslikesse struktuuridesse, mis loob uusi institutsionaalseid rassismile põhinevaid tavasid.

Koolituse protsessi käigus on õpilastel ja õpetajatel vaja vastata küsimustele: Kust on pärit üldtunnustatud teadmised? Kuidas nad luuakse? Kelle huvisid toetatakse teatud kõrvalekalletega spetsiifiliste teadmiste õpetamisel? Milliseid eluväärtusi ja vaateid maailmale peetakse õpetamisel prioriteetseteks? Kes toob esile sotsiaalse käitumise pealtnäha neutraalseid standarte, mida tuleb järgida (nt, las seksuaalvähemused elavad, kui nad ei suru oma eluviisi teistele peale) jne.

STEREOTÜÜBID

Stereotüüp on indiviidi teadvuses väljakujunenud üldistus ühest inimesest, inimeste grupist, elukohast, geograafilisest asukohast jne. Üldistused võivad olla õiged või valed, positiivsed või negatiivsed. Mitmekultuuriline haridus hõlmab looduse stereotüüpide olemuse uurimist, eelarvamuste, rassismi, diskrimineerimise ja konfliktide tekkimisel nende rolli uurimist. Sealhulgas hõlmab ta ka sellist hariduse sisu väljatöötamist, mis aitaks õpilastel nende tekkimise protsessi paremini mõista, õigesti selles orienteeruda, oma väljakujunenud stereotüüpe analüüsida, vastuseisu osutada ning mitte lubada nendel kasvada eelarvamuseks, solvanguks, inimväärikuse alandamiseks või vägivaldseks toiminguks.

Mitmekultuuriline pedagoog õpetab, et üldistused tekitavad probleeme juhul, kui need põhinevad mitte faktidel, mida saab kontrollida, vaid kontrollimata, kahtlasel või mittetäielikul informatsioonil, isiklikul arvamusel, oletusel.

Stereotüüpide hulk on erakordselt suur. Stereotüüp on ohtlik selle poolest, et see välistab sageli alternatiivse vaate ja seisukoha, mitmekesisuse kultuurilise grupi sees ning viib eelarvamuse, füüsilise ja psühholoogilise surve ja vägivalla tekkimiseni.

Väga sageli võtavad inimesed vastu pedagoogilisi, poliitilisi, rahalisi, majanduslikke, isiklikke otsuseid, tuginedes nii positiivsetele kui ka negatiivsetele stereotüüpidele. Mõnikord kasutatakse stereotüüpe indiviidi üle võimu saavutamiseks.

Mõnikord piisab, kui vähemuse esindajale öeldakse enamuse juuresolekul fraas: "Teie venelased olete kõik sellised! (venelaste asemel võivad aga olla mustlased, juudid, maapiirkondade elanikud, naised jne)," et kutsuda indiviidil esile masendust, võimetust, õigusetuse tunnet, rahulolematust. Sellises olukorras on võimalik sisemine või väline vastuseis ja edasi võib tekkida konflikt, võitlus õiguse eest olla vääriliselt koheldud. Tihti loovad inimesed stereotüüpe mingist kultuurilisest grupist selle ühe esindaja näitel, kellega juhtuti suhtlema ning selle kokkupuute tulemusel tehakse ka valed järeldused ja kokkuvõtted üldiselt kogu grupist.

Üksik kogemus võib viia eelarvamuse kujunemiseni (negatiivse suhtumiseni) teisest kultuurilisest grupist inimese vastu.

Diskrimineerimisvastane KASVATUS

Ükski inimene ei ole suurem või väiksem inimolend kui teine inimene. Tegelikult oleme kõik võrdsed ja võrdselt võime kasutada ka oma õigusi. Võrdsed jah, aga mitte sarnased - see on fakt, mis sunnib inimesi inimkaardil piire tõmbama ja ka nende iseärasustele, mis võivad olla tähtsad, tähelepanu pöörama. Kui piir tõmmatakse, siis see mitte ainult ei eralda inimgruppe, vaid ka eeldab, et üks grupp on siis halvem või parem teisest ainult rassi, nahavärvi, soo, keele, religiooni, poliitiliste vaadete või sotsiaalse staatuse tõttu, mis aga ongi diskrimineerimine.

Inimeste võrdsus ja elulised võimalused ning valik, millele see toetub, ei teki iseenesest. Seda peab õppima stereotüüpsete hoiakute uurimistöödega, aidates kaasosalistel aru saada, et nad võivad olla teadlikud ja mõistvad ning andma neile vajalikku ja täpset infot. See on lõpmatu küsimuste esitamise protsess. Tähtis on olla teadlik sot-

siaalmajanduslikes ja poliitilistes probleemides ning nende tegutsemismehhanismides. Pealegi on õppejõule väga tähtis olla teadlik nende erapoolikuses ja diskrimineeritud lähenemises, mis on neile endile omane nagu ka teistele inimestele. Eraldiseisval õppejõul on suur eneseanalüüsi vastutus, sest kui eelaimdusi ei taheta tunnistada, siis nad säilivad ja võivad avaldada mõju järgnevale põlvkonnale.

Stereotüüpidel põhinev diskrimineerimine

Stereotüüpe üle vaadates on vaja suunata antipoodi toetuse ohtlikkusele. Iga tõetera, mis võib stereotüübi juures esineda - on ainult tera. Alternatiivse variandi mõttes võite küsida klassilt juhtude kohta, kui nad on kuulnud selliseid väljendeid nagu "kõik on sarnased“ või “ neilt midagi muud ei võigi oodata“.

Nahavärvi ja rassikuuluvuse tõttu diskrimineerimine

Rassism on usk sellesse, et on olemas inimrühm eriliste iseloomujoontega, mis asetab neid kõrgemale või madalamale kohale sõltuvalt teisest. Rassismi väljendus võib olla mitte ainult avatud (nagu suhtumine inimestesse nende nahavärvist sõltuvalt), vaid ka kinnine (siis kui ühiskond mingisuguse diskrimineerimisarvamusega suhtub teatud inimrühma).

Rassistlik käitumine genereerib rassistlikku diskrimineerimist selle ilmsete negatiivsete tagajärgedega - kergest hooletussejätmisest teistsuguste inimeste või madala tasemega rühma ignoreerimiseni kuni ahistamiseni, ekspluateerimiseni, isoleerimiseni.

Kasulik allikas õppimiseks oleks ülemaailmne konventsioon kõikide rasside diskrimineerimise kõrvaldamisest.

Vähemusgruppide staatuse järgi diskrimineerimine

Vähemusgruppide mõistet aetakse sassi etniliste gruppidega ja tihtipeale ka rassi mõistega. See termin on väga lai ja on kasutusel põlisrahvaste, ümberasustatud isikute, võõrtöötajate, pagulaste ja rõhutud inimeste suhtes. Kõikidele neile inimrühmadele on omane üks tunnusjoon – vaesus. Vähemuse rühm võib olla mittevähemus, siis kui ta saavutab teatud tugevuse.

Rühmaliigid vähemuste seas omavad kõiki inimõigusi, aga tavaliselt nad nõuavad teatud õiguste olemasolu sellise rühma kuuluvuse tõttu. Sõltuvalt rühma koostisest võivad need õigused olla kultuurilise või poliitilise enesemääramise, maa, omandiõiguse äravõtmise, kompensatsiooni, loodusressursside kontrolli ja religioonile ligipääsu kohta.

a) Mõnede "vähemuste gruppide" väljaselgitamine. Aidake klassil leida vähemuse rühma mõiste tähendust.

- Kas alati määratletakse vähemust liikide arvuga?
- Kuidas erinevad vähemused domineerivast rahvastikust?

Töötage klassis aktiivselt läbi vähemuserühmade nimekiri, alustades kohalikust.

Ärge unustage sinna nimekirja panna vähemusi klassi järgi, omadusi, seksuaalse orientatsiooni ja teisi rassikuuluvuse faktoreid. Kas nad on diskrimineerimise all? Missuguse?

Õppijad võivad valmistada temaatilisi uuringuid tugevuse, asukoha, ajaloo, kultuuri, kaasaja tingimuste ja põhiliste nõuete kohta.

- Millised on asjaolud, mis viivad elanikkonna vähemusrühmade moodustamiseni (nt põlisrahvad, sisserändajad, pagulased, töötajad - sisserändajad)?

b) Kultuuriline identiteet / kultuuriline mitmekesisus.

Iga inimene omab kultuurset originaalsust mida ta tihtipeale ei mõista, sest see on osa temast. Kuigi maades, kus esinevad etnilised, religioossed ja keelelised vähemused või põliselanike vähemused, kultuuriline omapära, tekib inimõiguste küsimus, eriti neil juhtudel kui tugevam rühm püüab nõrgemale rühmale peale suruda oma kultuuri.

Lapseõiguste konventsioonis on eriti suur rõhk pandud lapse kultuurilisele omapärale. 29. artikkel garanteerib sellist lapse haridust, mis kasvatab temas austust oma kultuuri, keele ja väärtuste vastu. 31. artiklis on toodud välja lapseõigused osavõtuks mitmekülgsetest kultuursetest üritustest ja kunstielust. 30. artiklis on rõhutatud vähemuste laste õigust kasutada oma kultuuri, oma emakeelt ja uskuda oma religiooni.

UNESCO kultuurse mitmekesisuse üldeklaratsioonis on rõhutatud kultuurse originaalsuse ja erinevuse vahe: "See kultuurne erinevus ilmneb erakordsusel ja mitmekesisusel, mis on iseloomulikud inimrühmadele. Vahetuse allikana on innovatsioon ja loomingulisus, kultuuriline erinevus inimestele vajalik nagu bioerinevus elusloodusele" (lõik 1).

Õppijatega võib arutada järgmisi küsimusi.

- Miks on õigus kultuurilisele omapärale tähtis? Miks on tähtis säilitada ja arendada teisi kultuure?
- Miks püüavad tihti domineerivad grupid oma kultuuri teistele vähemustele peale suruda?

c) Vähemusrühmade esindajate esinemine.

Kutsuge vähemusterühmi klassi ette esinema. Valmistage õppijad ette, abistage neil leida nende stereotüüpe ja koostada kasulikke küsimusi. Kuidas saavad õppijad konkreetsetel juhtudel kõige paremini nendes osaleda õigluse, vabaduse ja võrdsuse edendamisel?

Diskrimineerimine soo järgi

Üldeklaratsiooni paragrahvis 2 kuulutatakse välja kõikide inimõiguste kehtestamine "ilma erinevuseta". Edasi tuuakse siin eraldi välja mõned omadused, mida kasutatakse mis tahes erinevuste leidmiseks inimeste vahel. Üks neist on sugu, siinjuures on olemas olulised põhjused, et rääkida sellest eriliselt, kuna diskrimineerimine soo järgi ("seksism") on endiselt üks kõige levinuim sotsiaalse ebaõigluse allikas.

Seksism, samuti nagu rassism, võib olla omane igas kultuuri aspektis ja ühiskonna elus. See peegeldub inimeste suhetes, kellest

paljud seda ei teadvusta, mis veelgi suurendab sellist liiki diskrimineerimist. Ühe soo inimõiguste täielikus mahus kasutamise võimaluse eitamine – see on seesama, kui olla arvamusel, et see sugu pole päris inimlik.

a) Sugu või gender?

Selgitage erinevust soo (bioloogiaga määratud tegurid) ja genderi (kultuuriga määratud tegurid) vahel. Jagage õpilased kahte gruppi ja paluge igaüht koostada nimekiri meeste ja naiste vaheliste erinevuste kohta nii, et mõned erinevused põhineksid sool (näiteks: täiskasvanud mehed kannavad habet, naised elavad kauem) ja teised genderil (näiteks: mehed jõuavad edasi paremini matemaatikas, naised on arglikumad). Iga rühm loeb ühe omaduse ette ja kõik osalejad peavad otsustama, kas tegemist on sool või genderil põhineva erinevusega. Muidugi hakatakse vaidlema (näiteks: kas mehed on oma loomult agressiivsemad?), kuid sellega seotud arutelu aitab õpilastel teadvustada oma soolisi stereotüüpe. Uurige klassi, õpikuid, meediat ja kogukonda genderi stereotüüpide näidete olemasolu puhul.

b) Kes on kes?

Andke õpilastele ülesanne teha ülevaade raamatutest ja teistest materjalidest, mida võib koolist leida ja vastata järgmistele küsimustele:

- Kas mehi mainitakse nendes nii sageli kui naisi?
- Kas naisi on näidatud kui julgeid otsuste tegemisel, füüsiliselt tugevaid ning seiklusi armastavaid, loovaid, laiast kutsetevalikust huvitatud tegelasi?
- Kas meessoost tegelasi on näidatud kui inimlikumaid ja hoolikamaid, kes on alati abivalmis ning väljendavad avameelselt oma emotsioone ning ei karda, et teised võivad neid "vähe mehelikeks" pidada?
- Kas mehed ja naised austavad võrdselt üksteist?
- Kas meestel on aktiivne roll lapse kasvatamisel ja majapidamistööde tegemisel?
- Kas naised mängivad aktiivset rolli väljaspool kodu? Kui jah, siis kus ja kuidas, lisaks traditsioonilistele naiste tööhõive tegevustele (nt õpetajad, meditsiiniõed, sekretärid) või tasuta või madalalt tasustatud tööle?

c) Genderi näited.

Valige perekonnalugu (nt romaanist, filmist, seriaalist või lihtsalt jutust) ja jutustage see ümber, muutes tegelaste sugu. Arutlege sellise soo muutumise tagajärgede üle.

d) Mis mulle meeldib/mida ma teen.

Paluge õpilastel kirjalikult vastata järgmistele küsimustele iseendast:

1. Kolm asja, millega arvatavasti peavad minu soo esindajad tegelema ning millised mulle meeldivad.

2. Kolm asja, millega arvatavasti peavad minu soo esindajad tegelema ning millised mulle ei meeldi.

3. Kolm asja, mida mina tahaksin teha või mille olemasolu ma eelistaksin, kui oleksin teise soo esindajana.

Paluge õpilastel vahetada vastused samasoolise partneriga, seejärel pakkuge paaridele vahetada vastused vastassoolise paariga (või ühesooliste õpilaste klassides teise paariga).

Arutage tulemused läbi. Kuidas reageerib see inimeste kogukond, kes ei vasta ettekujutustele genderi suhtes? Kas ettekujutused genderi suhtes piiravad inimese õigusi?

e) Otsuste tegemine.

Paluge õpilastel aktiivselt mõtelda mõndadest olulistest otsustest, mida peab perekond vastu võtma ning millised puudutavad kõiki selle liikmeid. Iga otsuse vastu kirjutage, kas seda võetaksu vastu peamiselt meeste, naiste poolt või ühiselt. Arutage otsuste liikide erinevusi, et mehed ja naised teevad oma pere. Seejärel paluge õpilastel mõnede oluliste otsuste loetelu koostada, mis mõjuvad kogu elanikkonnale ning olid nende kogukonnas vastuvõetud viimastel aastatel (nt uue klubi või võistkonna loomine, haigla ehitamine või sulgemine, maapinna jaotamine, bussi piletihinda tõstmine).

Andke igale vähesele grupile analüüsida ühte järgmistest otsustest:

- Missugused genderi tagajärjed on nendel otsustel? Kas mõjutavad need kuidagi naisi ja tüdrukuid? Mehi ja poisse?
- Iga otsuse kõrvale kirjutage grupi nimetust, kes võttis seda otsust vastu ning meeste ja naiste soo ligikaudset vahekorda selles grupis.
- Mis määral teine võiks see otsus olla, kui seda vastuvõtav grupp koosneks meeste ja naiste võrdsest arvust?

f) Klass, kus ei ole eelarvamusi soo järgi.

Enamik ettepanekuid, mis puudutavad rassismivastase klassi loomist (vt eespool lõiku "Diskrimineerimine värvi või rassilise kuuluvuse järgi"), saab kasutada klassis õhkkonda loomiseks, mis ei võimalda erinevused sugude vahel. Nõutaks abi sugudest võimalike stereotüüpide purustamiseks. Ärge lubage kunagi erandeid soo järgi. Alati küsige: mis on õiglane? Tutvustage õpilastele konventsiooni naiste suhtes rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta.

Uuringud näitavad, et pedagooogid omatte võivad tüdrukute suhtes diskrimineerimise potentsiaalsed allikad olla, kui osutavad rohkem tähelepanu poistele, küsides neid kaks korda tihedamini esineda. Paljudes klassides kiidetakse poisse teadushimu ja sihikindluse eest, tüdrukuis aga – korralikuse, vilkuse ja juhiste täitmisoskuse eest. Kooskõlas nende uuringute tulemustega enamik õpetajaid ei aimanud, et eelistasid poisse, ning olid mures selle fakti dokumentaalse kinnitamise pärast.

Soovitatakse ka kooliõppekava ja õpikute põhjalik uurimine:

- Kas arutatakse naiste rolli tööturul (kodus või väljaspool kodu)?
- Kas käsitletakse naiste ja omandi küsimust?
- Kas käsitletakse naiste ebapiisava esindatuse küsimust?
- Kas loodusteaduste õpetamisel rõhutatakse naiste panust?
- Kas motiveeritakse tüdrukud matemaatikas, teaduses ja informaatikas edukate tulemuste saavutamiseks?
- Kuidas on soo järgi jagamine kirjanduse, keele ja humanitaarainete õpetamises peegeldatud?

Uurige koolielu eriomadusi väljaspool õppekava:

- Kas tüdrukutel on võrdsed võimalused klubides ja valimisorganites juhtposit-

siooni saamiseks? Kooli ühiskondlike esindajate rollis tegutsemiseks?
- Kas on tegevuse liigid, millised näevad koolide subsideerimist ette, kus on tüdrukud kõrvaldatud ehk välistatud?
- Kas on sport ja spordivõistkondadest osavõtt tüdrukutele sama tasemel kättesaadav kui poistele?
- Kas tüdrukud tunnevadki end koolis seksuaalsest ahistamisest või füüsilistest ahvardustest ohutult?
- Kas tüdrukutel on võimalus võrdsel alusel saada auhindu, stipeendiume, rahalist abi ja teisi autasusid?

Invaliidsuse järgi diskrimineerimine

Praktiline töö kogukonnas väljaspool kooli füüsiliselt või vaimselt ebatäiuslike inimestega - parim tegutsemisviis selleks, et anda õpilasele sellega kaasnevate probleemide olemust haarata.

a) Invaliidsuse küsimuse koha pealt esinemine.

Kutsuge erineva invaliidsusastmega õpilasi klassi ette vastama. Nemad võivad raskustest rääkida, saadud õppetundidest ja sellest, missugused võiksid olla nende õigused. Rõhutage seda, et invaliidid on esialgu inimesed, ja alles siis puuetega inimesed.

b) Üks kool kõigi jaoks.

Laske klassidel kooli ja selle ümbrust uurida, ja teha järeldusi, kui väga on see puuetega inimestele kättesaadav.

Arutlege järgmisi küsimusi:
- Mis muutusi võiks teha?
- Kuidas teie kool võiks aidata invaliidiõiguste Deklaratsioonil ja vaimsete puuetega inimeste õiguste Deklaratsioonil täideviimises, mis on 1975 ja 1971 aastatel väljakuulutatud Rahvuste ühendamise organisatsioon.

Mitmekultuuriline haridus klassis: ÕPETAJA TEGUR

Mitmekultuurilise didaktilise mudeli sissejuhatamist peab alustama õpetajate eelarvamuste ja positsioonide väljaselgitamisest ja uuringutest, kuidas need suhtumised mõjutavad nende tööd, pärast seda tuleb alustada õpilaste avatud vestluse oskuste arendamisest nende mitmekesise sotsiokultuurse kogemuse tingimustes. Õpilastel on olemas õigus austamisele ja tähelepanule nende individuaalsetele erinevustele.

Tähtsat rolli – vahepeal sama tähtsat, kui pedagoogiline töö – mängivad õppematerjalid: õpikud, töövihikud, audio- ja video/internetimaterjalid, visuaalsed vahendid. Õpetaja peab olema eriti tähelepanelik oma klassi/kooli kultuuriliste erinevuste vastu: peab alati jälgima, uurima, hindama – sealhulgas ka oma reaktsiooni läbielatud sündmustele ja nähtud asjadele.

Õpetaja peab püüdma iseendas arendama järgmisi oskusi:
- Uurima rassismi, ksenofoobia, diskriminatsiooni, stereotüüpide arendamise psühholoogiat,
- Aru saama ja vastu võtma õpilaste multikultuurse identiteedi,
- Uurima klassi kultuurse tausta, kultuursete erinevuste tolerantsuse taseme väljaselgitamise eesmärgiks,
- Looma klassis tolerantsust, austamist ja multikultuursete erinevuste heakskiitu,
- Aru saama, et diskriminatsiooni, vihastamise, vägivalla probleemid võivad olla edukalt lahendatud ainult vanematega, sotsiaaltöötajate ja avatud ühiskonna koostoimega,
- Analüüsima enda kultuurne erapoolikus ja püüdma sellest lahti saama,
- Mõtlema kriitiliselt ja reflektiivselt,
- Õppima loomingulist, vägivallavaba, konfliktide lahendamist ja õpetama seda õpilastele,
- Aitama õpilastel nende kultuurse identiteedi määramisel.

Muidugi, isikliku multikultuursuse arendamiseks on õpetajal vajalikud ka paljud teised oskused ja teadmised pedagoogika, etnoloogia, psühholoogia, konfliktoloogia, sotsioloogia ja filosoofia vallas.

Neli tunnust, mis iseloomustavad õpetajat, kes on valmis multikultuurse hariduse läbi viimiseks.

1. Õpetaja peab ise omama neid iseloomu tunnuseid, milliseid ta tahab oma õpilastel arendada. Oma mõtlemis - ja eluviisiga peab õpetaja tõestama, et temal on olemas ideaalse õpilase tunnused. Ta peab oma õpilasi tänama. Õpetajal peab olema nähtav tõeline janu teadmistele, samas peab tal olema kindel soov üle andma teistele neid teadmisi, mida ta on ise omandanud.

2. Õpetaja peab oma õpilase potentsiaali nägema (või sellesse uskuma), ja selle potentsiaali avama või õpilast aitama selle realiseerimisega. Õpetaja usub lapse õppimise võimesse. Tõeline õpetaja ei ole see, kes väidab et saab õpilast muuta.

Õpetaja peab oskama õpetama lapse võimalusi silmas pidades. Mõned meetodid on palju efektiivsemad mõnede õpilaste jaoks võrreldes teistega. Juhtub, et inimesele kes jälgib õpetaja ja õpilaste suhet teise nurga alt, võib tunduda, et õpetaja diskrimineerib mõnda õpilast ja näitab oma armastust teistele. Tegelikult, tõeline õpetaja teab (või peab teadma) oma õpilase arusaamise taset, ja, arvestades seda, kasutab palju mõjukamat viisi, et õpilasele teemat paremini selgitada.

3. Õpetaja peab õpilast motiveerima, kuidas iseseisvalt mõelda ja alati olla iseseisev. Õpilane on iseseisev selles mõttes, et õpib õppima, jälgima, kahtlema, küsima, tegutsema ja elama, toetades sellele, mida õpetaja on temale õpetanud. Tänu õpetaja juuresolekule, laps õpib kaastunnet.

4. Kui õpetaja saab õpilasest aru, tekitab see õpilasel usaldust terve elu vältel. See tähendab, et õpetaja poolt peab tulema tingimusteta armastus oma õpilaste poole. Selline mure õpilaste pärast avaldub kõigepealt tegudes, mitte ainult sõnades. Õpetaja on huvitatud mitte ainult tema õpilaste haridus, vaid nende elu tervikuna.

Õpetaja tegevuse kriteeriumid, mis aitavad tolerantsuse ja kultuurse mitmekesisuse arendamisel:

Õpetaja tegevus peab olema keskendunud õpilaste sallivusele ja kultuursele mitmekesisusele. Õpetaja peaks arvestama ja kasutama õppeprotsessis paindlikku laste mõtlemist ja tutvustama lastele mõtet, et nimetada asju ja teha tööd võib erinevalt. Õpetaja sõnavara ei tohi sisaldada sotsiaal-kultuurilisi eelarvamusi mitmekultuurilisuse suhtes, (lauseid nagu " rumal kui tšuktša"). Keel, tekstid ja kultuur on otseses vastasmõjus.

Iga kommunikatsiooni akt on kultuuriline sündmus. Kultuur määrab struktuuri, protsessi ja kommunikatsiooni sisu. Oma pedagoogilise karjääri sisse paneb õpetaja oma sotsiaal-kultuurilisi kogemusi, reflekteerides seda ja konstrueerides neid fragmente, mis peaksid kuuluma õppeprotsessi, edastades neid oma õpilastele. Samuti julgustab ta õpilasi oma kogemuse faktide avaldamisele ja üldiselt kogemuse jagamisele.

Balti riigid: NOORED, DISKRIMINATSIOON, STEREOTÜÜBID

Aprillis-juunis 2011 "Lõhume stereotüüpe – tugevdame sallivust" projekti raames oli läbiviidud avaliku arvamuse uuring diskrimineerimise ja stereotüüpide probleemides Balti riikide noorte seas, samuti toimusid õppevisiidid Riiga, Narvasse ja Vilniusesse.

Uuringu ja õppevisiitide läbiviimisel korraldajad (ühiskondlikud organisatsioonid "Kultuur. Sallivus. Sõprus" (K.I.D.; Läti), VITATIIM (Eesti) ja Klaipeda mitmekultuuriline keskus (KLAMC; Leedu)) uurimuse läbiviies püstitasid eesmärke:

- uurida ja analüüsida diskriminatsioonivastase poliitika, multikultuurse kasvatuse ja temaatiliste projektide olukorda Eestis, Lätis ja Leedus;
- koguda informatsiooni ning saada ettekujutust praegusest olukorrast kolme Balti riigi noorte rassistlike ja rahvuslike eelarvamuste suhtes, nende suhtumisest vähemustesse, immigrantidesse, erinevate etniliste gruppide esindajatesse;
- analüüsida rassistlike ja rahvuslike eelarvamuste tagajärge – millised arvamused ja suhted kaasnevad rassistlike eelarvamustega.

Nii Läti, Eesti, kui ka Leedu on multikultuursed riigid. Rahvusvähemuste protsent Lätis on ligikaudu 40%, Eestis – umbes 30%, Leedus – umbes 17%.

Eestis ja lätis on kasutusele võetud integratsiooni programmid, kus eriti suurt tähelepanu pööratakse riigikeele omandamisele ning hoopis vähem tähtsust on sallivuse arendamisel, multikultuursel haridusel, stereotüüpide ja eelarvamuste ületamisel. Leedus kehtib etniliste vähemuste arenguprogramm.

Integratsiooni programmi elluviimise ja vähemuste kultuuri arendamisega seotud küsimuste eest vastutavad Kultuuriministeeriumid.

Sotsiaalse integratsiooni probleemidega alustatakse tegeleda ka munitsipaalsel tasemel. Nt märtsis 2010 Riias oli loodud sotsiaalse integratsiooni osakond Riia Duuma hariduse-, kultuuri- ja spordiametkonna juures.

Balti riikide koolide õppekavad ei sisalda multikultuurset haridust. Ainult mõned mittetulundusühingud professionaalselt tegelevad rassismi, diskriminatsiooni, multikultuurse hariduse küsimustega.

Eelarvamuslik suhtumine rahvuspinnal

Eelarvamusliku suhtumisega rahvuspinnal puutus kokku 53% avaliku arvamuse uuringus osalenud noortest (joonis 1). See on loomulik, et rahvusvähemused sagedamini puutuvad eelarvamusliku suhtumisega kokku (59% respondente rahvusvähemuste

Joonis 1. Eelarvamusliku suhtumise kogemus rahvuspinnal

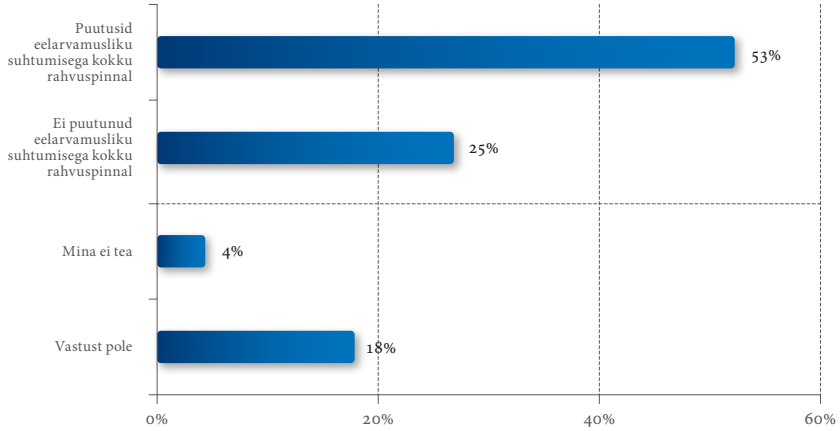

Joonis 2. Eelarvamusliku suhtumise kogemus rahvuspinnal rahvusvähemusel ja –enamusel

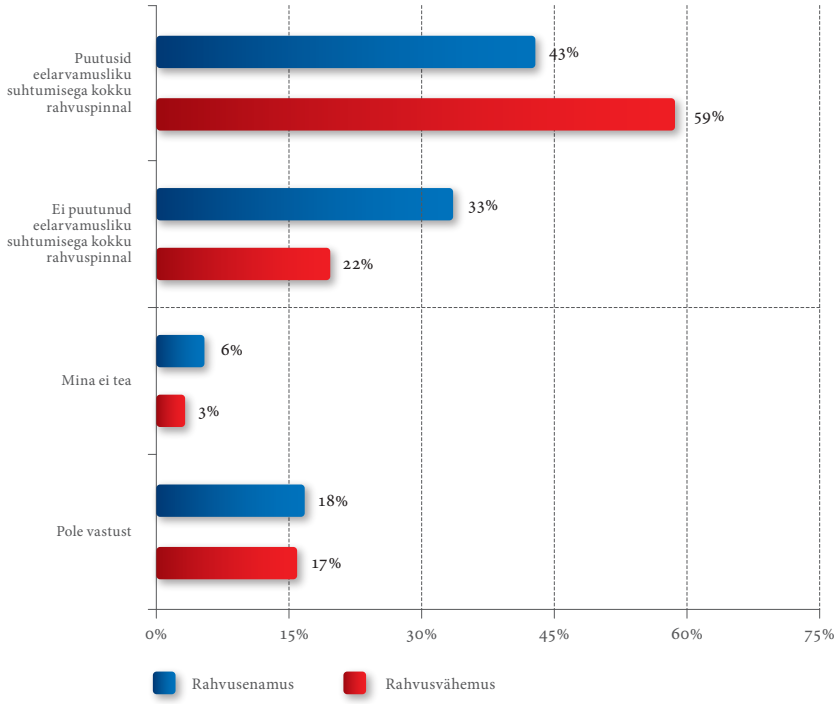

grupist) (joonis 2). Siiski fakt, et 43% rahvusenamuse esindajaid puutusid ka eelarvamusliku suhtumisega rahvuspinnal kokku (joonis 2), räägib sellest, et rahvuslik küsimus tõstetakse sageli mõlema grupi esindajate poolt, ning rahvusvähemuse esindajad avaldavad küllaltki tihti rahvuslikult eelarvamuslikku suhtumist.

27% respondente vastas, et ei sooviks mustlasest ülemust, mis on kolm korda rohkem kui järgmine etniline grupp (juut – 11%). 9% ei sooviks mustanahalist ülemust, mis on neljaks tulemuseks pärast mustlasi, juute, lätlasi. Sellega klassikaline rassism pole tõsiseimaks, kuid ikkagi on Balti riikides probleemiks (joonis 3).

Rahvusvähemused

9% respondentidest arvab, et parim väljapääs olukorrast rahvusvähemuste jaoks on teisele maale minna. Teiselt poolt, 28% küsitletutest on arvamusel, et rahvusvähemused peavad aktiivselt võitlema valitsuse olemasoleva poliitika muutmise eest vähemuste suhtes.

Rahvusenamuse esindajad on sagedamini arvamusel, et assimileerimine või tavaline kommete säilitamine on parim strateegia rahvusvähemuste jaoks. Rahvusvähemused valivad omakorda tihedamini oma õiguste eest võitlemist (joonis 4).

Joonis 3. Tööalane eelarvamuslik suhtumine rahvuspinnal

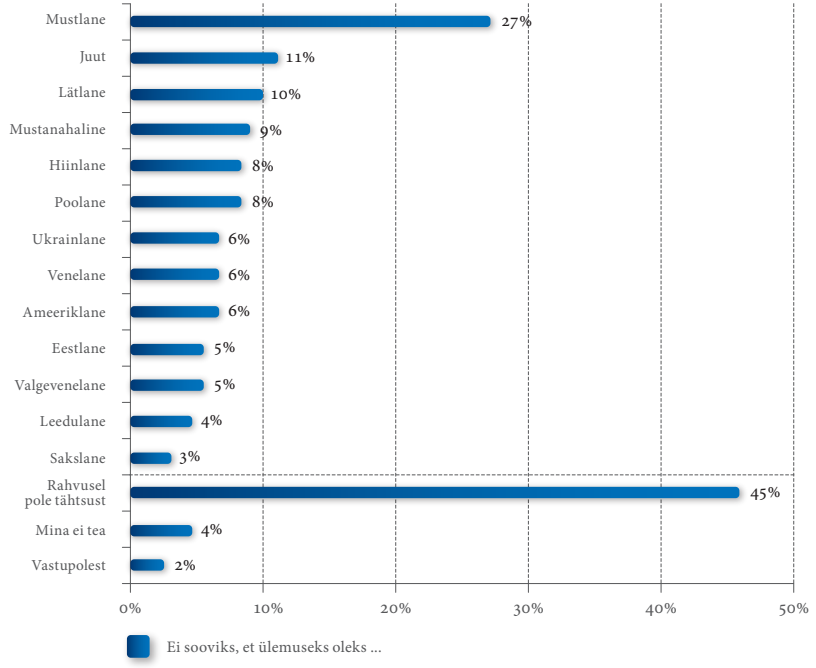

Joonis 4. Rahvusvähemuste perspektiivid rahvusvähemuse/rahvusenamuse seisukohalt

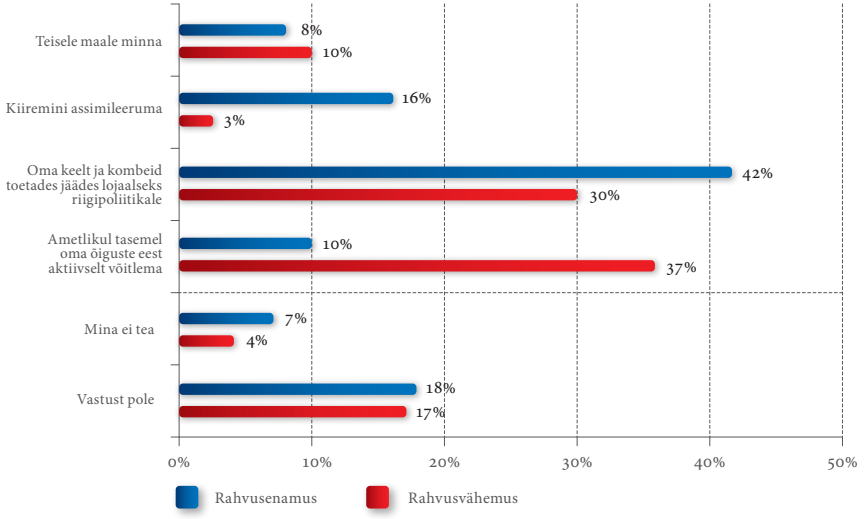

Joonis 5. Informeeritus inimõiguste kaitsmisega tegelevatest organisatsioonidest

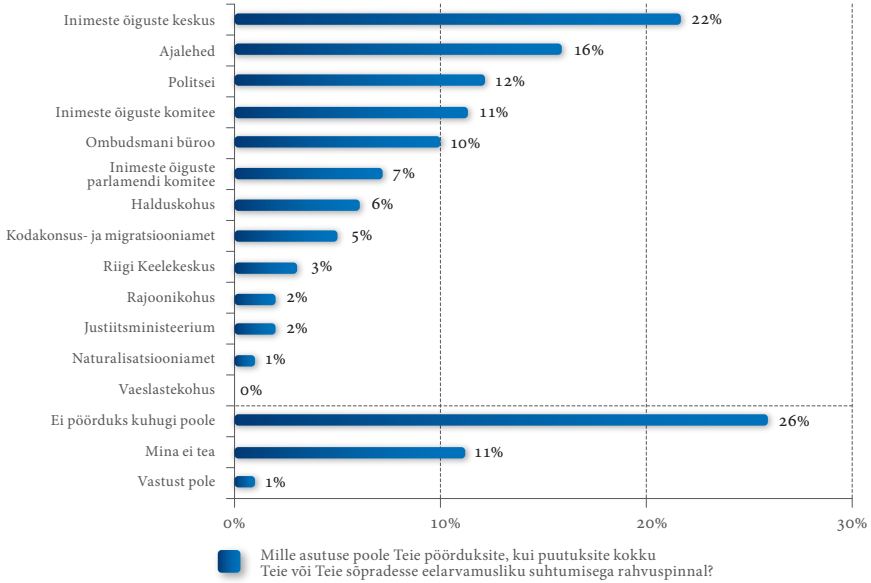

Informeeritus inimõiguste kaitsmisega tegelevatest organisatsioonidest

Noortel on ebaselge ettekujutus nimetatud institutsioonide funktsioonidest ning oma õiguste kaitsmise protseduur diskrimineerimise juhul on nendele võõras.

Kõige sagedamini noored nimetavad õiguste keskus, ajalehte ja politseit asutustena, kuhu peaks pöörduda diskrimineerimise või eelarvamusliku suhtumise rahvuspinnal avaldumise korral. Samas ainult 10% respondentidest valis vastuseks Ombudsmani büroo.

26% respondente vastas, et ei pöörduks kuhugi. See on kõige levinuim vastus (joonis 5).

Immigrandid

Respondentidele pakuti vastata küsimusele, kuidas käituksid, kui nendele pakuks allkirjastada otsust 1000 immigranti nende linna mahutama, samuti milliseid immigrantide kategooriaid nemad ei sooviks oma riiki lasta.

Vastuste arv immigrantide kasuks, nende vastu ning "mina ei tea" on praktiliselt võrdne. Leedukad on immigrantide suhtes sõbralikumad, eestlased aga kõige vähem avatud. Lätlased on valmis võtma immigrante vastu tasu eest (joonis 6).

Mustlased, Kaukaasia elanikud ning araablased on soovimatud immigrantide kategooriad Balti riikides. Läti elanikud on kõige radikaalsemad peaaegu kõikide rahvuste immigrantide suhtes, kui eestlased ja leedulased, ning ei sooviks neid oma riiki lasta. Erandiks on venelased, keda kõige rohkem ei taha eestlased oma riigis näha (joonis 7).

Joonis 6. Suhtumine immigrantidesse

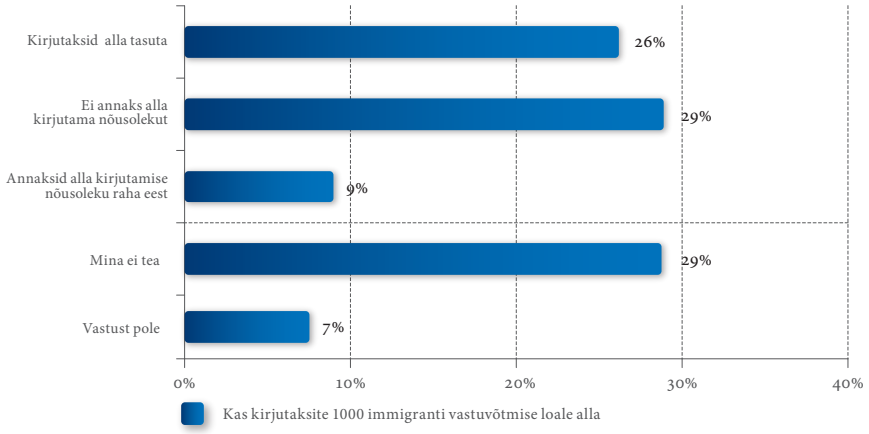

Joonis 7. Kõige soovimatud immigrandid Balti riikides

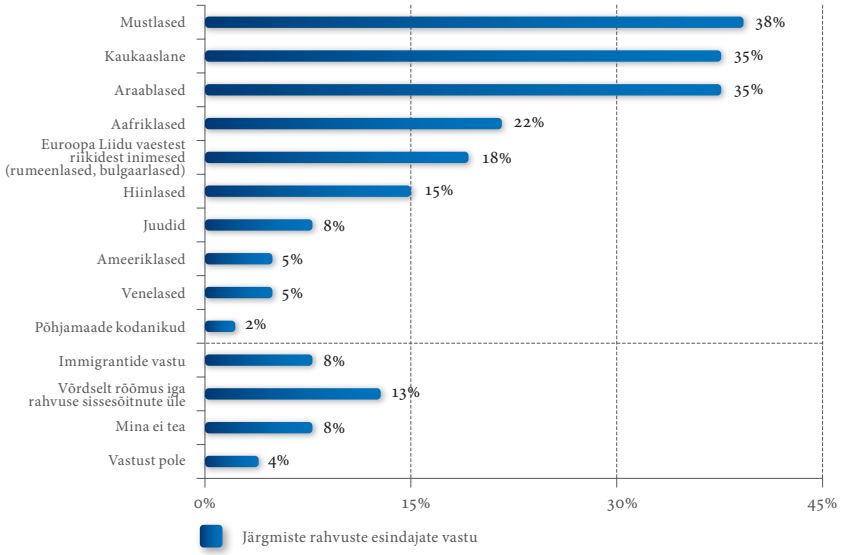

Stereotüübid erinevate etniliste gruppide suhtes

Noored jagavad traditsioonilisi stereotüüpe erinevate etniliste gruppide suhtes.

Joonis 8. Stereotüübid erinevate etniliste gruppide suhtes

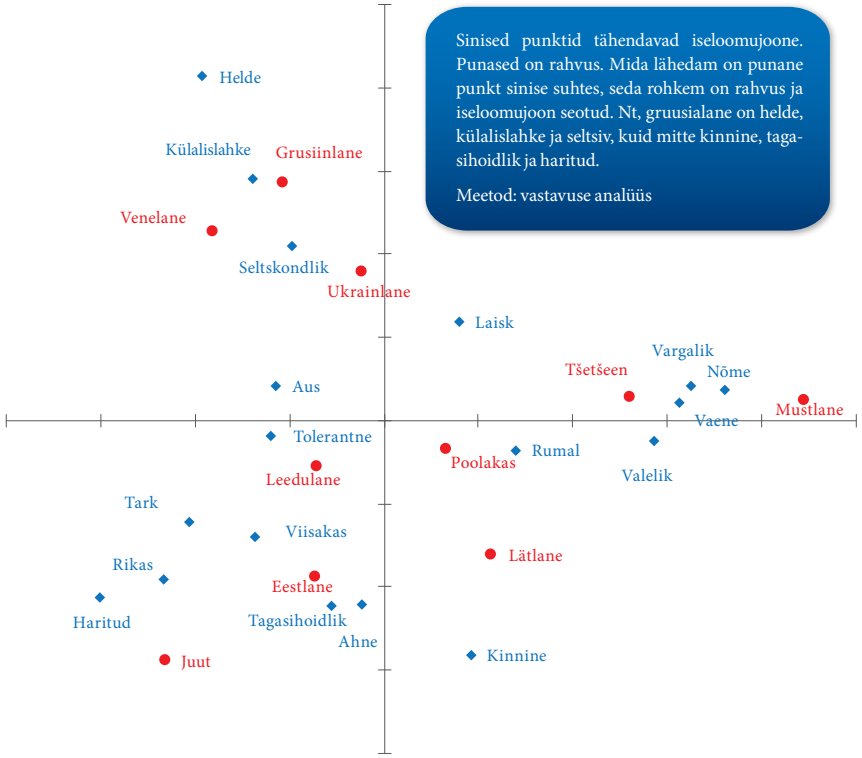

Joonise abil meie püüdsime kujutada , milliste omadustega assotsieeruvad ühe või teise etnilise grupi esindajad.

X skaalal on esitatud "head" ja "halbad" iseloomujooned, Y skaalal on esitatud "sotsiaalsed" ja "personaalsed" iseloomujooned (joonis 8).

Kõige levinuim stereotüüp: mustlased on vargalikud. Antud stereotüüp on levinuim kõikides gruppides. Teised populaarsed stereotüübid on venelaste külalislahkus ja seltsivus ning juutide mõtlemisvõime ja haritus (joonis 9). Erinevad grupid (vanuse, soo järgi, rahvusenamus või –vähemus jne) valisid umbes võrdseid stereotüüpe sama rahvuste suhtes, mis tõestab ühiskonna stereotüüpide tugevust ja püsivust.

Noorte ettekujutised iseendast ja ühiskonnast

Töökus, mõtlemisvõime ja tervis on olulisemad tegurid respondentide elus uurimuse andmetele vastavalt, samas on aga jõukas perekond, ilu ja rahvuslik kuuluvus ebapopulaarsed tegurid (joonis 10).

Joonis 9. Levinumad stereotüübid Balti riikides

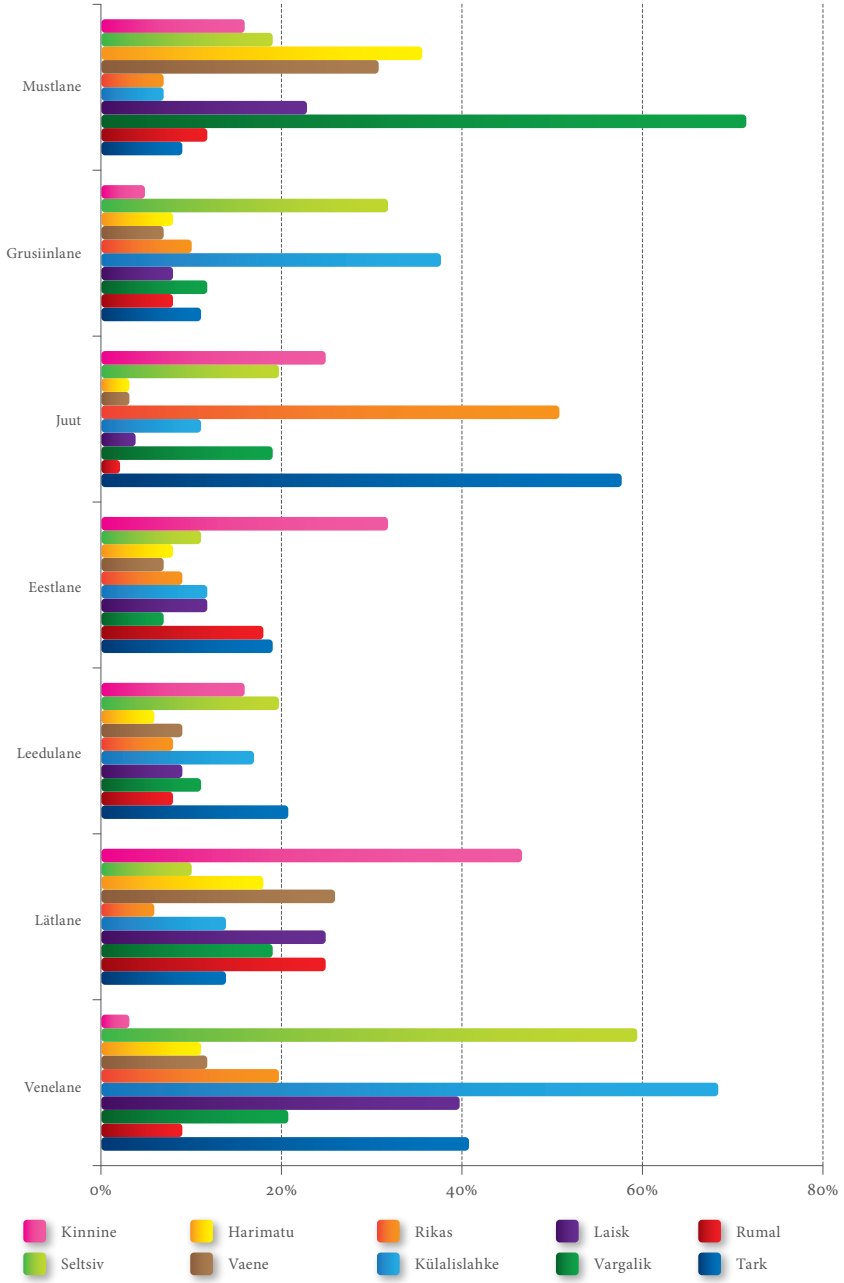

Joonis 10. Oluliseimad elutegurid Balti riikides

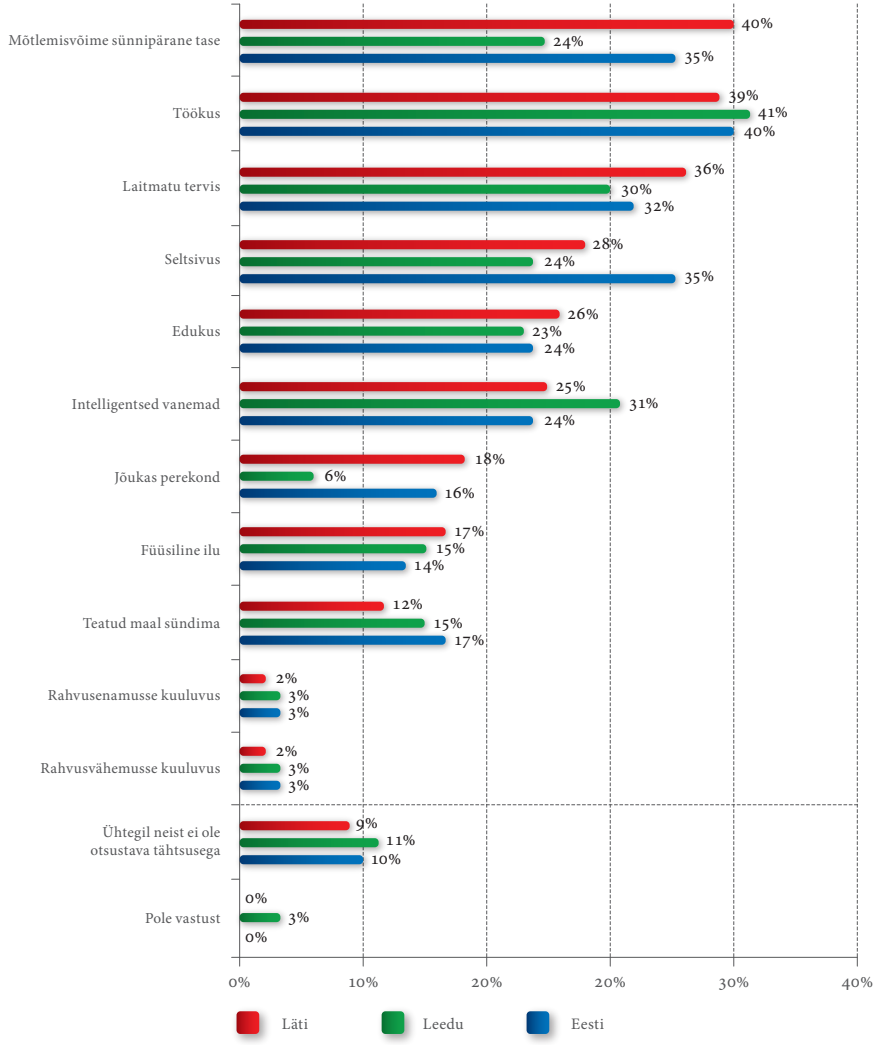

Üldjuhul võib eeldada, et tegurid, mis iseloomustavad inimese konkurentsvõimet tööturul ja arenemisvõimet, hinnatakse kõrgem, kui tema stardikohta määravad tegurid. Rahvusenamusse või – vähemusse kuuluvuse tegur on väga harva sattunud kolme oluliseima teguri hulka. Läti respondentide jaoks tähtsamad on mõtlemisvõime ja tervis. Leedust respondendid peavad olulisemateks intelligentseid vanemaid. Seltsivus on oluline Eesti respondentide jaoks.

Joonis 11. Riiki ohustavate võimalike tegurite tajumine Balti riikides

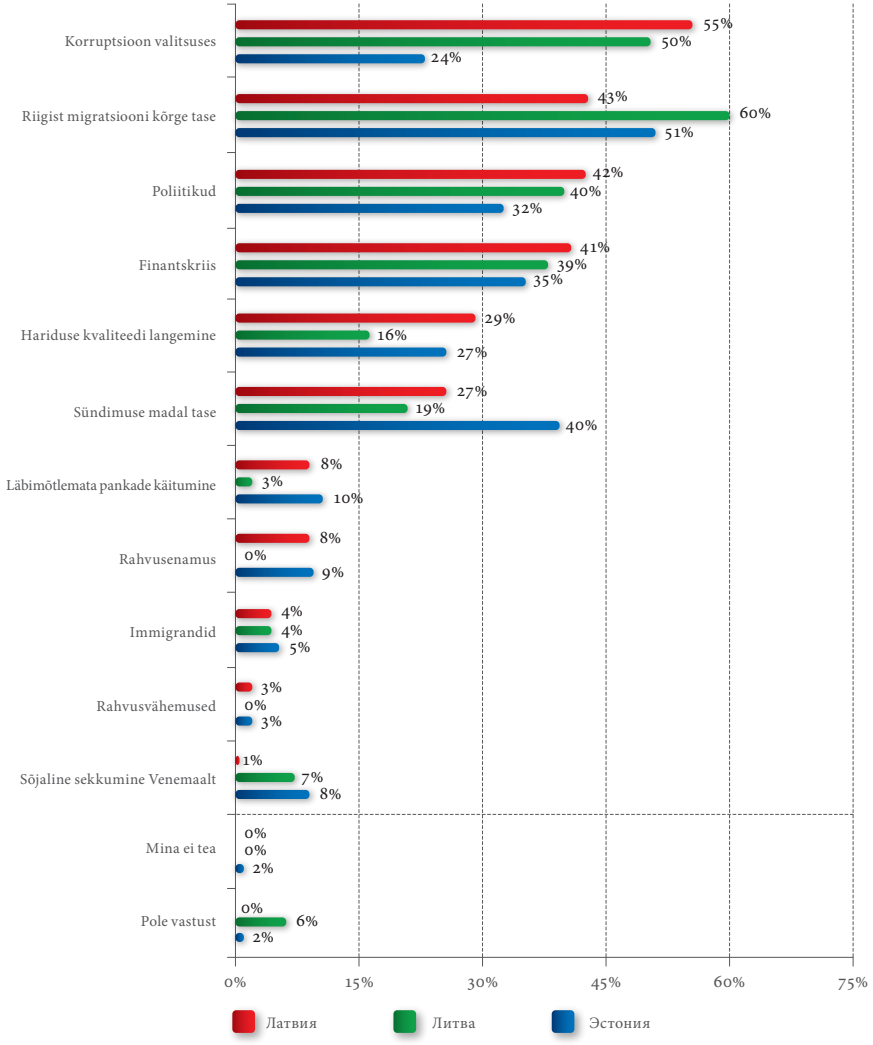

Korruptsioon valitsuses, riigist migratsiooni kõrge tase, poliitikud ja finantskriis peetakse suurimateks ohtudeks riigile. On ilmselge, et finantskriisil on väga suur tähtsus. Tol ajal aga hariduse kvaliteedi langemisel eriti suurt tähtsust ei ole. Läti respondentide arvamusel on korruptsioon valitsuses kõige tõsisem oht. Leedust respondendid peavad tõsiseimaks ohuks riigist migratsiooni kõrget taset, Eestist respondendid - sündivuse madalat taset (joonis 11).

MULTIKULTURALISMI SÕNASTIK

Antirassism	Alatised aktiivsed tegevused, mis on suunatud rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamisele, sealhulgas ka rõhumise ja rassilise diskriminatsiooni põhjuste kõrvaldamisele.
Assimilatsioon	Elanike grupi (immigrantide, vähemuste jne) ühinemise ühepoolne protsess (assimilatsiooni) domineerivate gruppide keele, kommete, väärtuste ja elustiili omandamise teel. Samal ajal valitsevast kultuurist haaratud üksikisik või grupp kaotab oma keele, kultuuri, rahvusliku eneseteadvuse.
Diskriminatsioon	Sihilik või tahtmatu piiramine või üksikisikute, üksikute gruppide või kogu seltskondade võrdsete sotsiaalsete, poliitiliste või majanduslike õiguste kitsendamine; tagakiusamise alla sattumine etnilise päritolu, rahvuse, maailmavaate või teiste sotsiaaltegurite põhjusel.
Eelarvamus	Harjumuslikult eelarvamuslik, negatiivne ja reeglina vale arvamus või suhtumine millessegi.
Emigrant	Väljarändaja. Isik, kes lahkub oma kodakondsuse- või kindla elukoha riigist, et asuda elama teise riiki.
Etniline kuuluvus	Konkreetse grupi liikmetega jagatud kultuuriline eripära käitumise iseloomulikest joontest keele iseärasusteni, mida edastatakse läbi kommunikatsiooni ühest põlvkonnast teisele.
Etnotsentrism	• Harjumuslik kalduvus teiste kultuuride, välismaalaste või teiste inimgruppide üle otsustamiseks oma kultuuri või etnilise grupi vaatepunktist. • Võõraste kultuuride pahatahtliku ja siseüleoleku tunnega läbivaatamise tendents.
Immigrandid	Ühe riigi kodanikud, kes asuvad elama teise riiki pikaajaliseks või alatiseks perioodiks teenistust otsima poliitiliste või usuliste põhjuste tõttu.
Integratsioon	Kahepoolne erinevate ühiskonna gruppide kohanemis- ja ühinemisprotsess ühte harmoonilisse tervikusse, oma eripära ja erinevuste kaotamata.

Kriitiline mõtlemine	Dogmaatilisele mõtteviisile vastukaal, mis põhineb reaalsuse mingi tõlgendamise kõhklematu vastuvõtmisel, kriitilise mõtlemise aluseks on isikliku kogemuse lahtimõtestamine (intellektuaalne, kommunikatiivne, mängu- või tegevuskogemus jne). See põhineb vaatlemis-, reflekteerimis-, analüüsimis-, hindamis- ja valimisoskuste arendamisel, mis soodustavad iseseisvate otsuste tegemist. Kriitiline mõtlemine tunnustab erinevate arvamuste ja ideede mitmekesisust ja üheaegset olemist.
Ksenofoobia	Sõnasõnaline tõlge on "viha võõrapärase või võõramaise vastu". Kinnishirm teiste inimeste vastu, samuti viha, sallimatus kellegi või millegi võõra, tundmatu ja harjumatu vastu. Võõra tajumine kui arusaamatut, mõistmatut, seepärast ohtlikku ja vaenlikku. Termin kasutatakse vaenulikku suhtumist isikutesse kirjeldamisel, kes on pärit muust riigist või kuuluvad teise etnilisse gruppi.
Kultuur	Inimelu tagamise mittebioloogiliste vormide süsteem. Hõlmab kõiki inimese elu aspekte: bioloogiline (toitumine, magamine, puhkamine, loomulikud protsessid); tootmisalane (materiaalse elutalitluse vahendite nagu ristide, toidu, rõivaste, eluruumide loomine); vaimne (keel, kõnelemise aktiivsus, maailmavaade, estetiline tegevus jne); sotsiaalne (kommunikatsioon, sotsiaalsed suhted).
Kultuurne mitmekesisus	Inimeste kogukondade inimelu sotsiaalsete ja kultuuriliste vormide avaldamise mitmekesisus ajas ja ruumis. Mitmekesisus väljendub identsuste ainulaadsuses ja pluralismis – nende gruppide ja kogukondade etniliste, kultuuriliste, usuliste identsuste jne, mis moodustavad inimkonda terviku.
Multikulturalism	Kultuuriliste erinevuste arendamisele ja säilitamisele konkreetses riigis või kogu maailmas tervikuna suunatud poliitika ning sellist poliitikat põhjendav teooria või ideoloogia. Oluliseks erinevuseks poliitilisest liberalismist on kollektiivsete subjektide (etniliste ja kultuuriliste gruppide) õiguste tunnistamine multikulturalismi poolt. Need õigused võivad väljenduda etnilistel ja kultuurilistel kogukondadel võimaldamises juhatada oma liikmete koolitamist, oma poliitilise hinnangu avaldamises jne. Multikulturalism seatakse vastu "sulatusahju" kontseptsioonile, kus eeldatakse kõikide kultuuride ühinemist ühte. Multikulturalism on tolerantsuse üheks aspektiks, mis nõuab kultuuride kooseksisteerimist vastastikuse levimise, rikastamise ja arendamise eesmärgil massikultuuri üldinimlikuses suunas. Multikulturalismi idee leiab aset peamiselt Euroopa arenenud ühiskondades, kus on pikka aega olnud kultuurilise arengu kõrge tase. Kaasaaegses Euroopas eeldab multikulturalism kõigepealt "kolmanda maailma" riikidest (sh ka endistest Euroopa kolooniadest) immigrantide kultuuride elementide kaasamist selle kultuurivaldkonda.

Multikultuurne kasvatus

Haridus/kasvatus, mis on suunatud isiku etnilise ja kultuurilise identiteedi arendamisele keelele ja kultuurile emakeeleks ja kultuuriks hakkamise teel, samal ajal kõikide riigis elavate rahvade kultuuriliste vaimsete väärtuste omandamisele, ning hõlmab maailmakultuuri saavutusi. Mitmekultuurilisuse printsiibil põhinev haridus soodustab kultuuriliste väärtuste mitmekesisuse ja kultuurilise tava säilitamist ja arendamist; aitab isiksuse kultuurilise identiteedi moodustamisel; aitab kaasa kultuurilise identiteedi tajumisele ja lugupidamisele, samuti ka kultuuridevahelisele suhtlemisele ja kogukondade lõimumisele.

Natsionalism

Poliitiline ideoloogia, mis asetab ühe rahvuse huvisid või rahvusliku grupi teiste rahvaste huvide ja eri sidemete üle, olgu need perekondlikud, sõbralikud, sugulus- või inimsidemed.
Natsionalism liialdab tingitud riigipiiri kehtestamisega inimestevahelisteerinevustega, mis sageli ei ole kuidagi seotud konkreetses piirkonnas elavate inimestega. See poliitiline liikumine õigustab ühe rahva kodanike üleolekut teiste suhtes, mis tavaliselt toob kaasa viimaste kahtlustuse. Natsionalismi äärmuslikuks vormiks on šovinism.

Pagulased

Isikud, kes võivad põhjendatud hirmude tõttu langeda tagakiusamise alla sattunud ohvriks rassi, usu, kodakondsuse, teatud sotsiaalgruppi kuuluvuse, seksuaalse orientatsiooni või poliitiliste vaadete pärast, on oma riigi väljaspool ning nendel pole võimalust selle riigi kaitset kasutada või ei soovi oma riigi kaitsest kasutada nimetatud hirmude tagajärjel. Sh kes ei suuda või kes eespool nimetatud kartuse tõttu ei taha nende hirmude tõttu oma riiki tagasi pöörduda teatud kodakonsuse puudumisel ja riigi väljaspool asudes taoliste sündmuste tulemusel.

Pluralism

Erinevates elu valdkondades ja ühiskonna tegevuses mitmekesisuse tunnistamine: religioosne pluralism – erinevate usuliste maailmavaadete rahuliku kooseksisteerimise arusaamine ja edendamine; väärtuspluralism – väärtuste olemise tunnistamine, mis on fundamentaalsed iseloomult ja võrdselt õiged, kuigi võivad olla vastaspoolsed üks teise suhtes; kultuuri pluralism – ühiskonna ehitamise printsiip, mille kohaselt on vähestel rahvastel või vähemuste etnokultuurilistel gruppidel võimalus oma kultuurilist identiteedi säilitada. Kultuuri pluralism kui sotsiaalse ja kultuuri poliitika osa vastab kultuurilise mitmekesisusega iseloomustavate ühiskonna nõuetele.

Rahvus

Teatud rahvasse või iseseisvasse riiki kuuluvus, sünnijärgselt või naturalisatsiooni korras omandav. Termin kasutatakse "kodakonsuse" sünonüümina.

Rassism

Inimeste rasside füüsilisest ja vaimsest erinevustest ning rassiliste erinevuste otsustavast mõjust ühiskonna ajaloole ja kultuurile õpetuste kompleks. See on sotsiaalne eelarvamus inimestegrupi suhtes füüsiliste tunnuste alusel. See on ideoloogia, mis kasutab väliseid erinevusi peamise põhjusena teise grupi liikmete võrdsest kohtlemisest loobumisel. Mõiste "rassismi" fikseeriti esmakordselt 1932. aastal Larousse prantsuses sõnaraamatus ning defineeriti kui "süsteemi, mis kinnitab ühe rassilise grupi üleolekut teiste suhtes".

Rassismivastane kasvatus

Sotsiaalses, majanduslikus ja hariduslikus keskkonnas kõikide rassismi vormide väljajuurimisele suunatud hariduslik/kasvatuslik lähenemine. Üheks peamiseks rassismivastase kasvatuse eesmärgiks on pedagoogidel ja õpilastel kriitilise mõtlemise arendamine rassismi ja selle lätete suhtes.

Sallivus

Maailmakultuuride mitmekesisuse, inimese olemuse vormide ja liikide avaldumise lugupidamine, austamine ja väärtustamine. Sallivus on harmoonia erinevuste vahel, mis luuakse teadmiste, avatuse, omavahelise suhtlemise, mõttevabaduse, südametunnistuse ja usu kaudu. Inimese jaoks tähendab sallivus iseendaks jäämist ilma teistele inimestele oma seisukoha pealesundimist, kuid see ei tähenda, et on vaja alla anda ning mööndusi teha. Sallivus on kõigepealt kõikide inimeste üldõiguste ja põhivabaduste tingimusteta tunnustamine. Tolerantsuse praktika ei tähenda sallivust sotsiaalse ebaõigluse vastu või keegi kohtukorras süüdimõismisest keeldumist.
Sallivuse mõiste ei pruugi olla üksnes positiivne. Selle sõna traditsioonilisem tähendus enamasti ei sisalda lugupidavust ja austust.

Sallimatus

Lugupidamatus meie maailma kultuurilise mitmekesisuse, eneseväljendamise erinevate vormide ning inimindividuaalsuse avaldumise vastu, vastuvõtmatus ja arusaamatus. Teiste sõnadega, lugupidamatus inimeste või inimeste gruppide vastu nende rassi, naha värvi, rahvuse, soo, seksuaalse orientatsiooni, poliitiliste või usuliste vaadete tõttu.

Stereotüüp

Standardiseeritud, skematiseeritud, liiglihtsustatud, tavaliselt emotsionaalselt intensiivne ja üldistatud ettekujutis või oletus (tihti ekslik) käitumis- ja mõtlemisreeglitest, konkreetse rahvuse, kultuuri või sotsiaalse grupi esindajate välimusest või iseloomust.
Stereotüübid moodustatakse suvaliste tunnuste põhjal, mis tegelikkuses ei kehti kindlasti kõikide antud grupi liikmete kohta, ning toetavad põhiliselt negatiivset suhtumist, rikuvad inimväärikust ning võivad konflikti põhjustada. Neid määratakse sotsiokultuurse keskkonna poolt ning reeglina peetakse päris püsivateks, kuid inimese stereotüüpset arvamust võivad mõjutada pedagoogiliste meetmete süsteemi kogemuse kriitilise mõtestamise abil.

Tolerantus	Eriline kõlbeline omadus, mis kajastab aktiivse sotsiaalse positsiooni ja psühholoogilist valmisolekut positiivseks omavaheliseks suhtlemiseks inimeste või teisest rahvuslikust, usulisest, sotsiaalsest keskonnast gruppidega, sh ka teiste arvamuste, maailmavaadete, mõtlemisstiilide ja käitumisega gruppidega. See on kultuuride kogu mitmekesisuse, inimese individuaalsuse avaldumise vormide lugupidamine, austamine ja arusaamine. Tolerantsuse arendamist soodustavad teadmised, avatus, suhtlemine, südametunnistuse, veendumuste- ja mõttevabadus ning aktiivne suhtumine tegelikusse, mis kujundatakse inimese põhiõiguste ja –vabaduste alusel.
Vähemus	Rühm, mis on arvuliselt vähemuses võrreldes ülejäänud riigi elanikkonnaga ning ei ole valitsevas olukorras; rühma liikmed omavad ühiseid etnilisi, usulisi või keelelisi iseloomustjaid, mis erinevad rahvastiku enamuse esindajate omadest. Tavaliselt ühendab sellise rühma liikmeid ühistunne ning soov säilitada oma kultuuri, kombeid, religiooni ning keelt. Selline rühm võib olla vähemuse olukorras, mõnikord enamusena olles. Vähemuse staatus määratakse mitte rühma arvulisuse, vaid tunnusjoonte olemasolu nagu diskriminatsiooni kohaselt. Vähemuse peamisteks iseloomustusteks on: • vähemuse liikmed on kahjulikus olukorras teise rühmaga võrreldes; vähemus identifitseeritakse rühma tunnusjoonte kohaselt; • vähemus on rühm, mis mõistab end sellisena ning on oma eripäras päris kindel; • tavaliselt inimesed ei sattu sellisse rühma vabatahtlikult, need sünnivad selle liikmetena; • vähemuse liikmed eelistavad abielluda oma rühma liikmetega isiklikul valikul või vajalikkuse tõttu.
Ümberasutatud isikud riigi sees	Isikud, kes on sunnitud lahkuma nende tahtmise vastu massiliste väljarännetena oma kodust seoses relvasatud konfliktidega või tagakiusamisega rassi, usu, rahvuse, poliitiliste veendumuste või sotsiaalsesse gruppi kuulumise pärast, süstemaatiliste inimõiguste rikkumisega, looduslike õnnetuste tõttu ning oma riigi territooriumil asuvad.

RAHVUSVAHELISED DOKUMENDID
multikulturalismi alal

ÜRO dokumendid

- ÜRO deklaratsioon rahvus- või etniliste, usuliste või keeleliste vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste kohta.
- ÜRO deklaratsioon sallimatuse kõigi vormide likvideerimise kohta usu või veendumuste alusel.
- ÜRO deklaratsioon igasuguse usul ja veendumustel põhineva sallimatuse ja diskrimineerimise kaotamise kohta.
- ÜRO rahvusvaheline konventsioon rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta.
- ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon.
- Lapse õiguste konventsioon.
- UNESCO kultuurilise mitmekesisuse ülddeklaratsioon.
- Tolerantsuse printsiipide deklaratsioon.
- UNESCO deklaratsioon rassi ja rassiliste eelarvamuste kohta.

Euroopa Nõukogu dokumendid

- Euroopa Nõukogu inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.
- Euroopa regionaal- või vähemusrahvuste keelte harta.
- Vähemusrahvuste kaitse raamkonventsioon.

Euroopa Liidu dokumendid

- Direktiiv 2000/43/EÜ, 29. juuni 2000, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust.
- Direktiiv 2000/78/EÜ, 27. november 2000, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel.
- Direktiiv 2006/54/EÜ, 5. juuli 2006, meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes.

Dokumentide tekstid on kättesaadavad antud veebilehel **http://tolerance.kid.lv**

MÄNGUD
ja praktilised ülesanded

Esitatud mänge võib kasutada nii õppetegevuses, kui ka kasvatuslikus töös. Need on peamiselt mõeldud põhikooli- ja vanemate klasside õpilastele, kuna nad eeldavad teatud mõtlemis- ja refleksoskuste olemasolu, mida ei valda nooremad koolilapsed.

Mängud aitavad multikultuurilise hariduse peamisi ülesandeid lahendada:

- arendada maailma kogukonna mitmekultuurilisuse avaldumiste rikkalikkuse arusaamist osalejate omandatud kogemuse alusel sõltumata nende ettevalmistusest;
- arendada kultuuriliste erinevuste arusaamise ja vastuvõtmise, tolerantse suhtumise võõra arvamuse suhtes, kõigile sobiva lahenduse leidmise, oma kultuuri normide ja väärtuste adekvaatse tajumise, konfliktolukordade tekkimise ennetamise oskusi, sh ka kommunikatiivseid oskusi jne;
- kaasa aidata väärtuste kujundamisele, mõtestamisele ja individuaalsele omandamisele, mis on inimese jaoks olulised multikultuurilise hariduse kontekstis: sallivus kultuuriliste erinevuste suhtes, teise kultuuri arusaamine ja vastuvõtmine, teiste kultuuride ja esindajate avaldumiste austamine jne.

Arenguteel	36-44
Astu samm ette!	45-47
Babüloonia	47-49
BAFA — BAFA	49-54
Elupuu	54-55
Erinevad töötasud	55-58
Kaotikud	59-61
Kas saab sisse astuda?	62-65
Keelebarjäär	66-77
Kes mina oleme?	68-70
Kodu	70-72
Kupee	72-74
Kõik võrdsed — kõik erinevad	74-76
Millised alternatiivid meil on?	77-79
Minu lugu	79-80
Mis on minu kultuurile tähtis?	81-82
Saar	82-85
Tehtud otsused	86-88
Vastupanu rassismile	88-92
Üks võrdub ühega	93-94

ARENGUTEEL

Osalejate arv — 4–40
Ajakulu — umbes 1,5 tundi: 30—50 min mängule ja 45—60 min analüüsile.

EESMÄRK

- Arutada küsimusi, mis on seotud ebavõrdsete suhete arenenud ja arenevate riikide vahel ning selle mõjuga igapäevasele elule.
- Aidata osalejaid jõuda arusaamiseni, et ebavõrdsus majanduslikult arenenud ja arenevate riikide vahel on üks faktoritest, mille pärast mõned inimesed otsivad parimaid elutingimusi teistes riikides.
- Aimata sõltuvust riikide ja rahvaste, sotsiaalse-majandusliku arengu, rassismi ja ksenofoobia vahel.
- Saada ettekujutust võimalikest arengumudelitest ning nende tagajärgedest.
- Võrrelda mängu emotsioone ja sisu tõelise eluolukorraga.

MATERJALID

Komplekt: mänguväli ja "tegevuse kaardid". 4 mängunuppu — üks kollane ja ülejäänud kolm muud värvi: näiteks pruun, roheline ja sinine. 1 kuni 3 punktiga täring. 70 žetooni (münti), mis tähendavad ressursse.

TÖÖKÄIK

1. **Sissejuhatav sõna mängule "Arenguteel".** *Kogu inimkonna ajaloo jooksul toimub pidev inimeste migratsioonid maailmakera ulatuses, mis omaette toob kaasa pideva rahvastegruppide, rasside ja kultuuride segamist. See tähendab, et kultuurideülene dominant ei ole uus sõna meie jaoks. Samas tänapäeval toimuvad sündmused nii kiiresti, et see põhjustab pingeid ning võib algatada rassismi, ksenofoobia, antisemitismi ja ebaväärikat kohtlemise protsessid. Pole saladus, et paljud rassismi ja ksenofoobia ohvrid on pagulased või immigrandid, ja neid protsessi tihti seotakse maailma majanduskriisiga ning rõhutakse küsimuse majandusliku poolt. Jah, see on tähtis argument, kuid ta pole ainuke. Ei ole kahtlust, et domineeriva majandusarengu süsteemi ning pagulaste liikumise vahel on selge korrelatsioon. Kuid samal ajal selge ka see, et etnotsentrism ja agressiivne natsionalism võivad ka põhjustada pagulaste liikumist. Antud mäng aitab aimata, miks majanduslikud suhted rikaste ja vaeste riikide vahel sunnivad inimesi otsida uut elukohta ning kuidas aitavad domineerivad majandusmudelid inimeste liikumisele kaasa, kinnitades ebavõrdsust erinevate riikide vahel.*

2. Mängujuht jagab osalejad neljaks meeskonnaks, mille liikmed on nelja riikide gruppide elanikud ja omavad "erilist värvi". Selleks jagatakse osalejatele värvilised nupud; Mängujuht paneb kõik mängunuppud ühte hunnikusse ning palub iga meeskonna esindajat valida välja üks nupp. Seda tehakse selleks, et meeskonna ja riigi esindatav värv oleks valitud juhuslikult.
3. Meeskondadele jagatakse "ressursid" – žetoonid (mündid). Kollane meeskond saab 7 žetooni ja teised kokku 21 tk (see üldjoontes on väärdväärne ressurssidele arenenud ja arenevatel riikidel).
4. Edasi palub müügijuht iga meeskonna esindajat visata täringu,et selgitada välja, kes alustab mängu esimesena.
5. Tähtis etapp – mängureeglite tutvustamine. Mängujuht seletab mängijatele, et on mänge, kus reeglid ei ole kõikide osalejate jaoks ühesugused. Sama kehtib ka käesoleva mängu kohta: erinevad meeskonnad kohtuvad arenguteel erinevate eeliste ja ebamugavustega. Mängujuht loeb ette mängureeglid, kontrollib, kas osalejad on nendest aru saanud ning alustab mängu.
6. Meeskonnad viskavad järjest täringu ning liiguvad mänguväljakul täpselt nii palju ruudukest edasi, kui suure arvu täring näitas. Kui meeskond sattub ruudukesele märgiga "?", siis peavad liikmed täitma juhised, mis on kirjutatud "tegevuskaardil".
7. Mäng lõppeb siis, kui üks meeskondadest esimesena lõpetab "arenguteed".
8. Kui mängu lõppedes on jäänud tegevuskaarte märgiga "?", mida ei ole ükski meeskond täitnud, siis mängujuht loeb kõik need kaardid ette, et kõik mänguosalejad omaks täieliku ettekujutuse mängust.

ANALÜÜS

1. Mängujuht palub osalejaid öelda välja, mis tundeid ja emotsioone on nad üleelanud erinevatel mänguetappidel. Mida tundsid "kollased", "pruunid", "rohelised" ja "sinised"? Väga tähtis on hoida lahus "emotsionaalsed elamused" ja sisulised kommentaarid.
2. **Selleks, et aktiviseerida ja stimuleerida osalejaid saab mängujuht küsida näiteks järgmist:**

- Kas antud mäng on sarnane reaalse eluga? Kas on osalejad tundnud liialdusi? Kas reaalelus võivad tekkida mängus mainitud küsimused ja probleemid? Keda esindab "kollane nupp"? Keda esindavad teised nupud? Kas võib öelda, et kollasega on märgitud arenenud riigid ja muu värviga – arenevad riigid?
- Kas võib rääkida "domineerivast arengumudelist", mis võib olla parim igas situatsioonis iga rahvuse ja riigi jaoks? Kuidas selles mängus iseloomustatakse tänapäevast "domineerivat arengumudelit"? Kas see on teostatav ehk kas see võiks sobida igale mehele ja igale naisele – kogu planeedile?

- Kas on võimalik prognoosida tulevast püsiva arengu mudelit? Mis oleksid selle mudeli põhiomadused? Mis seoses on selle olukorra ning diskriminatsiooni vahel? Kas on õige öelda, et immigrandid, kes sõidavad meie riiki sisse, võtavad endale meie raha ja meie ressursid?

KOMMENTAAR

Järgnev meetod oleks kasulik kasutada mängijatega, kes on vähemalt 14 a vana ehk inimestele, kes oskavad võrrelda, analüüsida ning võimalikult täpselt aru saada sisu ja kogu info. Tähtis on oskus näha erinevaid protsesse ja seoseid nende vahel.

Kui "kollaste“ meeskond sattub ruudukesele nr 49, siis on neil õigus muuta mängureeglid vastavalt enda soovidele. Loogiliselt võiks eeldada, et reegleid muudetakse "kollaste“ kasuks – näiteks, kõik teised meeskonnad peavad mängu algusest alustama või annavad kollastele kõik žetoonid või jätavad 3 käiku vahele. Juhul, kui "kollaste“ meeskond otsustab muuta reegleid nii, et need oleksid leebemad teiste meeskondade jaoks, siis peab kindlasti märkima poliitilist alatooni. Maailmas on raske kaitsta selliseid mängureegleid, mis oleksid pigem halvad reeglite määraja jaoks ning leebemate reeglite puhul peavad "kollased“ kindlasti seletama enda riigi elanikkonnale, miks nad sellist sammu ette võtavad, et vältida riigisiseseid rahutusi.

MÄNGUREEGLID

Meeskonnad viskavad täringu ja vastavalt saadud arvule liiguvad mänguväljal edasi. Kui meeskond jõuab ruudukesele märgiga "?“, siis esindaja loeb ette vastava tegevuste kaardi ning meeskond täidab seal mainitud juhendi. Juhendid, mis on kirjutatud tavakirjaga on mõeldud "kollase“ meeskonna jaoks ning kursiivkirjaga teiste meeskondade jaoks ("pruunid“, "rohelised“, "sinised“). Kui meeskond sattub tegevuste ruudukesele esimest korda, siis loeb esindaja kõik juhendid, mis on kirjutatud tegevuste kaardi peal. Kui samale ruudukesele jõuavad teised meeskonnad, siis loevad nad ette ainult neid juhendeid, mis puudutavad nende meeskonda. Meeskondadel on kohustus täita juhendeid täpselt nii, nagu on kaardi peale kirjutatud ning liikuda/maksta täpselt nii kaugele ja nii palju, kui vaja juhendi järgi. Kui meeskonnal ei ole enam žetoone, siis peab ta neid laenama kõige rikkama meeskonna käest ning tagastama võimalikult kiiresti. Mängureegleid ei tohi muuta, kui kasvõi üks meeskond pole muudatusega nõus. Välja arvatud juhul, kui tegevuste kaardil on olemas juhend, mis teatud määral muudab mängureegleid.

TEGEVUSTE KAARDID

VÄLI 3. "Kolonisaatorid ja kolonisatsiooni ohvrid"

Minevikus (aga võib olla ka praegu, kuid teiste vahenditega) on Teie riik koloniseerinud teisi riike, mis andsid talle võimalust saada rikkust ja tooraineid. Nüüd saate liikuda ühe ruudukese võrra edasi ning võtta endale ühe žetooni igalt meeskonnalt.

Minevikus (aga võib olla ka praegu, kuid teiste vahenditega) oli Teie riik koloniseeritud teise riigi poolt, mis võttis Teie rikkust ja tooraineid. Teie riik peab nüüd läbima pikema tee, et saavutada arengu eesmärke, kuid praegu peate andma ühe žetooni "kollastele“.

VÄLI 7. "Tervishoid ja areng"

Olete saavutanud sellist arengu etappi, et saate kasutada kõrgetehnoloogiliste tervishoiu teenustega, vähendada laste suremust, vähendada epideemiate arvu, pikendada keskmist eluiga jne. Seega saate liikuda ühe ruudukese võrra edasi.

Teie tervishoiu tase on eriti madal, õigemini olematu. Koolera, AIDS jt haigused, kõrge laste suremus ning lühike eluiga – need faktid iseloomustavad elu Teie riigis. Kõik need on takistused, mis ei anna Teile võimalust areneda. Palun minge kaks ruudukest tagasi.

VÄLI 10. "Demograafiline plahvatus"

Saite kontrolli alla sündimust ning tänu sellele on sündimuse tase on stabiilne, seega elutase on Teie riigis üldiselt kõrge. Palun minge kaks ruudukest edasi.

Sündimus on Teie riigis kõrge, kuid majanduslik areng väga madal, seetõttu puutute aina rohkem kokku tõsise probleemiga – kuidas täita elanikkonna vajadusi, mis igapäevaga kasvavad. Palun minge kaks ruudukest tagasi, kuna see otseselt mõjutab Teie riigi arengut.

VÄLI 12. "Sõda ja vägivald"

Omate suurt ettevõtet, mis toodab relvasid. Korralik relvamüük suurendab Teie rikkust. Teised meeskonnad peavad Teile anda kolm žetooni ning Teie liigute ühe ruudukese võrra edasi.

Sisemised sotsiaalsed pinged, inimõiguste rikkumine ning antud olukorras vältimatud repressioonid toovad kaasa sissisõda, kodusõda ning konflikte naaberriikidega. Seetõttu otsivad paljud Teie riigi elanikud uut elukohta stabiilsemates riikides ning lahkuvad välismaale. Sellises eriti pingelises olukorras peate Te ülal pidama suure armee ning leppida kokku kõrgete kaitsekuludega. Andke "kollastele“ kaks žetooni ning Te ei saa käia kaks järgmist korda.

VÄLI 16. "Urbanistlik revolutsioon"

Teie suuremad linnad on nüüd tööstus- ja finantskeskused esmatähtsusega ning Teie saate suured kasumid tänu spekulatsioonidele kinnisvara ja sularahaga. Minge nüüd kolm ruudukest edasi.

Vaesus külades sunnib talunikke emigreerida linnadesse, mis toob kaasa vaeste kvartalite, urgude ehk uute probleemide tekkimist. Kuna töökohti ei ole palju, siis Te kaotate paremaid spetsialiste ja teadlasi, kes hakkavad emigreerida teistesse riikidesse, kus on paremad elutingimused ning palgad. Nüüd minge kaks ruudukest tagasi.

VÄLI 18. "Mehed, naised ja nälg"

Juhul, kui tekkivad raskused on Teil kindlustunne olemas – silmapaistvad tootmis- ja säilitamistehnoloogiad. Kahjuks pole veel teada varvainete mõju, kuid toiduaineid on Teil piisavalt. Te oleksite võinud liikuda ühe ruudukese võrra edasi, kuid kuna see tähendab toiduainete ülejäägi, siis palun jääge samal kohal, kus hetkel olete.

Põud, maavarade varastamine, oskamatus kasutada kaasaegsed tehnoloogiad talupidamises ning vajadus müüa suurema osa Teie toodangust, et maksta välja riigivõla suurendavad toiduainete kriisi ja nälga. Jätke järgmine kord käimata.

VÄLI 21. "Varimajandus ja varjatud töötus"

Automatiseerimine ja tootmise ümberehitamine toovad kaasa töötuse kasvu madalpalgaliste seas. Peate leida ressursse, et toetada tööta jäänud inimesi. Seega oleks vaja minna ühe ruudukese tagasi, kuid kuna Teie kaubanduslik tulu kasvab, siis jäägte seal, kus hetkel asute.

Kuna Teil puudub tööstuse potentsiaal, mis vananeb ja rikneb ning riigis valitseb põllumajandusliku tootmise kriis, mis toob kaasa töötuse kasvu ja varimajanduse edu. Minge nüüd kaks ruudukest tagasi.

VÄLI 24. "Haridus arengu jaoks"

Suurem osa Teie riigi elanikkest saab kesk- ja kõrgharidust. Te saate teenida tulu, kui annate võimalust õppida enda ülikoolides tudengitele välismaalt ning see tulu on vägagi arvestatav. Tudengid tulevad Teie riiki õppima, kuna kodumaal neil puudub võimalus saada heal tasemel haridust. Pärast õpinguid jäävad Teie riigi heaks teenima spetsialistid, kes kasutavad enda teadmisi ja kogemusi Teie riigi arenguks. Minge nüüd ühe ruudukese võrra edasi ning küsige igalt meeskonnalt ühe žetooni.

Kirjaoskamatuse tõttu ning suutmata pakkuda kvaliteetset keskharidust suurele osale elanikkonnast minge nelja ruudukese võrra tagasi.

VÄLI 27. "Auk atmosfääris"

Meie tööstused avaldavad negatiivset mõju meie keskkonnale, näiteks seoses tooraine saamisega, töötlemisega ja jäätmete hoiustamisega. Kokkuvõtte: põhikiht väheneb, toimuvad kliima muutumised ja teised katastroofid, mis on seotud tööstuste laienemisega. Te tahate kaitsta keskkonda ja arvate, et toorainete hangimine on väga kulukas või protsess ise kahjustab väga keskkonda. Seoses sellega te leppite kokku üle viia enim kahjulikumad tööstused kõige vaesematesse riikidesse, kelle loodusressursse te kasutate. Liikuge kaks ruutu edasi.

Teid ründab stiihiline katastroof – lõppkokkuvõteks keskkonna lagunemine. Esineb tihti põud ja kestab kauem. Teie riigis leiavad aset tööstused, mis kahjustavad keskkonnda, ja teie loodusressursid kasutatakse teistes riikides. Astuge üks ruut tagasi oma arengu protsessis.

VÄLI 30. "Tehnoloogiline revolutsioon"

Tehnoloogiline revolutsioon avab uusi arenguvõimalusi teie jaoks. Peale selle, uute tehnoloogiate ekspordi turg on väga tulutoov. Ülejäänud meeskonnad peavad anda teile kaks uba ja teie liikute ühe ruudukese võrra edasi.

Tehnoloogiline revolutsioon on teie jaoks on kättesaamatu. Minge kolme ruudukese võrra tagasi, kui te ei soovi "kollase" võistkonna käest uusi tehnoloogiaid osta: see maksab teile kolm uba.

VÄLI 34. "Ideoloogia lõpp"

Õnnitlusi teile! Vaba turg on võitnud kõikide teiste tehnoloogiate üle. Sellega lõpeb ajaloo teatud tähis. Ei ole enam ühtegi takistust teie täielikuks arenguks. Minge kaks ruudukese võrra edasi.

Teil pole alternatiivi: vaba turg dikteerib oma seadusi ja reegleid. Tõrjutus ühiskonnast ja eemal hoidumine viivad vundamentalismi ja radikaalsete liikumiste levitamisele. Avalikud esinemised surutakse maha, sest see hirmutab välismaalt investoreid eemale. Jätke järgmine kord käimata.

VÄLI 37. "Rahvusvaheline välisvaluutafond on alati süüdi"

Sisemiste finantside ministeerium toetab teie investeerimispoliitikat, samuti vaestes riikides ettevõtete ja riigiametite massiostmist, kuna peab seda nende "arendamisele" kaasaitamiseks. See toob teile märkimisväärseid tulusid. Iga ülejäänud meeskond annab teile kaks uba teie invisteeringute hüvitamiseks. Minge kahe ruudukese võrra edasi.

SFM soovitab teil struktuurse ümberehituse majanduslikku poliitikat läbi viia. Seoses sellega teil on vaja müüa ettevõtteid ja riigiasutusi. Töötus kasvab, paljud elanikkonna kihid sattuvad vaesuse määra alla. Teie peate maksma 2 uba "kollasele" võiskonnale – see on teie välise võla protsent. Liikuge kaks ruudukest tagasi.

VÄLI 40. "Rahvusvaheline abi arendamisele"

Teie peate õiglaselt jagama 1% ube teiste võistkondade vahel (vajadusel lõikage neid). Teie saate rahvusvahelise abi arendamisele organisatsiooni liikmeks. Üldise olukorra arutamiseks minge ühe ruudu võrra edasi.

Teie saite "kollaselt" meeskonnalt mitu uba – see on madalama protsendiga krediit arendamisele. Kuid peate nõustuma, et kulutate seda "toodete ja seadmete" ostmisele samas riigis. Nüüd te võite minna ühe ruutu edasi, kuid kuna peate "kollasele" võistkonnale 2 uba pikendatud võlgnevuse protsente maksta, jääge sinna, kus praegu olete, ning ärge unustage eespool nimetatud protsente maksta.

VÄLI 42. "Ühtne suhtlemise kultuur"

Kommunikatsiooni valdkonnas revolutsioon ning vaba aja tööstuse arendamine kommunikatsiooni audiovisuaalsete vahendite abil tagavad kogu maailmas teie avalike ja kultuurilisi väärtuste levitamist. Samal ajal teie aktsiad äärmiselt kiiresti kasvavad väärtuspaberite turul. Minge kaks ruutu edasi ning võtke igalt võistkonnalt üks uba teie kultuurse toodangu ja teenuste eest informatsiooni valdkonnas.

Kultuurne revolutsioon tähendab, et lääne vvärtused ja kultuur vallutasid kogu maailma. Teie kaotate isiklikku kultuurilist eripära, vaid sel ajal aegamisi levitakse arenemis- ja kommunikatsioonimudelid, millised pole kuidagi seotud teie kultuuri ja ajalooga. Jääge oma ruudule ja jätke järgmine kord käimata.

VÄLI 44. "Uus migratsioon, uus ebavõrdsus"

Seoses arenevate riikide vaese elanikkonna migratsiooni suurenemisega, kes püüab eluks paremate tingimuste leida, teie olete sunnitud täiendavaid ressursse eraldada immigrantide probleemide lahendamiseks, kes asuvad teie riiki. Kui soovite liikuda ühe ruutu edasi, eraldage igale võistkonnale üks uba abi osutamiseks.

Immigratsiooni suurenemine edukamatesse riikidesse on seotud "ajude kaotamisega", teise sõnadega, haritud inimeste välja sõitmisega. Minge kolm ruutu tagasi.

VÄLI 49. "Uus kord, kus teie soovite juhtida"

Nüüd teil on võimalus muuta mängu reegleid nii, et võimalikult kiiresti eesmärki saavutada. Kui keegi osalejatest või mingi võistkond on selle vastu või tahab takistada selle uue korra kehtestamist, nendel tuleb anda teile kõik oma oad. Minge kaks ruutu ette.

Proovige harjuda uue korraga ning ärge olge selle vastu. Kui teil veab, siis varsti saavutate püstitatud arengueesmärki. Ettevaatlikkuse põhjusel jätke järgmine kord käimata.

VÄLI 46. "Metsaraie ja liikide kadumine"

Tarbimise suur hulk sundib teid uute ressurside otsingut laiendada teistesse maailma regioonidesse. See viib metsade hävimisele ja samuti mõningate looma-ja taimeliikide kadumisele. Kui te mängite kogu võistkondade huvides, siis te peate astuma mõned ruudud tagasi, oma raha jagama, et parandada endiseid vigu ja muuta mängureegleid. Kuid ,võtta arvese selle, et maailma konkurentsis sellist käitumist ei praktiseerita, et teil on veel aega ja mõned võimalused, liiguge edasi üks ruut.

Teie loomulike ressursse eksploteeritakse ja te ei saa arenguks mingeid sissetulekuid. Kasvab lagedus, muutub kliima ja jõuab nälja oht. Te teete kõik, mis on teie võimsuses keskkonna kaitsmiseks, kui rahvusvahelised institutsioonid kritiseerivad teie poliitikat selles küsimuses. Astuge üks ruut tagasi ja andke üks aeduba "kollasele" võistkonnale.

VÄLI 52. "Surm"

Majanduslik langus on tõsine ähvardus kogu teie arengumudelile. Kui teie ei soovi, et mäng pööraks tagasi, ainuke, mida võib ette võtta, - teistest võiskondadest "viimast välja pigistama", küsides nendelt üks uba igalt võistkonnalt võlgnevuse protsendina. Et keegi ei ütleks, et kõik eelised kuuluvad teile, minge ühe ruudu võrra tagasi.

Toormaterjalide hindade langemine ning teie võlgnevuse protsentide kasv viivad tõsisele majanduslikule langusele. Minge 10 aastat tagasi või jääle asuge arenguteele.

VÄLI 54. "Areng"

Teil tõeliselt väga veas, kui teie valisite kollakese ringi! Teie saavutasite oma arengu eesmärke. Võite kindel olla, kõik ülejäänud võistkonnad on sellest eesmärgist kaugele jäänud ning nendel pole ühtegi võimalust seda saavutada. Selge on ka see, et teie kontrolli all on umbes kõik raha ja varad, nii teised eriti palju ei saa. Teie elu on väga meeldiv. Kuid tekkivad Ähvardavad momendid: looduslikud ressursid lõpevad, õhk ja vesi lähevad mustaks, maa muutub kõrbeks. Paljudes planeedi regioonides valitsevad nälg ja meeleheide. Mõned iimigrandid püüavad vaesusest lahti saada, asudes teie edukamasse ja mugavasse maailma. Vaatamata sellele, kasutage saavutatud positsiooni nii palju, kui see on võimalik.

Kui teil oli mitte kollane värv, siis teil väga veas selles, et saite liikuda selle ruuduni, või kusagil kavaldasite. Tegemist on sellega, et ühtegi võistkond peale "kollast", ei saa sinna minna, sest areng on võimalik ainult mõnede jaoks. Kui seda saavutaksid paljud, siis tuleks eraldada piiratud ressursse, ning need, kes praegu kasutavad privileege, pidid loobuda kõigist. See on kahtlane, sest "mängureeglid" määratakse just nende privileegeritud rühmade poolt.

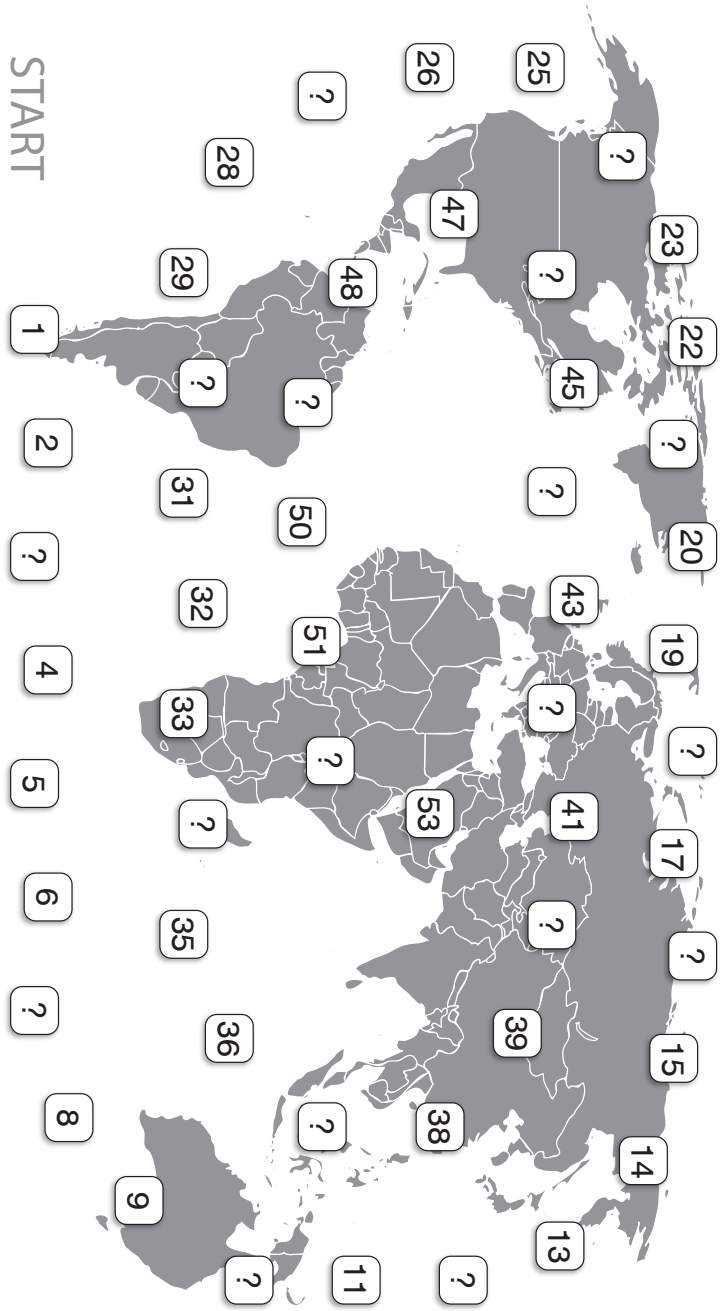

ASTU SAMM ETTE!

Osalejate arv — 10-30
Ajakulu — 60 minutit

EESMÄRK

- Kutsuda esile empaatiavõimet erinevate inimeste suhtes
- Pöörata tähelepanu võimaluste ebavõrdsusele ühiskonnas

JUHTNÖÖRID

1. Jagage laiali rollikaardid ja paluge hoida oma rolli teistelt saladuses.
2. Igaüks loeb oma rolli nii, et jätab selle ainult enda teada, ning hakkab rolli sisse elama.
3. Paluge osalejatel omavahel mitte rääkida ning suunage grupiliikmeid seisma üksteise kõrvale ühele joonele näoga enda poole.
4. Selgitage osalejatele, et hakate ette lugema erinevaid situatsioone ja küsimusi. Iga kord, kui keegi osalejatest oma uues rollis tahaksid vastata "jah", tuleb neil astuda samm ette. Muul juhul ei muuda nad oma kohta, jäädes paigale. Kunagi ei astuta sammu tagasi.
5. Lugege situatsioone ühekaupa. Situatsioone tuleks ette lugeda aeglaselt, lastes iga kord osalejatel ringi vaadata ja võrrelda oma asukohta teistega. Aga mitte omavahel rääkida!
6. Lõpuks paluge igal osalejal meelde jätta oma lõplik koht ning andke aega rahulikult rollist välja tulla. Seejäärel arutlege grupiga toimunud tegevuse üle, tehke kokkuvõtteid plenaaristungi meetodil.

ANALÜÜS JA HINNANG

Küsige osalejate muljeid terviklikult, seejäärel asuge püstitatu probleemide üle arutlema ja selgitage välja seda, mida õppisid osalejad mängu tulemusel. On tähtis teada saada, mille alusel osalejad kujutasid endale ette oma tegelasi. Kas oma kogemusest või teistest informatsiooni allikatest lähtudes (meediast, raamatutest, anekdootidest)? Kas kõik on kindel, et nende ettekujutused on õiged? On otstarbekas erinevate põlvkondade õiguste vahel sidemet leida (poliitiliste ja tsiviilõiguste ühelt poolt ning sotsiaalsete, majanduslike ja kultuuriliste õiguste teiselt poolt), samuti nende kättesaadavuse vahel.

Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse probleemid on mitte ainult õiguste ametliku tunnustamise tulemus, kuigi just selles seisnebki pagulaste ja poliitilist varjupaika taotletavate isikute probleem.

ROLLIKAARDID

- Sa oled pangadirektori tütar, kes õpib eraülikoolis majandust.
- Sa oled eestlane, töötad autohoolduses ning ei vaalda vene keelt.
- Sa oled üleajateenija armees, kes täidab oma sõjamehekohust.
- Sa oled noor liikumispuudega mees, kes saab liikuda ainult ratastoolis.
- Sa oled 17-aastane mustlastädruk, kes on algkooli pooleli jätnud.
- Sa oled noore andeka, aga heroiinisültlasest kunstniku tüdruksõber.
- Sa oled töötu õpetaja, kes ei valda piisaval tasemel uut riigikeelt viibimismaal.
- Sa oled 22-aastane lesbi.
- Sa oled Aafrikast, Malist pärit illegaalne immigrant.
- Sa oled Leedust pärit Euroopa Komisjoni töötaja.
- Sa oled puuvilja kaupmees Aserbaidžaanist, viie laste isa.
- Sa oled välisministeeriumi ametnik ebatraditsioonilise seksuaalse orientatsiooniga.
- Sa oled töötu üksikema.
- Sa oled hiinlane, kelle isal on siin edukas Hiina kiirtoidu restoran.
- Sa oled USA suursaadiku tütar riigis, kus praegu elad.
- Sa oled eduka transiidiettevõtte omanik.
- Sa oled pensionär, kes enne töötas kohalikus jalatsivabrikus.
- Sa oled HIV-positiivne keskealine prostituut.
- Sa oled Aafrikast pärit modell.
- Sa oled võimaoleva erakonna noorteühenduse president.
- Sa oled 27-aastane kodutu mees.
- Sa oled 24-aastane põgenik Afganistanist.
- Sa oled 19-aastane talumehe poeg kaugel mäemaal.
- Sa oled lastearst, kes hiljuti lõpetas meditsiiniakadeemiat.
- Sa oled moslemitüdruk, kelle vanemad järgivad rangelt religiooni.

OLUKORRAD JA SÜNDMUSED

Lugege selgelt ja valju häälega olukordi. Pärast iga lause lugemist andke osalejatele aega otsuse tegemiseks, kas astuda samm ette või mitte, sh ka teisi vaadata.

- Sa ei ole kunagi kokku puutunud tõsiste majanduslike raskustega
- Sul on korralik kodu teleri ja eraldi telefoniga
- Sinu emakeel, kultuur ja religioon on igati respekteeritud kohas, kus sa elad
- Sa tunned, et sinu arvamus olulistes ühiskondlikes küsimustes loeb ja sind kuulatakse
- Kaasinimesi huvitab sinu arvamus erinevates küsimustes
- Sul pole kunagi olnud hirmu, et politsei sind arreteerib
- Sa tead, kuhu pöörduda abi ja nõu saamiseks, kui peaksid seda vajama
- Sa pole kunagi tundnud diskrimineerimist selle pärast, kes sa oled
- Sa tead, et sinu sotsiaalne ja tervishoiualane kaitse vastab su vajadustele
- Sa saad lubada endale kord aastas puhkusereisi
- Sul on võimalus kutsuda sõpru kodusele õhtusöögile
- Sul on huvitav elu ja sa mõtled oma tulevikust positiivselt
- Sa tead, et sul on võimalus õppida eriala, mida sa tahad
- Sa pole kunagi kartnud langeda vägivalla ohvriks tänaval ega pälvida meedia ebameeldivat tähelepanu
- Sa saad osaleda üldrahvuslikel ja kohalikel valimistel
- Sa saad koos oma pere ja sõpradega tähistada sulle olulisi usupühi
- Sa saad minna välismaale õppima
- Sa käid vähemalt korra nädalas kinos või teatris
- Sa ei karda oma laste tuleviku pärast
- Igal hooajal saad sa osta oma gardeeroobi uusi riideid
- Sa võid armuda inimesse, kes sulle meeldib
- Sa usud, et sinu oskused on selles ühiskonnas vajalikud ja hinnatud
- Sa oskad ja sul on võimalus kasutada internetti

BABÜLOONIA

Osalejate arv —15–25
Ajakulu — Umbes 50 minutit

EESMÄRK

- Modelleerida kultuuridevahelise suhtlemise situatsiooni.
- Läbi vaadata keelelise mitmekesisuse aspekti kultuuridevahelises koostöös.
- Analüüsida mitteverbaalse suhtlemise võimalusi.
- Soodustada sümpaatia ja huvi ilmumist teiste inimeste kultuuri vastu.
- Aidata osalejatel välja arendada kommunikatiivsed oskused.

TÖÖKÄIK

1. Läbiviija jagab osalejaid võrdsetesse gruppidesse. Gruppide hulk sõltub osalejate üldisest hulgast. Näiteks, kui kokku on 16 osalejat, siis moodustatakse 4 gruppi, kus igas grupis on 4 inimest.
2. Gruppidele pakutakse 10 minuti jooksul oma keelt välja mõelda, mis peab kõikidest teistest tuntud keeltest erinema ning ei pea sisaldama ühtegi nende elementi.

Keel peab koosnema neljast sõnast:
- Tere;
- Head aega;
- Iga nimisõna (nt õun);
- Iga omadussõna (nt kohev).

Seega määratud ajal igal grupil ilmub oma suhtluskeel.

3. Edasi läbiviija pakub osalejatele moodustada uusi gruppe, kuhu kuuluks iga loodud keele üks keelekandja. Sellest hetkest osalejatel lubatakse rääkida ainult oma uut keelt. Kõikide teiste keelte ja nende elementide kasutamine on keelatud, märkmete pidamine on lubamatu. Antud etapil iga keelekandja ülesandeks on õpetada uusi partnereid oma keelt 15-20 minuti jooksul ning omakorda "vabalt" nende keelt valdada.
4. Eraldatud aja möödumisel osalejad lähevad oma esialgsetesse grupidesse tagasi, kus nendel on võimalus muljeid vahetada.

ANALÜÜS

1. Mida tundsid osalejad mängu erinevatel etappidel (*kui mõtlesid keelt välja esialgses grupis; kui õpetasid teisi oma keelt; kui õppisid teiste rühmade keelt; kui tulid tagasi oma gruppi*)?
2. Missugune etapp oli kõige raskem? Miks?
3. Missugused raskused olid mängu käigus?
4. Kas kõikidel osalejatel õnnestus partnerite keel valdada?
5. Mis aitas püstitatud ülesande täitmisel?
6. Millega mänguline situatsioon meenutas reaalseid elulisi olukordi?
7. Missuguseid järeldusi võib teha "Babüloonia" interaktiivses mängus osalemise kogemust analüüsides?

KOMMENTAAR

Antud meetodi optimaalseks osalejate arvuks on selline, kui meetodi esimesel ja teisel etappidel inimeste arv gruppides on võrdne, näiteks 16 (4 gruppi, igas grupis 4 inimest) või 25 (5 gruppi, igas grupis 5 inimest). Kuid on täiesti vastuvõetav, kui grupis on teine osalejate arv. Näiteks, kui grupis on 15 osavõtjat, siis algselt moodustatakse viis 3-liikmelist gruppi, teisel etapil aga - kolm 5-liikmelist gruppi. On soovitav, et osalejate arv oleks arvu 3, 4 ja 5 kordne, muidu seda meetodit on raske kasutada.

Tavaliselt saab "Babüloonia" meetod väga aktiivseks ja emotsionaalseks. Veel mingi aega pärast mängu lõppemist osalejad saavad aktiivselt jagada oma kogemusi ja emotsioone. On oluline arvestada selle tingimusega kava planeerimisel ning antud meetodi läbiviimiseks koha leidmisel.

BAFA — BAFA

Osalejate arv — 10–30 (3 juhti)
Ajakulu — 2,5–3 tundi

EESMÄRK

- Kaasa aidata osalejate kultuuride erinevuste olemasolu arusaamist.
- Võimaldada osalejatel teadvustada oma tundeid, emotsioone, stereotüüpe, ettekujutusi ja tajumise iseärasusi teise kultuuri esindajate koostööl.
- Aidata produktiivsete võimaluste teises kultuuris osalemiseks või teiste kultuuriliste gruppidega koostööks väljatöötamisel.
- Soodustada teiste kultuuride esindajatest ja nende iseloomustavatest omadustest isiklikesse arvamustesse kriitilise suhtumise kujundamist.
- Näidata, et teise kultuuri iseärasuste õppimine on pikaajaline protsess, seepärast ei tohi kiirustada kokkuvõtete ja üldistuste tegemisel.

MATERJALID

ALFA- ja BETA-kultuuride reeglid osalejate hulgal.
Paber A4 formaadis, nõelad ALFA kultuuri osalejate hulgal.
2 kaardipakki.
Mitu kuue värviliste siltide komplekti arvudega 1st 7ni (kokku umbes 200-250 kaarti).
Paber A1 formaadis Beta kultuuris arvestuse pidamiseks.
Markerid.

JUHTNÖÖRID

1. Enne mängu algust mängujuht tutvustab osalejatele mängulise koostöö eesmärke.
2. Osalejad jagatakse kahte võrdsetesse gruppi. Kindlasti arvestatakse, et vastavalt reeglitele ALFA-kultuuri osalejate hulgas peavad olema mehed.

3. Mängujuht suunab mõlemad grupid erinevatesse üksteise läheduses asuvatesse, kuid isoleeritud ruumidesse. Iga rühm mängib eraldi ruumis. Üks juhidest alati viibib ALFA-kultuuris, teine – BETA-kultuuris, kolmas aga juhib mängu käiku.
4. Igas rühmas juht esitab vastava kultuuri reegleid ning tutvustab neid osalejatele. Pärast seda, kui kõik osalejad loevad reegleid läbi, ta kordab neid ja vastab kõikidele küsimustele.
5. Mängu alustatakse ainult siis, kuiendumusele, et kõik osalejad said reegleid aru ning jätsid neid meelde.
6. Mängu protsessis juht jälgib nende reeglite ranget täitmist, sest nende mittejärgimine ehkki rikkumine mõjub kogu mängule negatiivselt.
7. Kui iga grupi osalejad mängivad rohkem kui 10 minutit ja keegi BETA-kultuurist saab 28 punkti, kolmas juht viib kahte osalejat BETA-kultuurist ALFA-kultuuri üle, hoiatades neid oma kultuuri reeglite rangest täitmisest. Samuti üleviiakse kaks mängijat ALFA-kultuurist BETA-kultuuri.
8. Mõnda aega mängijad viibivad võõrastes kultuurides ning seejärel juht lubab naasta oma gruppi tagasi.
9. Juht teatab mängu lõpust vähemalt, kui viimane osaleja tuleb oma kultuuri tagasi.
10. Igal grupil on 15-20 minutit teise kultuuri reeglite aimamiseks saadud koostöökogemuse alusel.
11. Mängu analüüsimiseks juht kutsub kõiki osalejaid ühte ruumi.

ANALÜÜS

1. Alguses ühe kultuuri esindajad pakuvad oma teise kultuuri eeskirjade nägemust, seejärel teise kultuuri esindaja parandab või täpsustab seda lugu. Pärast selle protsessi lõpetamist vahetatakse rolle.
2. Kirjeldage oma tunded ja aistingud, mida tundsite, kui sattusite teisse kultuuri?
3. Missugused raskused teil olid teises kultuuris viibimisel?
4. Missuguses kultuuris eelistaksite elada? Miks?
5. Milliste raskustega puutub indiviid kokku, sattudes teisse kultuurilisse gruppi (keelelisse, etnilisse, soolisse, usulisse jne)?
6. Kas on lihtne teises kultuuris viibida?
7. Kas saab teist kultuuri või selle esindajat hinnata teie kultuurilise grupi kriteeriumite, kommete, mainete, väärtuste kasutamisel? Miks "jah" ning miks "ei"?
8. Kuidas saab oma arvamust väljendada, vältides kategoorilisi ja üldistatud hinnanguid ja tegevusi?
9. Kuidas õppida teist kultuuri mõista? Missugused probleemid võivad tekkida selle õppimise käigus?
10. Mida õppisite selle mängu abil? Missuguseid kokkuvõtteid tegite mängu ja selle arutamise tulemusel?
11. Mida teeksite teisiti, kui uuesti osaleksite mängus?

KOMMENTAAR

Oma sisu poolest "Bafa-Bafa" on unikaalne meetod. On olemas vähe metoodeid, mis võimaldavad osalejatel osalistele läbielada teises kultuuris olemise kogemust nii lühikese aja jooksul.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata mängu "Bafa-Bafa" juhi hoolikale ettevalmistusele. Ideaalselt oleks igal juhil osaleja rollis ka korda olla, et paremini aru saada mängu peensusi, keerulisemaid momente, raskusi, millistega võivad osalejad kokku puutuda; emotsioone ja tundeid, kokkuvõtteid ja järeldusi, mis tekivad läbielatud situatsiooni tulemusel.

Mängu ajal juhtidel, kes pidevalt asuvad ALFA- ja BETA-kultuurides, on vaja nõuda osalejatelt kultuuri eeskirjade ranget täitmist. Parem on mitte kiirustada mängu alustamisega kuni eeskirjad saavad igaühele selgeks. Niiviisi nt verbaalse suhtlemise kasutamine BETA-kultuuris võib mitte ainult lihtsalt mängu rikkuda, kuid muuta seda täiesti mõttetuks.

Olenevalt eesmärkidest, mida juht püstitab, mängu teine etapp võib olla läbiviidud erinevalt:

1) osalejaid saab üle viia teisse kultuuri ühe, kahe või kolme inimese kaupa;
2) keegi osalejatest võib jätta teisse kultuuri mängu lõpuni;
3) teisse kultuuri üleviimise käigus osalejad võivad täita erinevaid rolle, nt "vaatleja" (vaatlemine, mis selles kultuuris toimub), "turist" (teises kultuuris ajutine viibimine), "immigrandid" (adaptatsiooni katsetamine uue kultuuri tingimustes) jne.

Mängu efekt võib tugevdada, kui nt ALFA-kultuuris kahe esindaja dialoog kaasneb kommide kostitamisega, aga BETA-kultuuris need samad kommid "teenitakse" pankurile kaartide sarja esitamise teel.

Mängu käigule hästi mõjub ALFA-kultuuris teatud teemade kinnitamine, mille üle osalejad peavad arutlema kommunikatsiooni protsessis (üks teema üheks koosolekuks).

"Bafa-Bafat" ei saa mängida ilma lõppanalüüsita. Küsimused selleks on ülalpool toodud, läbiviimise protsessi kohta juhised aga on peatükis 2.

Soovitavalt, et saadud emotsioone väljendaks iga osaleja, nt rääkides sellest suures ringis. Igapäevaeluga seotud küsimusi koos kokkuvõtetega võib frontaalselt esitada. Osalejad vastavad soovil. Peamised põhimõtted ja ideed rõhutatakse juhi poolt. On võimalik fikseerida neid ka kirjalikult.

ALFA-KULTUURI REEGLID

ALFA-kultuuri inimesed on lahked ja õrnad. Sõprus nende jaoks on peamine asi. Sellel sõprusel aga on ranged reeglid, mida kirjeldatakse allpool. ALFA-kultuuri inimesed austavad vanemaid, kuid naised on meeste omandiks.

Vanim osaleja annab igale mängijale 6 kaarti, mida nad vahetavad kogu mängu käigus. Vahetada on võimalik ainult kahe osaleja vahel sellise algoritmi järgi:

- iga mängija paneb kaarti lauale, toolile või käele, kaardiselg on üleval;
- mõlemad kaardid pöördutakse üle ning võetakse ära sellee mängijaga, kelle kaart on väiksema tähendusega;
- kui keegil osalejatest kaardid lõpevad, siis ta saab neid tasuta mängu vanimalt osalejalt, kui mängu käigus saab mitte rohkem kui 6 kaarti.

Enne vahetamise alustamist partnerid peavad suurilmadialoogi filmidest, spordist, ilmast, tuttavatest jne, teevad nalja, meelitusi ütlevad. Vahetamise lõpetamisel samuti toimubki suurilmavestlus ning uue partneri otsimine. Vestluse ja "kaubanduse" ajal igaüks mängijatest peab vähemalt korda üksteist puudutada. Kuid kätt andmine tähendabki partnerist eemale jääda.

Iga osalejale antakse välja (kinnitatakse õlale) tühi kaart (paberileht), kuhu märgitakse partneri toimunud tehing ära. Kui partneri arvamusel, tehing vastas kõikidele reeglitele, siis kaardile kirjutatakse nimetähed. Kui partneri arvamusel, reeglid on rikutud, siis sel juhul kaardile pannakse mingit arvu. Iga järgmine partner niiviisi saab teada, kui korretktne on tema kolleeg tehingu teostamisel.

Mängureeglitele vastavalt mees alati alustab naistega vestlust, kuid mitte vastupidi. Naistel on lubatud ainult märke meestele anda ja teiste naistega rääkida.

Mees võib naisega rääkida alles siis, kui tal on vanima mängijaga allkirjastatud kaart. Peale selle, vanima mängijaga vestluse ja tehingu teostamise ajal viimane alati võidab, olenemata tema kaartide tähendusest. Võimalusel mängu ajal ta üritab iga osalejaga kaubelda.

Igaüks, kes rikub mängu käigus käitumisreegleid, kuulub teiste meessoost mängijate poolt karistamisele, nt ruumist eemaldatakse või vahetamisvõimalust kaotatakse.

ALFA-kultuuri osalejatel on rangelt keelatud võõrastega oma kultuuri reeglite kohta rääkida või näidata neid.

BETA-KULTUURI REEGLID

BETA-kultuuri inimesed keeruliselt ja palju töötavad. Teenimise viis on kaartide vahetamine. Iga vahetus võimaldab punkte teenida: mida rohkem, seda parem, kuid igaüks töötab enda kasuks.

BETA-kultuuri iga osaleja saab mängu alguses Pangast 10 kaarti 6 erineva värvi. Mängijate ülesanne seisnebki selles, et vahetada kaarte teatud reeglite kohaselt. Vahetuse eesmärgiks on võimalikut palju punkte kogumine.

Vahetuse reeglid on järgmised:

- igal kaardil eraldi pole mingit väärtust, kuid vahetamise teel moodustatakse ühevärviliste kaartide rida (nt 1-7 punast kaarti), siis kaartidel on väärtus: need maksavad sama palju, kui suur on nende nominaalmaksumus, neid saab osaleja pangakontole kanda. Nii avatakse igaühel arvet 1+2+3+4+5+6+7=28 punkti. Pärast seda võib veel kaartide väikesi ridasid kirja panda (nt 4+5+6 sinist kaarti), mis koosnevad vähemalt kolmest järgarvust. Vanad kaardid võetakse ära, nende asemel antakse välja sama juhuslike kaartide arv;
- Pank saab vahetada mängu osalejal mitu kaarti;
- iga mängija kaardid jäävad teistele saladuseks. Näidetakse ainult need kaardid, mida pakutakse vahetamiseks;
- rangelt keelatakse rääkida iga tuntud keelt ning puudutada üksteist BETA-kultuuri territooriumil. Kasutatakse ainult oma kultuuri keelt, mille märkideks on: "EI" – mõlemad küünarnukid tõstetakse näo kõrgusele (mida kõrgem on küünarnukid, seda otsustavam on "ei"); "JAH" – pea kallutus ette; "KORDAMA" – käed rusikatesse pigistama ning põidlaid eemal hoidma, venitades käed ette.

Kaartide värvid on kujutatud sõna kahe esimese tähega: "pu" – punane, "si" – sinine, "ro" – roheline jne. Arv kaardil koosneb nime ja perekonnanime nimetähtedest "a" tähe lisamisega. Nt Bruno Fiššer – B.F. – 1=BaFa, 2=BaFaBa, 4= BaFaBaFa jne. Arvu alati nimetatakse pärast värvi. Ebaviisakalt on silpide sõrmedel üles lugeda.

Kaubanduse protsess toimub järgmise algoritmi järgi:

Osaleja, kes soovib tehingus osaleda, kolm korda valitud partnerile silmapilgutusega märku annab ning ootab, kui partner vastuseks kolmekordselt silma pilgutab. Naeratamine märku andmisel on keelatud. See tähendabki, et igaüks tunnustab teist kui BETA-kultuuri liiget, kus peamine asi on teenimine; et mõlemad on valmis kaua aega kaubelda ning kaotamisel mitte alla anda. Kes ei pilguta silma vastuseks – see ei ole BETA-kultuuri liige.

Partnerid tõstavad ülesse selle kaardi, mida soovivad vahetada ja samal ajal teatavad, mida tahaksid selle asemele saada. Näiteks, osaleja tõstab arvuga 3 rohelise kaardi ülesse – see tähendab, et ta on valmis seda partnerile anda, ning ütleb "puBaFaBaFa" – tahab oma kaardi asemele saada punast värvi kaarti arvuga 4. mängus alati räägitakse seda, mida rääkija tahab saada, vaid mitte kunagi ei räägita, mida pakutakse vahetuseks.

BETA-kultuuri territooriumil tehingute teostamise ajal peetakse haavavaks rääkida mingit teist keelt. On keelatud rääkida võõrastega BETA-kultuuri reeglitest ning näidata neid.

ELUPUU

Osalejate arv — 5–20
Ajakulu — 1. Juhised – 30 minutit.
2. Uuring – 1-7 päeva, sõltub aja olemasolust.
3. Sugupuust lugu ning analüüs - 1 tund.

EESMÄRK

- Anda osalejatele võimalust oma kultuurilist tegelikkust ning minevikut mõista.
- Kujundada välismaalaste ning pagulaste probleemide arusaamist.
- Soodustada teiste kultuuride vastu huvi tekkimist ning ümberasustatud isikutesse osavõtliku suhtumise ilmutamist.
- Kaasa aidata osalejatel sotsiaal-kultuuriliste eelarvamuste ja "rahvusliku" kultuuri suhtelisuse teadvustamisel.

JUHTNÖÖRID

1. Juht:
- selgitab osalejatele “sugupuu" mõistet;
- küsib, kas olid osalejatel või nende perekonnaliikmetel mõtteid oma sugupuu taastamisest;
- pakub osalejatele proovida koos oma perega sugupuu luua, püüdes loendada nii palju põlvkondi, kui on võimalik;
- täpsustab, et osalejad peavad oma esivanematest teada saama: kas nad emigreerisid või isamaalt lahkusid; kas tulid nad teisest riigist nagu immigrantid, pagulased või abielu sõlmimisega seoses; kas olid nad mingit teist usku olnud; kas kõnelesid nad teist keelt jne;
- annab osalejatele aega (1-7 päeva) nende sugupuu loomiseks.

2. Ettenähtud aja jooksul osalejad tegelevad oma sugupuu koostamisega.
3. Juht teeb osalejatele ettepanekut oma avastusi jagada. Kui rühm on väike, võib esitada oma sugupuu teistele ning jutustada detailsemalt, mida nad saaid oma esivanemate kohta teada.

ANALÜÜS

Miks mõnet teie sugulastest emigreerisid teisse riiki või vastupidi immigreerisid meie riigi sisse? Kuidas arvatel, kas on normaalne selline olukord, kui luuakse takistused nende isikute teel, kes soovivad oma elu alustada teises riigis?

Kas mõtlesid oma riigist lahkumise kohta? Kui jah, siis, kuidas sooviksite, et teid koheldakse sinna saabumisel?

Kuidas tunneksite end juhul, kui ei teie ei saaks emakeelt rääkida ning kui teid mõni õiguseta ilma jättaks?

KOMMENTAAR

Võib juhtuda, et mõned küsimused või üksikasjad on väga isiklikud. Juhtub ka nii, et mõned vanemad ei soovi oma lastele tõelist lugu jutustada, mida nad peavad ebameeldivateks ja häbiväärseteks. Just seepärast mitte keegi osalejate seast ei pea tundma end kohustatuna mingi tunnistamise teha oma tahte vastu.

On eriti tähtis, et rühmas tekkiks usaldusväärne õhkkond. Osalejad ei alusta jutustada oma perekondade kohta, kui tunnevad tõrjutuse ohtu.

See tegevuse liik on sobiv juhul, kui on vaja selgitada, et kogu ajaloo perioodil olid inimesed alati liikunud, ühest kohast teisse kolides. Tihti noored ei mõista sellist tegelikkust.

ERINEVAD TÖÖTASUD

Osalejate arv — 4+
Ajakulu — 90 minutit

EESMÄRGID

- Jutustada osalejatele töökohal diskriminatsiooni olemasolust.
- Analüüsida, kui lubatud on diskriminatsioon soo ja vanuse tõttu.
- Soodustada solidaarsuse, võrdsuse ja õigluse kinnitamist.

JUHTNÖÖRID

1. Seletage osalejatele, et nad on töötajad ning peavad mingit tööd oma tööandja (teie) jaoks täitma. Ei tasu muretseda – kõik saavad oma palka. Teie ei ole mingi orjapidaja!
2. Jagage sildid vabas järjekorras, igaüks saab ühe sildi.
3. Seletage ülesanne lähti ning jälgige, et kõik saaksid aru, mida nad peavad tegema.
4. Las asuvad tööle!
5. Kui kõik töö on täidetud, paluge töötasu saamiseks töötajatel järekorda seisma tulla. Makske igale töötajale tema vanuse ja soole vastavalt – nii nagu on määratud "Töötajate palgatariifide tabelis". Teie peate valju häälega raha lugema, et kõik teaksid, kui palju teised raha said.
6. Kui osalejad hakkavad küsimusi esitama või kaebama, andke lühikest "seletust", kuid ärge diskuteerige.
7. Teie peate ise otsustama, kui kaugele sellega minna. Peatuge, kui tunnete, et olukord läks pinevaks! Andke kõigile aega rahustuda ja rollist välja tulla, istuge ringi arutlemiseks.

ANALÜÜS JA HINNANG

Arutlemine toimub etappide kaupa. Alustage mudeldatud situatsiooni läbivaatamisest:

- Kuidas end tundsite, kui saite rohkem (või vähem) raha, kui teised töötajad, kuigi kõik täitsid absoluutselt võrdset ülesannet.
- Miks ühed said rohkem (või vähem) raha, kui teised? Miks see toimus?
- Kuidas end tundsite, kui saite rohkem raha, kui teised töötajad? Kuidas end tundsite, kui saite vähem raha, kui teised töötajad?
- Kas kohtutakse sarnased diskriminatsiooni juhtumid töökohal teie riigis?

Seejärel arutage läbi töötasustamise erinevusi soo tunnuse järgi:

- Kas võib olla õigustatud naise ja mehega täidetud ühe ja sama töö eest erinev tasu? Miks? Miks mitte? Kui jah, siis mis juhtudel?
- Mis siis, kui mees töötab paremini, kui naine? Kas ongi see piisav alus selleks, et maksta naisele vähem raha?
- Kui mees on kõrgem kvalifitseeritud, kui naine, kas tulenebki sellest tema kõrgem töötasu?
- Kas pooldate, et osa töid peabki meessoost inimestega täidetud olema? Miks? Miks mitte? Kui jah, siis millised tööd need on?
- Kas pooldate, et osa töid peabki naissoost inimestega täidetud olema? Miks? Miks mitte? Kui jah, siis millised tööd need on?
- Kudas arvate, kas võib positiivne diskriminatsioon olla õigustatud ühiskondlike suhete muutmise eesmärgil?

Viimane arutelu puudutatakse töötasustamist vanuse tunnuse arvestades:

- Kas teie riigis on erineva töötasustamise praktika vanusest sõltuvalt? Kui mitte, siis kas ise olete arvamusel, et seda peakski kasutusele võtma?
- Milline on loogiline motivatsioon sellist poliitikat rakendada, eriti noorte inimeste suhtes?
- Mida ise arvate selle poliitika kohta? Kas on see hea? Halb? Vajalik? Tarbetu? Seletage palun.

NÕUANDED LÄBIVIIJALE

Üpris arvatavasti tuleb teil ülesannet olukorrale sobivaks teha. Kui teil on vaja lisada või kustutada paar inimesi nimekirjast, veenduge, et teil säiliks võrdne hulk mõlema soo esindajaid ning on esindatud erinevad vanuserühmad. Kui rühm on suur, või teie soovite sügavalt arutleda diskriminatsiooni kahe erineva tüübi üle, saab jagada suurt rühma kahte alarühma. Siis ühele alarühmale pakkuda arutlemiseks soolise diskriminatsiooni teemat ning teisele –vanuselise diskriminatsiooni teemat.

Millised ülesanded sobivad selle harjutuse elluviimisele? Iga osaleja peab täitma üht ja sama töökohustust. Püüdke valida midagi selline, et mitu inimest teeksid seda üheaegselt – nii, et oma järjekorda ootavad vabad inimesed ei hakkaks igatsema. Mõelge läbi järgmised momendid:

- Kui kavatsete mängu tänaval läbi viia, kas on see võimalik sellel aastaajal?
- Kas on teil piisavalt vaba kohta?
- Kas erineva vanuse ja soo inimesed, naised ja mehed, saavad selle tööülesandega hakkama võrdse kerguse ja tulemuslikkusega?
- Kas ongi see tööülesanne ohutu?
- Kas selle tööülesande täitmine ei pane kedagi osalejatest raskesse olukorda ning kas nemad ei keeldu täitmisest kõlbelistel kaalutlustel?
- Kui palju aega võtab selle tööülesande täitmine?
- Kas selle täitmiseks nõutakse palju oskusi?
- Kuidas saab seda mitu korda kordada?

Tööülesannete näited:

- Klassitahvlit puhtaks pesta ning korralikult kirjutada sinna ettenäidatud lauset.
- Riiulist raamatuid võtma ning panema neid karpi. Paigutama karpi toa teisse nurka, lahti pakkima ning teisse riulisse raamatuid panema.
- Paberist kujundit tegema (lennuk või müts).
- Kolme erinevate puude puulehte kokku võtma ning paberilehti panema.
- Sõna tähendust leidma ning paberilehele üles kirjutama. (Kui hakate valima erinevaid inimeste õiguste teemasse kuuluvaid sõnu, tulemusel teil saab lühike koostatud terminoloogiaglossaar.)

Kui te jagate raha ning selgitate töötasustamise erinevust, teil on vaja "põhjusi" välja mõelda. Neid võib reaalse olukorraga siduda või lihtsalt peast välja mõelda. Näiteks:

- Kes komistas, saab vähem raha.
- Kes naeratas ja oli rahul, saab rohkem raha.
- Täna on teisipäev!

Peatükis 5, käesolevas peatükis ning allpool toodud informatsioon aitab teil olla väle vastusi väljamõtlemisel arutelu ajal.

JAGAMISMATERJALID

Töötasu suurused olenevalt töötaja soost ja vanusest

	Sugu	Vanus	Töötasu Eurodes
1.	Mees	35 aastat	100
2.	Naine	16 aastat	30
3.	Mees	22 aastat	70
4.	Naine	32 aastat	90
5.	Mees	16 aastat	50
6.	Naine	19 aastat	60
7.	Mees	26 aastat	100
8.	Mees	20 aastat	70
9.	Naine	24 aastat	80
10.	Mees	37 aastat	100
11.	Naine	17 aastat	30
12.	Naine	23 aastat	80

KAOTIKUD

Osalejate arv — 16—30 (soovitavalt, et osalejate arv oleks arvu 4 kordne).
Vähemalt 2 mängujuhti.
Ajakulu — Umbes 1,5 tundi (suurelt osalt sõltub osalejate arvust)

EESMÄRK

- Soodustada kollektiivse vastutuse kujundamist saavutatud tulemuse eest;
- Teatud teema raames õpitud mõisteid kinnitada;
- Võimaldada osalejatel aktiivselt liikuda ning lõbusalt aega veeta;
- Anda positiivse emotsionaalse laengu.

MATERJALID

Mängunuppude abil liikumiseks 31 ruudust koosnev mänguväljak.
Täring punktidega 1st 6ni.
Värvilised mängunupud mängus osalevate rühmade arvul.
Mängunuppudega ühevärvilised jumestus või näovärvid.
31 kaarti, kuhu ühele poole kirjutatakse arv ning teisele poole - sõnad.
Ülesanded "Kaotikutele".
Paber.
Pastakad rühmade arvul.
Teip.
Nööritükid rühmade arvul (võimalusel).

TÖÖKÄIK

1. Mäng viiakse läbi hoones, kus saab kasutada võimalikult suurt koridorite ja treppide pinda. Ühte ruumi paigutatakse mängu "staapi". Siin osalejatele selgitakse reeglid, siin asub mänguväljak, sinna tulevad osalejad tagasi pärast järjekordse ülesande täitmist.
2. Mängujuht jutustab osalejatele, et mängu nimetus "Kaotikud" eeldatavasti põlvneb sõnast "kaos", vähemalt just see sõna võib iseloomustada lähiajal toimuvat. Ta seletab, et iga mängiv võistkond erineb teistest kasutatava värvi poolest ning mängib sama värvi mängunupuga. Võidab võistkond, kes kiiremini finišisse jõuab. Esimene samm määratakse loosi abil, teised samud tehakse sel määral kui võistkond saab valmis.
3. Osalejad jaotatakse rühmadeks 4 inimese kaupa. Valitud värviga värvitakse ninasid.

4. Mängujuht seletab mängukäiku:

a) võistkond viskab täringut ning liikub mänguväljakul mängunupu abil nii kaugele ruudule, kui näitab täring;

b) võistkond läheb kaarti otsima, kuhu on kirjutatud mängunupu asendile vastav arv (kui mängunupp on ruudul arvuga 1, siis võistkond otsib kaarti sama numbriga jne);

c) kaardi mahavõtmine on keelatud, on vaja anult teisele poolele kirjutatud sõna lugeda;

d) võistkond võib mängu jätkata ainult sel juhul, kui kõik võistkonda liikmed on mängu "staapi" tagasi tulnud ning on koodisõna nimetanud. Peale selle, et edasi sammu astuda, osalejad peavad veel selle numbri all olevat ülesannet täitma (vaata alltoodud "Kaotikutele"ülesandeid").

5. Mängujuht teavitab territooriumi piire, kus saab kaarte otsida.

6. Tol ajal, kui üks mängujuht tutvustab mängureegleid ja tingimusi, teine (teised) paneb kaardid igas märkamatus kohas kogu mängu territooriumil. Arv peab olema ülespool!

7. Mängujuht kontrollib kui õigesti on mängureeglid ja tingimused arusaadud.

8. Võistkonnad võtavad loosi ning alustavad mängu, mängujuhid jälgivad mänguprotsessi.

ANALÜÜS

Antud juhul analüüs puudub. Kui mängukäik salvestati videole, võib pakkuda seda osalejatele läbivaatamiseks.

KOMMENTAAR

Kirjeldusest on nähtav, et kõik toimuv tegelikult meenutab kaost, seepärast tuleb aegsasti otsustada, kus ja mis ajal toimub mäng, samuti tuleb teatada teisi hoones olevaid inimesi kavatsetud üritusest, selgitades välja kohti, mida igal juhul ei tohi kasutada. Otsingu keerukamakstegemiseks võib võistkonna liikmeid omavahel nööri abil siduda (eriti kui mängu pind ei ole suur). Soovitavalt peaksid sõnad kaartidel olema ühe teema raames. Vanematele osalejatele võib pakkuda mõisteid ning mängu jätkamiseks küsida nende tähendusi. Abiks võib olla kättesaadavas kohas jäetud abistuskirjandus (sõnastikud, entsüklopeedia). Hea on, kui mõistet seletavad kõik võistkonna liikmed.

Mäng lõpeb, kui kõik rühmad jõuavad finišisse – 31. ruuduni, kui võib ka lõpetamise etapil pakkuda võistkondadel koostada juttu, rühmaga leitud sõnu kasutades. Seda võtet on tarvis kasutada, kui võistkonnad liikuvad mänguväljakul ebaühtlaselt (üks pidevalt saab arvu 1, teine – 6).

Mida rohkem on selles mängus läbiviijaid, seda parem. Keegi neist juhib kogu mängu, keegi aga vaatleb otsimist ning keegi võtab vastu rühmalt koodisõna ning annab ülesandeid jne.

ÜLESANDED "KAOTIKUTELE"

1. Tuua 5 (1 võrra rohkem kui rühma liikmeid) vasakut saabast/kinga.
2. Rühm peab kõndima mööda ruumi minimaalset jalgade hulka kasutades.
3. Krokodilli mängida.
4. Nimetada kõikide mängu läbiviijate vanust.
5. „Kõndivad 5 sipelgat, iga sipelgas kõndib nelja ees". Seletada mis viisil kõndivad sipelgad.
6. Kogu rühmaga jalgratta mängida.
7. Tuntud hitti laulda.
8. Luuletust või nelikvärssi mängust välja mõelda.
9. Mingi mängujuhi portreedi maalida.
10. Jakuutia rahaühikut nimetada.
11. Hollandi rahaühikut nimetada.
12. Hambaid pesemist demonstreerida.
13. Kolme rahvalaulu esimesi salme laulda.
14. Mingi laulja (nt A.Makarevitši) repertuaarist laulu laulda.
15. Tuua 5 kollase värvi esemet.
16. Tuua 5 puust esemet.
17. Tuua putukat.
18. Kogu rühmaga kaamelit mängida.
19. Ussi mängida.
20. Lennuki mängida.
21. Tolmuimejat mängida.
22. Tulla vahetatud riietes.
23. Midagi mängida, et teised naeraks.
24. Anekdooti jutustada.
25. Mingi lasteluuletust kooris ette lugeda.
26. Jutustada laste hirmulugu.
28. Uut Aastat pantomiimi abil mängida.
29. Hommikul ärkamist pantomiimi abil mängida.
30. Sõprade kohtumist pantomiimi abil mängida.

KAS SAAB SISSE ASTUDA?

Osalejate arv — 6–20
Ajakulu — 60 minutit

EESMÄRK

- Süvendada teadmisi pagulastest ja nende õigustest ning arusaama nende olekust.
- Aru saada poolt ja vastu argumentidest, mis lubavad pagulastel siseneda teatud riikidesse.
- Hoidma solidaarsust inimeste vastu, kes on sunnitud lahkuma oma kodumaalt.

MATERJALID

- Rollikaardid.
- Kriit või mõni muu mööbliese piiri ületamis punkti loomiseks.
- Pastakad.
- Paber.

ETTEVALMISTUS

- Paljundage infomaterjalid, et igal mängijal oleks üks eksemplar.
- Paljundage rollikaardid: üks kaart igale immigratsiooniameti töötajale, pagulasele ja vaatlejale
- Kujundage lava rollimänguks. Näiteks tõmmake kriidiga põrandale joon piiri tähistamiseks või paigutage ruumis olev mööbel nii, et oleks läbikäiguga füüsiline barjäär piiri ületamiseks. Paigutage laud, mis tähistaks immigratsiooniameti kontorit ja valmistage informeerivaid märke piiri ületamiseks jne.

JUHTNÖÖRID

1. Seletage, et tegemist on rollimänguga, mille keskpunktiks grupp pagulasi, kes lahkusid kodumaalt turvalisust otsides ja soovides siseneda teise riigi territooriumile.
2. Alustage mängu ajurünnakuga, et teha selgeks kui teadlikud on mängijad pagulastest. Pange kirja olulisemad märksõnad suurele lehele või pabertahvlile, et pöörata neile tähelepnau hiljem disskusioonis.
3. Näidake mängijatel mängu väljakut (tuba) ja lugege ette järgmist teksti: „Pime, külm ja kõle öö piiripunktil X ja Y riikide vahel. Piirile on jõudnud suur grupp pagulasi, kes pääsevad riigist X, kus jätkub sõda. Pagulased tahavad ületada piiri ja jõuda riiki Y. Nad kannatavad nälja, külma ja väsimuse käes. Neil on v'he raha ja pole dokumente peale passide. Immigratsiooniameti töötajatel on lahkarvamused: ühed tahavad pagulasi läbi lasta, teised mitte. Meeleheitel pagulased üritavad veenda töötajaid tuues erinevaid argumente“.
4. Jagage mängijad kolmeks võrdseks rühmaks. Ühed on pagulased, kes põgenevad riigist X, teised immigratsiooniameti töötajad riigis Y, ning kolmas on vaatlejate rollis.
5. Paluge „pagulasi“ ja „immigratsiooniameti töötajaid“ jagada omavahel erinevaid rolle ja valmistada vajalike argumente. Jagage mängijatele vahendeid ja andke ettevalmistuseks 15 minutit.
6. Alustage rollimängu. Mängu lõpetamisaega määrake ise oma nägemuse järgi, kuid 10 minutist peaks piisav olema.
7. Andke 5 minutit vaatlejatele kommentaaride ettevalmistamiseks antud raames.

ANALÜÜS JA HINNANG

Alguses paluge vaatlejaid avaldada oma üldist arvamust rollimängust. Seejärel kuulake mängijate arvamusi, kuidas nad ennast tunndsid „pagulase“ ja „immigratsiooniameti töötaja“ rollis. Lõpuks arutage kõik koos sellel teema ja uurige mis uut keegi sai teada.

Küsige järgmised küsimused:

- Kui võrd õiglane oli suhtumine pagulastest?
- Pagulastel on õigus varjupaigale, lõigu 14 Inimõiguste ülddeklaratsiooni ja Konverentsi pagulastest 1951 aasta alusel. Kas pagulased said kaitset? Miks/miks ei?
- Kas peaks iga riigil olema õigus keelduda pagulastele kaitset pakkumast?
- Kuidas teie käituksite immigratsiooniameti töötaja kohal? Kui te teaksite, et pagulasi ootab surm nende riigis?
- Millistega probleemidega puutuvad kokku pagulased teie riigis?
- Mis selleks tuleks teha, et vältida mõningaid ebameeldivaid probleeme, millega pagulased puutuvad kokku?
- Kas teie riigis või naaberriigis on sundkorras ümberasustatud isikuid?
- Mida võiks ja peaks esmaselt ettevõttma selleks, et inimesed ei muutuks pagulasteks?

NÕUANDED LÄBIVIIJALE

- Viige läbi ajurünnak selleks, et saada teada kas nad on teatlikud pagulaste olemasolust, sellest, miks inimesed on sunnitud oma riigist immigreeruma, millistesse riikidese nad tulevad ja millistesse suunduvad. See aitab teil analüüsi tegemisel ja annab hinnangu, et te teaksite kuidas seda täiendada lisa informatsiooniga antub ettapil.
- Mõelge läbi kuidas käituda siis kui mängijate seas on pagulasi. Kui neil jäid vaevalised mälestused üleelatust siis ei tasu neid paigutada rühma, mis täidab pagulaste rolli.
- Kolm rühma ei pea tingimata olema arvuliselt võrdsed. Näiteks vaatlejate rühma te võite paigutada ainult kolm või neli inimest ja ülejäänud mängivad aktiivselt mängu.

- Te võite jagada vaatlejatele lisainformatsiooni koopiad, et nad tutvuksid pagulaste õigustega, sel ajal kui teised valmistuvad rollimänguks. Tegevus toimub pimeda, külma ja kõleda öö ajal.
- Võiks siis välja lülitada valguse ja aknad lahti teha, et tuua õiget tunnet. Selleks, et tõhustada pagulaste segadust võib piiripunktile panna võõrkeelseid (või väljamõeldud keeles) erinevaid silte. Ärge unustage öelda, mis on kirjas siltidel immigatsioonameti töötajatele.

Märkus: *see ülesanne on adapteeritud variant raamatust «Esimesed sammud: Inimese õigusi õpetamise algkursus. Käsiraamat", «Rahvusvaheline Amnestia», London, 1997.a.. (First Steps: A Manual for starting human rights education, Amnesty International, London, 1997). Tsitaat: «Pagulased, minge koju tagasi! Nad läheks küll, kui saaks» oli ÜRO Ülemkomissari loosung kampaanias pagulaste küsimuses juhtimises.*

JAGAMISMATERJALID

Pagulase rollikaart

Argumendid ja võimalikud variandid pagulastele: Te peate ette valmistama argumente ja määratleda oma taktikat ning otsustada, kas neid argumente te esitlete kogu gruppiga või iga osaleja võtab omale vastutuse ja esitab oma isiklikud põhjendused.

Te võite kasutada järgmiseid argumente või mõelda välja omad:

- Meil on õigus varjupaika saada.
- Meie lapsed nälgivad, teie moraalne kohustus on meid aidata.
- Meid tapetakse ära kui me suundume tagasi.
- Meil ei ole raha.
- Meil ei ole kuhugi minna.
- Kodumaal ma töötasin arstina.
- Me tahame saada vaid ajutist varjupaika ja sõidame siis ära, kui tagasiminek on turvaline.
- Teistele pagulastele lubati sissesõit teie riiki.

Enne mängu algust mõelge läbi järgmiseid võimalusi:

- Kas te olete valmis hargnema, kuid teid immigratsiooniameti töötajat sellest paluvad?
- Kas suundute tagasi kodumaale, kui immigratsiooniameti töötajat saadavad teid tagasi?

Nõustuvalt teie rollidega, peaksite te kehastama segunevat pagulasrühma ning seepärast peaks iga mängija ettevalmisusel valima iseloomulike tunnuseid: vanus, sugu, perekonnaseis, amet, majanduslik olukord, usuline kuuluvus ja olemasolevad esemed.

Vaatlejate rollikaart

Teie ülesannde on jälgida rollimängu. Mängu lõpus teid palutakse anda hinnang tagasiside raames. Valige ühte teie grupis olevat inimest kellest saab teie esindaja.

Vaatluse ajal te peate jälgima järgmist:

- Kuidas mängijad mängivad erinevaid rolle: pagulasi ja immigratsioonianeti töötajaid.
- Milliseid argumente nad toovad ja kuidas.
- Milliseid seaduse rikumised pagulaste suhtes olid tehtud?

Te peate otsustama kuidas panna kirja rollimängu protsessi. Näiteks te võite jagada end kahte alagruppi, et üks jälgiks töötajaid ja teine pagulasi.

Migratsiooniameti töötajate rollikaart

Argumendid ja võimalikud variandid migratsiooniameti töötajatele: Te peate ette valmistama argumente ja määratleda oma taktikat ning otsustada, kas neid argumente te esitlete kogu gruppiga või iga osaleja võtab omale vastutuse ja esitab oma isiklikud põhjendused.

Te võite kasutada järgmiseid argumente või mõelda välja omad:

- Nad on viidud meeleheiteni: me ei saa neid tagasi saata.
- Kui me neid saadame tagasi siis neid arreteeritakse, piinatakse ja tapetakse ära, kuid vastutus langeb meie õlgadele.
- Seaduse aluselt me peaksime pagulastele varjupaika pakkuma.
- Neil ei ole raha ja nad vajavad riigi toetust. Meie riik ei saa endale seda lubada.
- Kas neil on tõuestus sellest, et nad on pagulased? Äkki nad sõidavad meie riiki parimat elu otsides?
- Meie riik on sõja- ja äripartner X riigiga. Ei tohi, et keegi saaks teada, et me neid aitame.
- Aga äkki nad valdavad ameteid, mis on vajaliku meie riigile.
- Meie riigis on niigi palju pagulasi. Me peame hoolt kandma oma kodanike eest. Las pagulased leiavad omale teise jõukama riigi.
- Nad toovad endaga kaasa poliitilisi probleeme.
- Nende seas võivad end varjata terroristid ja sõjaväe kurjategijad.

Enne kui alustada mängu mõelge läbi järgmised küsimused:

- Kas te lubate kõikidele pagulastele ületada piiri?
- Kas te lubate kellegile pagulastest ületada piiri?
- Kas te jagate neid vanuse, ameti, majandusliku seisukoha järgi?
- Lubate kuidagi teistel tingimustel?

KEELEBARJÄÄR

Osalejate arv — pole oluline
Ajakulu — 30 minutit

EESMÄRK

- Pöörata tähelepanu diskrimineerimise probleemile varjupaikataotlejate suhtes migratsiooniameti poolt;
- Näidata keelelise ja kultuuridevahelise hariduse olulisust;
- Kutsuda esile empaatiatunnet väljapääsutuse läbielamise kaudu, millega puutuvad kokku varjupaiga taotlejad.

MATERJALID

- "Avaldus varjupaika esitamisele" jaotusmaterjali koopiad – igale osalejale üks koopia
- Pastakad – igale osalejale

Ettevalmistus: Sisustage ruumi mööbliga nii, et see meenutaks ametlikku kabinetti, läbiviija on seal istuv ametnik.

JUHTNÖÖRID

1. Lubage osalejatel astuda kabineti sisse, ärge tervitage kedagi ning ärge märgake nende juuresolekut. Ärge rääkige, mis toimub edasi.
2. Oodake paar minutit määratud aja üle ning jagage seejärel "Avaldus varjupaika esitamisele" vormid ja pastakad kõigile.
3. Teavitage, et nendel on 5 minutit vormi täitmiseks. Ärge pöörake tähelepanu küsimustele ning protestidele. Kui teil on vaja midagi öelda nendele, suhelge võõrkeeles või väljamõeldud keeles, žestide kasutades. Suhtlemine on minimaalne. Mäletage, et pagulaste probleemid teid ei puuduta, teie ülesanne on planke jagada ja täidetud planke kokku korjata.
4. Hilinejatega rääkige lühidalt, nt „Teie hilinesite. Võtke plank ja tätke seda. Teil on jäänud mitu minutit".
5. Viie minuti pärast korjake planke kokku, ärge naeratage ning ärge pidage kontakti ühegi osalejaga.
6. Kutsuge taotlejaid oma laua juurde ühekaupa. Kiuslikult uurige ankeet läbi ning ütelge umbes järgmine: „Pole vastust küsimusele 8."; „Vastus küsimusele 6 on vastuvõetamatu. Taotlus on rahuldamata jäetud. Järgmine!". Ärge lubage vaidlustamist!
7. Korrake seda protseduuri mitu korda. Pole vajalik kõiki taotlusi läbi vaadata, las protsess jätkub kuni kõik osalejaid saavadki aru, mis toimub.
8. Võtke jälle läbiviija rolli ning pakkuge osalejatel toimunud protsessi üle arutleda.

ANALÜÜS JA HINNANG

Alustage küsimusest osalejate tunnetest harjutuse läbiviimise ajal, seejärel arutlege, mis toimus, mida osalejad teada said.

- Mida tundsid osalejad arusaamatu ankeedi täitmisel?
- Kas varjupaika taotlemise protseduur oli tõsieluliselt lavastatud?
- Kuidas arvate, kas teie riigis suhtutakse varjupaikataotlejatesse õiglasemalt? Miks? Miks mitte?
- Missugused tagajärjed ootavad avaldajat taotluse rahuldamata jätmise juhul?
- Kas osalejad puutusid niisuguste situatsioonidega kokku, kui pidi suhtlema ametlike isikutega (nt politseinik, kontrolör), keelt mitte vallates? Kuidas siis nemad end tundsid?

NÕUANDED LÄBIVIIJATELE

Läbiviija ülesanne pole keeruline. On vaja mängida jaheda ja järeleandmatu bürokraadi rolli. Pagulaste saatus teid ei puuduta, siin te teete oma tööd. Tegemist on sellega, et paljud inimesed ei soovi pagulasi oma riiki lasta. Migratsiooniametid saavad juhendeid pagulasi välja sõeluda ning lubada riiki sissesõitmist ainult nendele, kellel isikutõendavad dokumendid on korras ning ankeedid on korralikult täidetud. Pagulased aga valdavad võõrkeelt väga madalal tasemel ning nendel on äärmiselt raske vorme täita. Peale selle, nad on hämmeldunud ja emotsionaalselt erutatud. Nendel on eriti raske aru saada, mis toimub, sest sageli esitatud taotlused jäetakse rahuldamatu arusaamatul põhjusel.

PAGULASE AVALDUSE VORM

1. Családi és utónév
2. Дата і месца нараждэння
3. Viimeisin osoite
4. Vai Jums ir atļauja uzturēties kādā citā valstī?
5. Επάγγελμα ή κύρια απασχόληση
6. Başvuran kışıye eşlık eden refakatçı veya yakınlarının ısımleri
7. Meio e local de entrada no país
8. Ghaliex titlob ghall-azilju?
9. Свидетельство преследований, на основании которых составлено заявление
10. Avez-vous présenté une demande d'asyle auparavant?
    Veuillez donner des détails sur les pays, les dates et les motifs.
11. Dali imate rodnini ili poznanici vo ovaa zemja? Ako imate,
    navedete gi iminjata i adresite.
12. ما هي اللغات التي تتكلمها وما هي مستوى ثقافتك

KES MINA OLEME?

Osalejate arv — 8+
Ajakulu — 25 minutit

EESMÄRK

- Oma ning teiste isikupära tunnetamine
- Teistega ühise väljaselgitamine
- Ühtsuse ja austuse kinnitamine

JUHTNÖÖRID

1. Soojenduseks paluge osalejatel moodustada paarid, mis edaspidi saavad mõttevahetusrühmadeks (buzz groups). Paluge osalejatel endale ette kujutada, et nad ei tunne üksteist ning on vaja ennast tutvustada.
2. Seejärel pakkuge osalejatele mõelda, mis on nende arvates tähtis ja huvitav esimesel kohtumisel teisest inimesest teada saada. Viige läbi ajurünnakut, et mõista informatsiooni ühiseid kategooriaid. Näiteks, nimi, vanus, sugu, rahvus, roll perekonnas, usk, sugu, etniline kuuluvus, töö/õppetöö, lemmikmuusika, meeldivad ning vastumeelsed tegevused jne.
3. Selgita osalejatele, et nad peavad selgeks tegema, kui palju ühist on nendel teiste rühmaliikmetega. Jagage mängijatele paberid ja pliiatsid ning esialgselt paluge kujutada enda isiksust joonise abil. Nad peavad ennast kujutama ette tähena, mille erinevad isiksuse aspektid kiirguvad välja ühiskonda. Suunage rühmaliikmeid joonistada oma isiklikku tähte, valides oma isiksuse 8-10 kõige tähtsamat külgi.
4. Las osalejad liikuvad mööda ringi ja võrdlevad oma tähti. Kui keegi leiabki teist osalejat sama kiirega, peab ta kiire kõrvale tema nime kirjutada. (Näiteks, kui Jaan ja Sergei maalisid "räppari" kiirt, siis mõlemad peavad kirjutama üksteise nimesid antud kiire kõrvale). Andke 15 minutit selle ülesande täitmiseks.
5. **Kogunege ühtesse gruppi ning vestelege osalejatega sellest, kui individuaalseks osutus igaüks nendest. Võite esitada järgmisi küsimusi:**
   - Missugused isiksuse aspektid on ühtsed, millised aga on ainulaadsed?
   - Kui sarnased ning kui erinevad on grupi liikmed?
     Mida on rohkem, kas sarnasusi või erinevusi?
6. Lõpuks viige läbi grupiga ajurünnaku isiksuse aspektide kohta, mida inimesed valivad ise ning millised sünnilt antakse. Kirjutage neid tahvlile kahte tulpa.

ANALÜÜS JA HINNANG

Arutage, mida osalejad said iseendast ja teistest teada? Missugune side on inimeste õiguste teemaga? Arutlege järgmiste teemade üle:

- Mida said osalejad iseendast teada? Kas oli raske valida oma isiksuse 10 kõige tähtsamat aspekti?
- Kas olid osalejad imestanud tähtede võrdlemise tulemuste üle? Kas nendel osutus rohkem või vähem ühtseid külge, kui nemad ootasid?
- Kuidas osalejad suhtusid mitmekesisusse grupis? Kas arvasid, et mitmekesisus teeb gruppi huvitavam või nende arvamusel see raskendab koostööd?
- Kas nimetati selliseid isiksuse aspekte, millised kutsusid kohe esile osalejate kategoorilist tõrjutust ning sõnu: „Mina pole selline!"? Näiteks, mina ei ole jalgpallifänn, ei ole tehno-muusika pooldaja, ei tunne huvi koerte vastu, mina ei ole homoseksualist, ei ole õigeusklik inimene.
- Kuidas areneb isiksus? Millised selle küljed kujunevad ühiskonna mõju all, millised aga on sünnipärased ja muutumatud?
- Kui puudutada soo küsimust, millised aspektid kujunevad ühiskonna mõju all, millised aga on sünnipärased ja muutumatud? Kas keegi kirjutas sõnu „neiu", „noormees"? Kas on mõlemate sugude, kõikide noormeeste ja neidude assotsiatsioonid võrdsed?
- Mis määral inimesi hinnatakse nende individuaalsete omaduste alusel, vaid mis määral siis hinnatakse mingisse gruppi kuuluvuse alusel?
- Kuidas osalejad suhtuvad oma isiksuse omaduste vaba valiku ideesse? Missugused tagajärjed on nende ja ühiskonna jaoks, sh ka võrdsuse ja austuse inimese õiguste jaoks?

NÕUANDED LÄBIVIIJATELE

Selle ülesande nimetuses ei ole viga! See ongi nii nimetatud spetsiaalselt, et osalejaid segadusse ajada.

Soojenduse käigus saab osalejatele mõnesid etteütlemisi anda, et suunata nende mõtteid õiges suunas. Teie saate iseenda näiteks pakkuda või kasutada väljamõeldud tegelast, nt Olena on naine, ukrainlanna, ema, abikaasa, treener, reisija, muusika vastu huvitundja.

Igaühel osalejal on oma värv selleks, et nad mõistaksid fakti, et igaüks inimene on unikaalne ning grupp kujutab endast vikerkaare, värvitud erinevate isiksuste värvidega. Saab ka tuua Lõuna-Aafrika Vabariigi näidet, mida on kutsutud ka Vikerkaare riigiks ning elanikke – „Vikerkaare rahvuseks", see tähendabki rahvust, mis koosneb erineva värvi nahaga inimestest. Kui teil on suur grupp ning kahel ja enam osalejal on ühevärvilised pastakad, las kirjutavad erineva käekirjaga.

Soovil võib ülesannet raskendada, pakkudes osalejatele joonistada nende isiklikke tähti erineva pikkuse kiirtega sõltuvalt sellest, kui avalikuks või privaatseks peavad nad oma isiksuse konkreetset eripära. Pikemad kiired sügavamalt juurduvad ühiskonda ning peegeldavad avalikke külge.

Lõppajurünnaku käigus määratud võivad olla järgmised aspektid (kuuendaks sammuks):

- Minu isiksuse aspektid, mida mina võin valida: nimi, sõbrad, töö, poliitilisse erakonda kuuluvus, lemmikmuusika, riietamisstiil, jalgpallivõistkond, kellele kaasa elada, asukoht.
- Minu isiksuse aspektid, millised on mul sünnilt: sugu, vanus, kasv, silmavärv.
- Mõned isiksuse aspektid, mis võivad põhjustada segatud reaktsiooni, näiteks rahvus, sugu ja seksuaalne orientatsioon, usk, vähemuse rühma kuulumine.

Isiksuse arengust, sotsiaalselt tingitud, kaasasündinud ja muutumatutest isiksuse aspektidest arutelu käigus võib tekkida ka vaidlusi, eriti mis puudutab religiooni ja sugu. Tasub suunata osalejaid mõtiskleda täiskasvanumaks saamise protsessi üle ning selle üle, kuidas on aastate jooksul muutunud nende isikupära teatud aspektid, ehk isegi need aspektid, mida nad pidid muutumatuks.

Diskussiooni tulemusel võite järeldada, et kõikidel inimestel on õigused, mida pole võimalik kinkida ja ära võtta sõltuvalt rassist, naha värvist, varaheaolust, sünnikohast ja teistest omadustest.

KODU

Osalejate arv — 6–25
Ajakulu — Umbes 60 minutit

EESMÄRK

- Võimaldada osalejatel teistes kultuuris elamise raskusi tunda.
- Näidata, kuidas meie kultuurile mõjuvadki teiste kultuuride esindajad.
- Soodustada arusaamist, et iga inimene on mingi kultuuri kandja ning mida kauem ta kogus endasse oma kultuuri väärtusi, seda keerulisem tal on teisse kultuuri sisse elada.
- Soodustada osavõtlikkuse avaldumist pagulaste ja ümberasutatud isikute suhtes.

MATERJALID

Pintslid osalejate hulgale vastavalt.
Guaššvärvide pakid gruppide hulgale vastavalt.
Paberilehed A3 formaadis gruppide hulgale vastavalt.
Topsikud vee jaoks.

TÖÖKÄIK

1. Osalejate hulgast sõltuvalt juht jagab neid võrdsetesse vähestesse gruppidesse, kus võib maksimaalselt olla 5 inimest.
2. Igaüks saab pintslit, mis peab tema käes olema toimuvast olenemata.
3. Juht suunab osalejat ruumi erinevates nurkades kohta leidma ning seejärel annab gruppidele välja ühte paberilehti, guaššvärvidepakki, topsikut veega.
4. Kogu ülesande täitmise ajal mis tahes keeles suhtlemine on keelatud, kuid lubatakse mitteverbaalsed kommunikatsiooni liigid.
5. Juht seletab kõikidele rühmadele, et nendel on vaja oma paberilehele ühiselt joonistada maja, eelnevalt otsustades, kuidas nad seda teevad.
6. Igale grupile eraldi juht annab ülesannet: tuleb joonistada kooli, tsirkust, kauplust, lasteaeda jne.
7. Juht küsib, kas kõikidel on selge, mida grupid ja osalejad peavad edasi tegema ning lubab ülesande täitmisele asumist.
8. 5-7 minuti pärast, kui grupid alustavad joonistama, juht „võtab" järjekordselt ühe osaleja kaupa ning ilma seletuseta viib teda teisse gruppi üle. Nii toimubki kuni iga osaleja vahetab oma esilgset gruppi.
9. Gruppidele antakse veel 5 minutit aega lõpetamiseks. Töö lõpetamisel kõik joonistused pannakse seinale või põrandale nii, et nad olid kõikidele osalejatele nähtavad.

ANALÜÜS

1. Mida teie tundsite strateegia grupis väljatöötamisel? Mida teie tundsite teisse gruppi üleviimisel? Kui viibisite „võõraste" seas? Kui nägite seda joonistust, mida alustasite joonistada?
2. Missugused muutused olid teie esialgses joonistuses? Kas see muutus paremaks või halvemaks?
3. Missugused raskused teil olid „võõras" grupis? Kuidas lahendasite neid?
4. Kas tekkisid gruppides konfliktid? Mis oli nende põhjuseks? Kuidas neid lahendati?
5. Kas keegi oli proovinud joonistada midagi, mis oli temaga väljamõeldud nn „kodus"?
6. Missuguste elust olukordadega võib mängus toimunud võrrelda?
7. Kas reaalses elus teises riigis elada sunnitud inimesed tunnevad samu tundeid ja raskusi?
8. Missugusi järeldusi võib teha läbiealtud situatsiooni abil?

KOMMENTAAR

Teatavatel tingimustel esimene etapp võib põhjustada raskusi alla 14-aastastel osalejatel. Kui nendel on tõiesti raske vanusega tingitud iseärasuste tõttu koostöö mehhanismi ainult mitteverbaalsete suhtlemisvahendite kasutamisel välja töötada, võib pakkuda lastele oma strateegiat verbaalselt läbimõelda 10 minuti jooksul, kuid ikkagi edasi kehtestada nõue, mille kohaselt igas tuntud keeles kõnelemine on keelatud.

Selle meetodi suur väärtus on see, et grupitöö tulemusel on kultuuride vastastikust mõju näitlikult näha.

Sõltuvalt sellest, millised eesmärgid püstitatakse selle meetodi kasutamisel, erineval viisil võib inimeste grupist gruppi üleviimise protsessi teostada. Nt võib korraldada nii, et kaks gruppi vahetaks osalejaid või kõik esialgsete gruppide osalejad tagajärjel sattusid teistesse gruppidesse. On võimalik teha ka nii, et esialgse grupi 2-3 osalejat hiljem kohtuksid uues grupis või ühest grupist ei viida keegi üldse kuhugi üle.

KUPEE

Osalejate arv — 4+
Ajakulu — 60 minutit

EESMÄRGID

- Selgitada välja osalejate eelarvamused ja stereotüübid teistest rahvustest ja vähemustest.
- Erinevate osalejate vähemuste tajumist peegeldada.
- Meie sallivuse piire tunda.

JUHTNÖÖRID

1. Jagada osalejatele lehte tegelaste loeteluga.
2. Kirjeldage lühidalt stsenaariumi ning lugege läbi rongis inimeste kirjeldusi, kes sõidab rongis.
3. Individuaalselt küsige igaühte valida kolme inimest, kellega nad sooviksid kõige rohkem koos sõita, ning veel kolme inimest, kellega ei tahaks koos sõita.
4. Kui igaüks teeb individuaalse valiku, pakkuge nendele gruppides 4-5 inimese kaupa oma otsusi jagada, tulemusi võrrelda, koostada üldist nimekirja (kolm ja kolm) konsensuse teel.
5. Küsige iga gruppi esitada nende töö tulemusi üldise arutlemise ajal, sh ka põhjustele tähelepanu juhtida.

ANALÜÜS JA HINNANG

Diskussioon põhineb gruppide aruandel. Võib alustada arutlemist gruppide valikute võrdlemisest. Jätkata võib järgmiste küsimustega:

- Kui tõsielune on pakutud olukord?
- Kas juhtus see keegiga osalejatest elus?
- Mis oli osalejatele peamiseks otsuse tegemisel, missugused tegurid?
- Mis takistas konsensuse saavutamist?
- Missuguste stereotüüpidega Teie puutusite kokku mängu käigus? Kust on need stereotüübid pärit?
- Kuidas tunneksite end olukorras, kui keegi ei sooviks Teiega koos ühes kupees sõita?

JAGAMISMATERJAL

Kavand

Oled pardale astumas rongile "Deer Valley Express", nädala pikkusele reisile Lissabonist Moskvasse. Reisid kupee-vagunis ja pead enda kupeed jagama veel 3 inimesega. Milliste järgnevate reisijatega eelistaksid enda kupeed jagada?

1. Lepinguline teenistuja Tšetšeeniast
2. Finantsagent Šveitsist, kes kannatab ülekaalu all.
3. Ärimees Venemaalt, kellel tõenäoselt on väga palju dollareid kaasa.
4. Aafrika päritoluga mustanahaline naine, kes müüb nahktooteid.
5. Noor kunstnik, kes on HIV+.
6. Ungarist pärit mustlane, kes on äsja vabanenud vanglast.
7. Iiri Vabastusarmee esindaja, kes regulaarselt käib Venemaal.
8. Saksamaalt pärit, väga alternatiivse elustiiliga, räppar.
9. Pime (nägemispuudega) akordionimängija Austriast.
10. Ukraina tudeng, kes ei soovi koju naasta.
11. Keskealine Rumeenia naine, kellel ei ole viisat ja kes hoiab süles aastast imikut.
12. Hollandi feminist.
13. Skinhead (paremäärmuslane) Rootsist, kes on nähtavalt alkoholi mõju all.
14. Fänn Londonist, kes on ilmselt teel jalgpallimatšile.
15. Poola prostituut Berliinist.
16. Prantsuse farmer, kes räägib vaid prantsuse keelt ning kellel on kaasas korvitäis tugevalt lõhnavat juustu.
17. Seitsmenda päeva adventistide usu kuulutaja.
18. Kikkpoksija Hiinast.

JUHTNÖÖRID

1. Individuaalselt vali reisijate seast 3 inimest, kellega kõige parema meelega reisiksid ühes kupees ja 3 inimest, kellega kõige vähem sooviksid kupeed jagada. Sul on selleks 15 minutit.
2. Gruppides jagage tehtud valikuid – 3 parimat ja 3 halvimat reisikaaslast ning selgitage enda valiku põhjuseid.
3. Seejärel proovige jõuda kokkuleppele (konsensuseni) ühisnimekirja, 3 enim eelistatud ja vähem eelistatud kaaslase, osas. Teil on selleks 45 minutit.
4. Suures ringis esitleb iga grupp enda otsust, millele järgneb harjutuse analüüs.

KÕIK VÕRDSED — KÕIK ERINEVAD

Osalejate arv — 6–60
Ajakulu — 40 minutit

EESMÄRK

- Arutada inimese õiguste mitmekülgsust.
- Võimaldada osalejatel tajuda oma etnotsentrismi, sh ka eelarvamusi iseendas ja teistes.
- Arendada võimelisust kriitiliselt ja iseseisvalt informatsiooni vastu võtta.

JUHTNÖÖRID

1. Teavitage osalejaid, et järgmine ülesanne on nn viktoriin, kuid selle lõppeesmärgiks pole võitjate ja kannatanute määramine; võistlus on alles lähtepunkt.
2. Jagage või näidake ekraani vahendil kaks tsitaati, andke 5 minutit aega lugemiseks.
3. **Iga osaleja peab kindlaks tegema:**
   a) algallikat, millisest raamatust või dokumendist on võetud antud tekst?
   b) kust kohast, mis maailmaosast on teise teksti autor pärit?
4. **Kui kõik on valmis, jagage osalejad gruppidesse kolme inimese kaupa. Andke nendele 20 minutit arutlemiseks vastuste üle, sh ka järgmistele küsimustele kollektiivse vastuse ettevalmistamiseks:**
   - Miks nad eelistasid just seda vastust, mitte teist?
   - Mida räägivad tekstid nende autoritest?
   - Milline on nende arvamus tekstide kohta?
5. Pärast grupiti tööd lõpetamist kutsuge kõiki ühte ringi ning küsige grupid järjekorras a-küsimustele vastata. Paluge oma vastust põhjendada. Korrake seda protsessi, et b-küsimusele vastusi saada.
6. Avaldage autori perekonnanime, Said Al – Andaluusi, ning alustage analüüsimist ja hindamist.

ANALÜÜS JA HINNANG

Alustage ülesande lühikest ülevaadest. Kui grupp saab valmiks, seletage etnotsentrismi ja eelarvamuse mõisted. Esitage järgmised küsimused (vajadusel vähestes gruppides):

- Kas olid osalejad imestunud autori päritolu pärast?
- Kuidas esialgselt nad püüdsed seda määrata? Kas oletasid? Intuitiivselt? Kas tegelikult tundsid seda autorit?
- Kas kellegi arvamus muutus vähestes gruppides arutelu käigus? Miks? Kas grupi või tõsiste argumentide mõjul?
- Kuidas osalejad kaitsesid oma vaateid gruppides? Aktiivselt? Kas kahtlesid?
- Miks autor kirjeldab põhjamaalasi just niiviisi?
- Missugusi autorist, tema vaadetest ja kultuurist etteütlemisi annab meile teine tekst?
- Mis määral autori vaated on tema isikliku etnotsentrismi ja eelarvamuste tagajärjeks? Kas saab väita, et tol ajal Põhja Euroopa rahvade kultuur jäi autori kultuurist maha?
- Kas osalejad võivad tuua sarnaseid näiteid oma kogemuse alusel, raamatutest? Mida tunnevad inimesed, keda peetakse vähem täisväärtuslikeks?
- Missugused tagajärjed on, kui inimesi otsustatakse mitte nende teenete järgi? Kas oskate ajaloost näiteid tuua? Tänapäevast?
- Kuidas takistada eelarvamuste mõju?
- Kas kohtutakse osalejate riikides inimesed või grupid, kes said eelarvamuste ohvriteks? Kes nimelt need on?

NÕUANDED MÄNGUJUHTIDELE

Tsitaadid on väljavõetud tuntud teadlase raamatust. Said Al - Andaluusi sündis 1029 a. enne Kristust, Kordova linnas Andaluusia piirkonnas (Hispaania) ning oli tuntud oma tarkuse ja teadmiste poolest. Tema jaoks tsivilisatsioon ja teadus olid tihedalt seotud Püha Koraani teadmisega. Kuid tema teadmised levisid mitte ainult reliigiasse, vaid ka araabia kirjandusse, meditsiini, matemaatikasse, astronoomiasse ja muude teadustesse. Tuleb meeles pidada, et tol ajal Vahemere riigid (eriti araabia kalifaadid) olid "tsivilisatsiooni" keskuseks. Nn "Põhjal" (Said niimoodi nimetas Põhja-Euroopat) teadmised ei olnud nii hästi arenenud nagu Araabia riikides, Persias, Hiinas ja Indias. Tuleb meeles pidada ka seda, et grupi tasemest sõltuvalt võib tekkida vajadus näidata, kuidas on võimalik kriitiisemalt teksti tajuda. Näiteks, näidake, et teisest tekstist on näha autori kultuuri ja välimust - tõenäoliselt ta oli tumenahaline ja lokkis juustega. Kriitiline läbilugemine eeldab mitte ainult teksti sisu arusaamist, vaid ka selle konteksti, autori identiteeti ja põhjust, miks ta kirjutas just niimoodi, läbimõtlemist. Selle arusaam on oluline samm tekstide sisu tervikliku ideoloogia tajumiseks (ajalugu, luuled, laulud jne) ja vaimsete väärtuste mõistmiseks, mida nad annavad üle.

Võimalik "etnotsentrismi" mõistesse sissejuhatamise viis on osalejatele selgitamine, et Said tema mustnaha ja lokkis juustega on väga hea "võõra inimese" näidis, keda enamik eurooplasi ei

peaks normaalseks. Ka eriti tähtis on see, et diskusiooni käigus te saaksite veenda inimesi, et kultuuride erinevused ei tee inimest "parem" või "halvem". Teisi on raske hinnata erapooletult, sest meie peame normiks oma isiklikku kultuuritaju. Oma isiklikku etnotsentrismi teadvustamine on oluline samm, et tunnustada seda ka teistes, selleks, et edukalt suhelda teiste kultuuride esindajatega. Tunni lõpus jätke aega selleks, et jätkata tõstatatud küsimuste arutelusid. Näiteks, rääkige ajaloo õpetamisest ning sellest, kui palju (või kui vähe) me teame teiste rahvaste kultuurist.

Kommentaar: *katkendis on võetud trükist „Rahvuste erimite raamat – teadus Keskajal", autoriks on Said Al – Andaluusi; tõlkisid Semaan I. Salem ja Alok Kumar, kirjastus: University of Texas Press, Austin, 1991.a. («Book of the Categories of Nations - Science in the Medieval World», by Said al-Andalusi, translated by Sema'an I. Salem, Alook Kumar, University of Texas Press, Austin, 1991.*

JAGAMISMATERJALID

Viktoriin "Kõik võrdsed – kõik erinevad"

1. Kes on allpool toodud teksi autoriks? Missugusest raamatust või dokumendist see on võetud? „Kõik maailma inimesed – idast lääneni, põhjast lõunani – loovad ühtset terviklikkust; (nad) erinevad kolme peamise omaduse poolest: käitumine, välimus ja keel".

Valige ühte järgmistest vastustest:

☐ Deklaratsioon rassi ja rassiliste eelarvamuste kohta (UNESCO, 1978.a.)
☐ Herodotus „Ajalugu", 440a. Enne Kristust
☐ India lood, umbes 1000.a. enne Kristust
☐ Kõik erinevad - kõik võrdsed noortekampaania, Euroopa Nõukogu, 1996.a
☐ Said Al – Andaluusi, 1029.a. enne Kristust
☐ Ühtegi ülalpool nimetatud

2. Mis maailma riigist/regioonist on pärit järgmise teksti autor? "Polaaralades (Põhja Euroopas) elanikud said päikese eemal asuvuse all kannatada. Õhk on seal külm ning taevas pilvene. Sellest tulenevalt nende temperament on loid ning käitumine rohmakas. Tulemusel kehad on tohutu suureks kujunenud, nahk - valgeks ning juuksed on langenud. Nad kaotasid läbinägelikkust ja tajumise terasust. Nende üle said ebaviisakus ja laiskus, nad kahjustatud võimetuse ja rumalusega.

Valige ühte järgmistest vastustest:

☐ Hiina
☐ Euroopa
☐ India
☐ Aafrika
☐ Pärsia
☐ Ühtegi ülalnietatustest

MILLISED ALTERNATIIVID MEIL ON?

Osalejate arv — 9–24
Ajakulu — 90 minutit

EESMÄRK

- Teada saada kiusamise põhjusest ja tagajärjest.
- Välja töötada võimalused selle probleemi ennetamiseks.
- Tuua empaatiatunnet kiusamise ohvride vastu.

MATERJALID

- Süžee koopiad, mida tuleb läbi mängida (üks süžee grupi peale).

ETTEVALMISTUS

Ettevalmistada ruum, kus võib ettendusi näidata.

ИНСТРУКЦИИ

1. Tutvustage ülesannet. Seletage, et edasi osalejad töötavad vähestes gruppides, et saaks valmistuda ja näidata väikesed etendused kiusamise teemal.
2. Vajadusel selgitage välja ajarünnaku abil, kas kõik teavad mida hõlmab kiusamise mõiste, kuidas see koolis, ülikoolis, klubis ja töökohal avaldub.
3. Jagage osalejad kolme gruppi. Andke igale gruppile etenduse läbimängimiseks üks süžee. Igal grupil on 15 minutit ettevalmistamiseks.
4. Kui gruppid saavad valmis, kutsuge neid oma etendusi näidata.
5. Ärge kritiseerige. Kui kõik grupid on oma etendust näidanud, siis võite alustada arutlemist plenaarse istungi vormis.

ANALÜÜS JA HINNANG

Alustage etenduste arutamisest.

- Kust on võetud materjal etenduse valmistamiseks. Kas raamatutest või filmidest? Või enda elust?
- Kas etendused olid realistlikud?
- Millised esimseses etenduses esinevad sõnad ja väljendid soodustasid probleemi lahendamist, aga millised seda segasid?

- Teise etenduse kohta: kuidas on sõbraga „südamest südamesse rääkida", kellele meeldib kiusata nooremaid lapsi. Milline taktika annab positiivseid tulemusi ning mida tuleb vältida?
- Kolmanda etenduse kohta: kas on sõbral lihtne oma emotsioonidest rääkida, kui teda keegi kiusab? Kuidas leida sobiv väljapääs situatsioonist?

Nüüd kutsuge 3 osalejat ette lugeda kolme „reaalse loo" tekstid. Paluge nende sisu kohta oma arvamust avaldada. Pärast arutlege kiusamise põhjuste üle ja kuidas nendega võib toime tulla

- Kuidas te arvate, kuidas tunneb end see inimene, keda kiusatakse?
- Kas kiusamise ohvrid on ise süüdi?
- Kas kiusajad tahavad midagi tõestada, kui kiusavad teisi?
- Kas kiusamine on vägivalla vormiks?
- Kas kiusamine on seotud võimu poole püüdlemisega?
- Kas kiusamine on vältimatu?
- Kui teie sõpra salakesi kiusatakse, kas tulebki täiskasvanuid või võimuesindajaid teavitada, ikkagi kui sõber usaldas oma probleemi ainult teile?
- Missuguste eelarvamuste alusel tavaliselt inimesi kiusatakse?
- Kes kannab vastutust kiusamise probleemi lahendamise eest?

NÕUANDED LÄBIVIIJATELE

Kiusamine võib olla otsene ja varjatud. Otsene kiusamine on siis, kui ohvrit sõimutakse, narritakse, tõukatakse, torkitakse, lüüakse, koolikotti ja teisi asju võetakse ära, pildutakse neid, sunnitakse raha või teist vara ära anda, ähvardakse või haavatakse usu, nahavärvi, häire või harjumuse tunnusel. Varjatud kiusamine on näiteks kuulujuttu levitamine kedagi ümbruskonna isoleerimise eesmärgil.

Sellisel käitumisel võib olla üks või mitu algatajat ning see on suunatud konkreetsele inimesele või inimestele. Nii otsese, kui ka varjutud kiusamise tuum ongi süstemaatiline, füüsiline ja psühholoogiline hirmutamine, mis hiljem muutub tagakiusamiseks.

Kui te töötate toetusgrupi, õppeasutuse või ettevõtega, saate süžeesid adapteerida just klassis või töökohal konkreetsest olukorrast lähtuvalt. Mäletage sellest, et noored teie gruppidest võiksid ise kunagi kiusamisega kokku puutuda. Seega koostage grupid ja jagage etendused, seda kogemust arvestades.

ROLLIMÄNGUDE SÜNDMUSTIKUD

Sündmustik 1

Õpilane pöördub administratsiooni poole ja püüab seletada, et üht tema klassikaaslast pidevalt kiusatakse. Konservatiivne ja võimukas koolidirektor kurdab selle üle, et vaimsed standardid nõrgenevad ning kaasaaegsed noored on närused. Klassijuhataja ei soovi toimuva eest vastutust enda peale võtta. Probleemi tõsidust alandades, teised õpetajad toimuvat kiusamiseks ei pea. Kohaliku võimuorgani haridusosakona töötaja on mures, kui antud hetkel liiga hõivatud, et aidata.

Sündmustik 2

Õpilaste grupp proovib rahustada klassikaaslast, kes kiusab noorema klassi õpilast.

Sündmustik 3

Õpilaste grupp kohtus, et leida võimaluse sõpra aidata, kelle üle irvitab vanema klassi õpilaste band.

MINU LUGU

Osalejate arv — pole oluline
Ajakulu — 30-60 minutit

EESMÄRK

- Aidata osalejatel mõista erinevate tegurite mõju (asukoha riigi, usu, kultuuri, perekonna jne).
- Soodustada sümpaatia ja huvi tekkimist teiste inimeste kultuuri vastu.
- Arendada kriitilist suhtumist oma riigi ajaloosse.
- Aidata osalejatel paremini üksteist tunda.

MATERJALID

Suur paberileht, kuhu on kalendaarses korras märgitud ajavahemikud (sõltuvalt olukorrast – 1 aasta, 5 või 10 aastat), alustades kõige vanema osaleja sünniajast. Teip, markerid, liimivad sildid

JUHTNÖÖRID

1. Mängujuht palub igal osalejal 3-5 minutit mõelda ja meeles pidada kolm suure avaliku või riikliku tähtsusega sündmust, mis jätsid olulise jälje tema ellu. Need üritused võivad olla poliitilised, ajaloolised, spordi-, muusikasündmused jne.
2. Osalejaid julgustatakse jätta iga kolmest valitud sündmuse aasta (kuupäeva) kõrvale ühe kaardi koos oma nimega.
3. Siis mängujuht küsib osalejaid, miks nad peavad neid kuupäevi tähtsateks, mida kujutavad endast kalendrisse märgitud sündmused ning miks valiti just neid. Vastates esitatud küsimustele, osalejad võivad müüda ringi sõna võtta või sündmuste kronoloogiale vastavalt.

ANALÜÜS

1. Osalejatel võimaldatakse tundeid väljendada, nähes üldist pilti. Kuidas nad on üllatunud, rõõmus, pettunud, šokeeritud mainitud kuupäevi ja sündmusi nähes, ning kas kõik nendest on osalejatele tuttavad.
2. Seejärel huvitub, missuguseid mõtteid, ideesid, järeldusi on osalejatel tekkinud saadud sündmuste kalendri meeles pidades. Võib-olla on huvitav arutada, miks inimesed annavad nendele sündmustele rohkem tähtsust, kui teistele.
3. Mängu juht pakub osalejatel vahetada arvamusi küsimuse kohta, kas õnnestus nendel üksteist paremini tunda, tänu „Minu loo" meetodi oma partnereid mõnes uuest vaatenurgast näha.

KOMMENTAAR

Käesolevat meetodit saab kasutada praktiliselt igas grupis, kuid rohkem sisukalt mööbub üle 12-aastaste osalejatega töötamisel, mis tingitakse suuri avalikke-ajaloolisi protsesse ning nende olulisust analüüsimisvõimega.

Kui osalejad on samast piirkonnast, siis see meetod aitab nendel mõista, et isegi kui nad elavad ühel tänaval, neil on sama sündmuse erinev arusaam ehk tajumine. On huvitav märkida ka seda, et ongi sündmusi, mis mõjutasid enamikku osalejaid olenemata nende päritolust, sünnikohast või haridusest.

Kui grupiliikmed esindavad erinevaid kultuure, siis see meetod võib pakkuda huvi riigi lähimineviku, kultuuride koostöö uurimise vastu, suurendada austust teiste uskumuste ja veendumuste suhtes.

See võimaldab osalejatel vahetada seisukohti küsimustes, mis tõenäoliselt harva arutatakse, nendel üksteist paremini tunda.

MIS ON MINU KULTUURILE TÄHTIS?

Osalejate arv — pole oluline
Ajakulu — 30 minutit

EESMÄRK

- Selgitada välja kultuuri kui kasvatuse keskkonna mõned iseärasused.
- Aidata osalejatel esitatud kultuuride sarnasusi ja erinevusi leida.
- Arutleda kultuuri mõiste üle multikultuurilise hariduse kontekstis.

MATERJALID

Individuaalsed plangid.
Pastakad või pliiatsid ankeedi täitmiseks.

TÖÖKÄIK

1. Läbiviija jagab osalejatele ankeetide plangid ning palub neid iseseisvalt täita.
2. Osalejad jagatakse vähesteks rühmadeks, kus nendel palutakse arutleda kultuuride sarnasuste ja erinevuste üle ankeetide täitmise tulemustele vastavalt.

ANALÜÜS

Kas olid raskused ankeedi täitmisel? Kui jah, siis missugused?
Kas õnnestus välja selgitada sarnasusi ja erinevusi väheste rühmade töökäigus?
Missugust kultuuri üle pakuti analüüsimiseks?
Missuguseid näiteid veel võiks tuua kultuuride kirjeldamiseks?
Kas saab üks inimene olla mitme kultuuride esindaja?

KOMMENTAAR

Kuna antud metoodika puudutab inimese elu isiklikke aspekte, tuleb pöörata tähelepanu sellele, et konfidentsuaalsuse tase määratakse selle täitja poolt, samuti nagu vähestes rühmades oma seisukoha arutlemisel.

Kõigile osalejatele pärast rühmatööd pakutud küsimused on üldised ning ei eelda kohustuslikku konkreetsust. Töö lõpetamisel mängujuht võib „kultuuri" mõiste tähendust kommenteerida kultuuridevahelise hariduse kontekstis. Käesolev meetod kasutatakse nii noorukite, nende vanemate, õpetajate, kui ka teiste osalejate kategooriatega töös.

MIS ON MINU KULTUURILE TÄHTIS?

Vastake küsimustele enda, oma perekonna ja kultuuri, kus teid kasvatati, seisukohast lähtudes.

1. Minu perekonnas lapsed pidid _____

2. Minu perekonnas lapsed ei pidanud _____

3. Kui minu perekonnas laps jonnis, siis _____

4. Minu perekonnas on vanemate prioriteetseks ülesandeks _____

5. PLaps avaldub lugupidavat suhtumist vanematesse _____
_____ teel.

6. Pa**igutage need punktid nende teie kultuurile tähtsuse järjekorras::**

___ haridus,
___ füüsiline vastupidavus,
___ viisakus,
___ teisi inimesi kasutamisoskus,
___ hoolitsus,
___vaimne/usuline tegevus,
___ naabrite arvamus, enamusele alluvus,
___ mehisus,
___ elurõõm, жизнерадостность,
___ ühiskondlik töö,
___ perekonnaelu,
___ materiaalsed heaolud,
___ tarkus.

SAAR

Osalejate arv — 10–20
Ajakulu — umbes 2 tundi

EESMÄRK

- Anda osalejatele võimalus mõista, milline on kultuuri mõju meie elule.
- Aidata kaasa arutelule, kuidas erikultuuride inimesed üksteisega suhtlevad.
- Arutada võimalusi, mis võiksid inimestes avaneda kultuuridevahelise koostöö mõjul.
- Näidata,milline on sallivuse kasu ja võime kohaneda olemasolevate tingimustega.
- Arendada mõistet "erinevus" kui vajalik samm selleks, et austada ja aktsepteerida erinevusi.

MATERJALID

Märkuste koopiad hõimude jaoks. Paber ja pastapliiatsid. Joogid, küpsised koosolekuks. 4 osaks jaotatud kaart koos näidatud kohaga, kus asuvad pallid. 5 punast ühesuurust palli. 3 erineva kuju ja värviga palli. Ümbrik kaardi jaoks. Kaks ühesugust, kuid ülejäänutest erinevad pallid. Punane värv (näiteks akvarell või huulepulk).

TÖÖKÄIK

Mäng koosneb kolmest etapist:
A - hõimud uurivad oma konkreetset kultuuri;
B - hõimude kohtumine;
C - pallide otsimine.

Enne mängu algust vastab kapten ette ruumi (mängu "Saar" on kõige parem teha suures saalis). Ta peidab eelnevalt välja valitud ja kaardil märgitud asukohtas 2 ühesugust, kuid teistest erinevaid palle; puhub täis ülejäänud 8 õhupallid, sidudes neid nii, et palli võib mängu ajal õhust tühjaks teha ja siis uuesti täis puhuda. 4 ühesugust palli ja ümbrik koos kahe kaardi osaga fikseerib saali ühele seinale (tekib territoorium Z); 4 erinevat palli koos kahes nendes peidetud kaardi ülejäänud osadega kinnitab teistele seina (tekib territoorium Y). Joogid kohtumiseks viib ühe kultuur i territooriumile, küpsised aga teise territooriumile.

Etapp A

1. Läbiviija jaotab osalejaid kahte rühma ja loeb ette mängu legendi. Eksisteerib saar, kus elavad kaks hõimu. Hõim Y elab suurel platool, hõim Z aga rannikul. Mõlemad hõimud puutuvad kokku üksteisega väga harva. Hõimud räägivad erinevaid keeli ja esindavad erinevaid kultuure, kuid mõlemate jaoks on pallid eriti olulised.
2. Eestvedaja saadab mõlemad hõimud saali vastasnurkadesse.
3. Igale hõimule antakse kätte asukohtade koopiad, paber ja pliiatsid.
4. Eestvedaja palub hõimudel mõelda välja oma kultuuri reegleid ja luua oma keel.
5. Ta teatab gruppidele, et neil on 20 minutit oma keele ning kultuuri eripära väljamõtlemiseks ja väljatööötamiseks
6. Eestvedaja peab jälgima, et kõik rühma liikmed räägiksid hästi oma keeles ja teaksid nende kultuuri.

Etapp B

Eestvedaja kutsub mõlemaid hõime saali keskele (neutraalsele territooriumile) ning selgitab, et nüüd saab alustada mängu. Alates sellest ajast mängib igaüks oma rolli, st räägi oma hõimu keeles ja tegutseda oma kultuuri raames.

Etapp C

1. 10 minutit pärast mängu algust, annab eestvedaja "eelloo ", hõimu Z jaoks: «Üks teie hõimu liige jäi haigeks kummalissee haigusesse, mida saab ravida mingi väga harva palliga, mida võib saarel leida. Koht, kus asub pall, on näidatud kaardil. Kahjuks oli kaart väga ammu katki rebitud ja nüüd omab iga hõim oma osa."
2. Eestvedaja teatab osalejatele, et neil on otsimiseks 45 minutit.

ANALÜÜS

1. Mängu käigu taastamine.
2. Kas oli raske rääkida teises keeles ja nendest aru saada?
3. Kuidas suhtlesite koosoleku ajal? Kas kasutasite ühte keelt või mõlemat? Millised arusaamatused juhtusid?
4. Kuidas suhtlesite otsimise ajal? Milliseid raskusi esines?
5. Kuidas lahendasite probleemi pallide avamisega? Mida tundsite, kui murdsite tabu?
6. Millised tabud on teie ühiskonna kultuuris?
7. Kas on võimalik elada, olles piiratud ainult oma kultuuri raamidega?
8. Mis takistab meil mõistmast teisi kultuure?
9. Kas teate konkreetseid näiteid niisuguse kultuuride vastastikulise kohanemise juhtumitest, mis võiksid osutuda kasulikuks mõlemate jaoks?
10. Tooge näiteid konfliktist kultuuride vahel. Mis on konflikti põhjuseks? Kes on kannatanu? Kes sellest võidab?
11. Mida kaotavad inimesed, kes avavad oma kultuuri teistele? Mida nad vastu saavad?

KOMMENTAAR

Kui rühmadel tekivad raskused keelte loomisel, pakkuge neil asendada sõnade kõik kaashäälikud või täishäälikud mõne teise tähega, alustada kõik sõnad ühesuguse silbiga, hääldada kõik sõnad tagurpidi jne.

Mäng võib kulgeda erinevalt, sõltuvalt osalejate temperamendist, välja töötatud väärtuste tähtsusest neile endile, läbirääkimiste pädevusest.

Kui mäng hakkab"pidurdama", võib korraldaja sekkuda, öeldes rühmadele ette võimalikke edasisi tegevusi.

Analüüsi ajal ei ole tingimata vaja küsida kõiki võimalikke küsimusi. Nad peaksid olema allutatud Eestvedaja poolt seotud eesmärgile.

HÕIMUDE ROLLIKAARDID

Hõimu Y rollikaart

Te elate saarel, kus ta elab veel teine hõimu. Mõlemad hõimud räägivad erinevaid keeli, omavad erinevaid kultuure ja kohtuvad väga harva.

Teie keel: Te peate mõtlema välja mõne lihtsa keele, mida kasutate mängu ajal. Veenduge, et kõik hõimu liikmed omandaksid selle.

Teie kultuur: Usulistel põhjustel pöörate suurt tähelepanu pallide mitmekesisusele nende kuju ja värvi järgi. Need pallid on pühalikud ja kellelgi ei ole õigust neid puudutada. Neid, kes seda tabu rikuvad, tuleb karistada. Palli võivad puudutada ainult "pühendatud". Selleks, et olla pühendatud, peab inimesel olema punane nina ja tegema pühendamisrituaali, kandes palli ümber ringi nina peal. Te peate oma hõimule välja mõtlema veel mingeid oma kultuuri erijooni ja hõimu nime, tervitusvorme, ning samuti ühiskonna organiseerimise reegleid (kes võtab vastu otsuseid ja kes räägib rühma nimel).

Hõimu Z rollikaart

Te elate saarel, kus ta elab veel teine hõimu. Mõlemad hõimud räägivad erinevaid keeli, omavad erinevaid kultuure ja kohtuvad väga harva.

Teie keel: Te peate mõtlema välja mõne lihtsa keele, mida kasutate mängu ajal. Veenduge, et kõik hõimu liikmed omandaksid selle.

Teie kultuur: BOlete rahulikud ja seltsivad inimesed. Te tervitate teineteist, hõõrudes ninasid. Seetõttu, kui teie nina ei ole alati puhas, võib seda pidada antiühiskondlikuks. Te omistate suurt tähtsust ümmargusetele punastele pallidele, mida kasutate meditsiinilistel eesmärkidel. Te peate oma hõimule välja mõtlema veel mingeid oma kultuuri erijooni ja hõimu nime, tervitusvorme, ning samuti ühiskonna organiseerimise reegleid (kes võtab vastu otsuseid ja kes räägib rühma nimel).

TEHTUD OTSUSED

Osalejate arv — Ükskõik, kuid eelistatult mitte vähem kui 10 ja mitte rohkem kui 30 inimest.
Ajakulu — Umbes 45-60 minutit.

EESMÄRK

- Luua ühine infoväli teema (probleemi) arutamiseks.
- Suurendada osalejate ettekujutust vaadeldud teemal.
- Analüüsida oma käitumist ja suhtlemisoskusi arutelu käigus.

MATERJALID

Juhi kaardid väidetega.
Juhised vaatlejatele (sõltuvalt osalejate arvust).
Kaks silti sõnaga "JAH" ja "EI".
Vajalik on valmistada ette ruum, jaotades mööblit mööda seinade ääri ja jäta keskele piisavalt suurt ruumi (vähemalt 20 m2),et osalejad saaksid liikuda. Ristjoonega on ruum jagatud kaheks osaks, millest üks on tähistatud sildiga "JAH", teine - "EI".

TÖÖKÄIK

1. Liidet jaotab rühma kahte ühesuurustesse väikestesse rühmadesse, millest üks on esimesel etapil otseselt seotud aruteluga, samal ajal kui teine mängib vaatlejate rolli. Osalejad ühest rühmast leiavad endale partnerit teisest rühmast nii, et igal osalejal oleks oma vaatleja. Viimaste ülesandeks on jälgida arutelu arengukäiku ja märkida üles osalejate käitumist vastavalt vaatleja erijuhistele.

Arutelu vaatlus „Tehtud otsused“
Tehke palun kindlaks:

1. Kuivõrd õnnestus teie kolleegil:
• väljendada oma seisukohta (oma isikliku arvamus);
• esitada faktidel põhinevat infot (nt statistika andmeid);
• ise alustada arutelu;
• kaasata arutellu neid, kes ei rääkinud kaasa.

2. Kas tal tuli ette:
• rääkida teemaväliselt, täitmata arutelu plaani;
• takistada teiste osalejate väljendamist;
• teha isiklikku laadi kriitilisi märkusi;
• monopoliseerida arutelu (rääkis rohkem kui 30 sekundit).

2. H2. Vaatlejad on paigutatud selliselt, et neil oleks mugav oma ülesandeid täita. Arutelu osalejad on paigutatud ruumi eraldusjoone lähedale.
3. Juht loeb ette väidet, mille suhtes pärast lühikest arutelu palutakse osalejatele määratleda oma positsiooni, väljendades selle nõustumise või mittenõustumisega. Sõltuvalt vastuse kategoorilisuse astmest, paigutavad osalejad end keskjoonele lähemale (vähem rõhutatud) või joonest kaugemale (rohkem rõhutatud). Real seisukohta võtta ei tohi.
4. Siis pakub juht osalejatele kolme minuti jooksul argumenteerida oma seisukohti ja püüda oma väidetega mõjutada vastaste arvamust. Arutelu käigus võib iga osaleja muuta oma asend joone suhtes, kui tema suhtumine väidesse sai paranduse osaliseks.
5. Mõne aja pärast on arutelu lõpetatud ning osalejad lähevad eraldusjoonele tagasi. Juht loeb ette uue väide ning seisukohtade määramise kord ja sellele järgnenud arutelu kordub. Kokku võib lugeda 3-5 väided.
6. Grupid vahetuvad: nüüd vaatlejad saavad arutelu osalejateks ja endised osalejad saavad, saades kätte vajalike juhendeid, osalevad vaatlejatena.
7. Arutelu lõpus osalejad jaotatakse paaridesse, et jagada oma tähelepanekuid partneri käitumisest arutelu käigus.

ANALÜÜS

1. Kuidas mugavalt tundsid end osalejad vaatlejate rollis? arutelu osaleja rollis? Miks?
2. Kas väited olid arutluseks huvitavad?
3. Kas sai süveneda arutatud küsimuste sisusse?
4. Kas alati oli piisavalt aega, et rääkida arutlletud teemal?
5. Kas vaatlejate kohalolek mõjutas arutelu käiku?
6. Mis on meetodi "Tehtud otsused“ tulemus iga osaleja jaoks oma sisu poolest? oma käitumise poolest arutelus?

KOMMENTAAR

Peaks väga hoolikalt valima väiteid, sest neist sõltub paljuski see, kas arutelu üldse toimub. Oluline on, et väited oleksid kontraversoonilised, st eeldav vastus on "Jah" või "Ei", samuti ei sisalda oletatavat vastust (vt "Mõned väited "Tehtud otsused" meetodiks.") Heaks käiguks on pakkuda osalejatele ise sõnastada väiteid arutamiseks. See annab võimaluse rääkida neid huvitavatel teemadel ja annab osalejatele suuremat vastutust arutelu sisu eest.

Arutelu käigus on soovitav, et iga osaleja saaks rääkida ja tooks esile argumente oma valitud positsiooni kaitseks. Väiteid ei pea olema palju. Soovitav, et nende kogus ei ületa 10. Võimalik on variant, et arutelu osalejad arutavad etteloetud väiteid mitte püsti seistes, vaid istudes toolil.

Mõned väited „Tehtud otsused" meetodiks

1. Pagulaste probleemist tuleb rääkida kogu üldkooli arengu protsessi käigus.
2. Valgevenelased tulevikus - rahvas ilma keeleta.
3. Kultuuridevaheline haridus ei ole tänapäeva koolides aktuaalne.
4. Kõrge arenguga riigid peaksid aitama lahendada majanduslikke probleeme madala arenguga riikidele.
5. Lätlastel on õigus, et sunnivad õppida oma keelt.
6. Mehed on rohkem rassistlikumad kui naised.
7. VRÜ tekitab ohut rõhutades etnilist vihkamist.
8. Noored saavad esimestena rassistlike rünnakute ohvriteks.
9. On olemas ka rahulike viise, kuidas lahendada rahvusvahelisi konflikte.
10. Rääkida saab usulisest sallimatusest Valgevenes.
11. Valgevenes eksisteerib valgevenelaste diskrimineerimine.
12. Erinev samade ajalooliste sündmuste kohtlemine erinevates riikides ajaloo uurimises on õigustatud.
13. Õpilased ei mõista lõpuni pagulaste probleeme.
14. Immigrandid võtavad meilt peavarju ja tööd.
15. Kaasaegsetes tingimustes on rassism asjakohatu.
16. Parem olla mustanahaline kui homoseksuaal.
17. Moslemid ei saa tõeliselt integreeruda "euroopaliku ühiskonda".
18. Natsionalism on sõja sünonüüm.

VASTUPANU RASSISMILE

Osalejate arv — 4–50
Ajakulu — 120 minutit

EESMÄRK

- Tekitada huvi küsimuse "inimõigused ja rassism" vastu.
- Arendada kollektiivse osalemise, suhtlemise ja koostöö oskusi.
- Tugevdada vastutus-, õiglus- ja solidaarsustunnet.

JUHTNÖÖRID

Ülesanne koosneb kahest osast: esimeses osas pakutakse ülevaadet rassismi mõistest, teises aga võimalike arengusuundi rassismi tekkimise puhul koolis (klubis, organisatsioonis).

1. osa. Mida tähendab mõiste "rassism"?

1. Alustage ülesannet ajurünnakuga, et selgitada välja mõiste. Selleks et, põhjustada osalejatele reaktsiooni rassismile, võite rääkida rassilistliku anekdoodi ja paluda rühmal väljendada oma mõtteid sellel teemal. Pange osalejate mõtted kirja kas suurele paberilehele või pabertahvlile.
2. Rassismi väljendamine ja erinevatest kultuuridest pärit inimeste mittemõistmine on igapäevane mõiste. Kasutades ajurünnakut tehke kindlaks, milline käitumine igapäeva sündmustes sreostub liikmetel rassismiga.
3. Minge üle konkreetsele juhtumile. Jagage välja paber ja pliiatsid. Paluge osalejatel vaadata väikest stseeni ja kirjutada mõned märksõnad, mis kirjeldavad nende reaktsiooni. Paluge vabatahtlikel esitada oma lavastust.
4. Veetke läbi esitamise lühianalüüs järgmise skeemi järgi:

- Mis oli kirja pandud esimese vaheaja ajal? Mis viis osalejaid sellistele järeldustele?
- Mida pandi kirja teise vaheaja ajal? Mis viis osalejaid sellistele järeldustele?
- Mis järeldusele jõudsid vaatajad lõpus? Millele see tugines?

2. osa. Tegevusplaani väljatöötamine juhuks, kui rassism tekib koolis (klubis, organisatsioonis)

1. Kujutage järgmist ülesannet - kooli (klubi, organisatsiooni) tegevuskava ettevalmistus.
2. Ajurünnakuga määrake "tegevisikute" koosseis koolis (organisatsioonis, klubis). Näiteks koolis on nendeks õpilased, juht, direktor, tehniline personal, laborandid, raamatukoguhoidja, koolibusside juhid, turvatöötajad jne.
3. Jagunege rühmadeks 4-5 inimest, et arutada loetletud kategooriate vastutusi rassismi tekitamise suhtes. Eesmärgiks on soovituste väljatöötamine antud inimestese käitumisel selliste juhtumite ga kokkupuutumisel. Andke gruppidele 30 minutit, et arutada ja koostada aruanne lühiteese pabertahvlile.
4. Kutsuge grupp aruandmiseks täiskogu istungile. Eestvedaja teeb kokkuvõtet ideedest ja annab võimalust võrrelda nende poolt ettevalmistatud juhistega juba olemasolevate juhistega nende õppeasutuses.
5. Paluge igal rühmal töötada ühe konkreetse aspektiga (sammu või meetmega). Näiteks kui teil on vaja üldiselt kooli avaldust rassismi ja diskrimineerimise kohta, üks rühmadest võib tegeleda selle kirjutamisega. Rühmadel on vaja ka arutada, kuidas nad esitavad oma järeldusi täisistungil: lisaks kirjalikule tekstile võivad nad oma ideede kirjeldamiseks kasutada jooniseid, kollaaži, miimikat jne.
6. Rühmad esitavad oma järeldused täiskoguistungil ja arutavad, kuidas neid ellu viia.

ANALÜÜS JA HINNANG

Alustage ülesande analüüsimisest, siis arutage, mida osalejad õppisid ning kuidas käituda edasi.

- Kui levinud on rassism koolides, klubides, ühiskonnas terviklikult?
- Millised grupid kannatavad rassismi all kõige rohkem? Miks? Kas olid need samad grupid 20 ja 50 aastat tagasi?
- Kas on osalejate ettekujutis ülesande käigus muutunud sellest, mis on rassismi avaldumine? Kuidas? Näited?
- Kes vastutab koolis rassismi avaldumiste puudumise eest?
- Analüüsige intsidenti veel kord. Kuidas pidi käituma õpetajad, Beslani isa, koolidirektor, et õiglast otsust tagada?
- Muidu on oluline teada, kuidas käituda rassismi avaldumise juhul, kuid paremini mitte tunda vajadust kunagi sellest olukorrast väljapääsu otsimisest, eks ole? Mida võib ja kindlasti tuleb teha, et ennetada rassismi avaldumisi koolides ja kogu ühiskonnas?

RASSISMI MÕISTE

Rassism üldiselt on käitumine, sõnad või teod, milliste kaudu väljendub sõbralik või vaenulik suhtumine inimestesse nende nahavärvuse, kultuuri või etnilise päritolu pärast. Varjatud rassismi vormid on sama kahjulikud, kui otsekohesed.

Institutsionaalse rassismi vorm kujutab endast organisatsiooni kollektiivset loobumist vastava ametialase teenindamise tagamisest inimeste nahavärvuse, kultuuri või etnilise päritolu tõttu. Seda võib vaadelda või tunda kordades, hoiakutes ja käitumises, millised muutuvad diskrimineerivateks eelarvamuste, ebaviisakuse, hajameelsuse ja rassistlike stereotüüpide tahtmatu avaldumise põhjusel etniliste vähemuste suhtes. Rassistlike intsidentide ja rünnakuid on võimalik kohtuda igas õppeasutuses, sõltumata etnilise vähemuse hulka kuuluvate õpilaste arvust. Rasistlikuks peetakse iga intsident, mida kannatanud või teine võõras isik niiviisi tajubki.

MILLISED INTSIDENDID PEETAKSED RASSISTLIKEKS?

Füüsilise kahju tekitamine. Sinna kuuluvadki otsekohased vägivalla või hirmutamise kohaldamisega rünnakute näited nii vähemust esindatavate laste, kui ka täiskasvanute suhtes, sh ka „väikesed" hirmutamisjuhtumid, millised kokku võivad esile kutsuda kumulatiivefekti.

Sõnalised solvangud. Vähemuste esindajate sõimamine, igas vormis nende kultuuri (muusika, rõivaste, köögi) naerualuseks tegemine. On olemas ka teisi, vähem ilmseid solvavaid õpetajate, õpilaste, teiste töiskasvanute poolt tehtud kommentaare, nt juhuslikud märkused solvava iseloomu ja rassistliku alltekstiga.

Koostööst loobumine ja lugupidamatus. Koostööst loobumine ja lugupidavuse avaldumisest keeldumine vähemuste esindajate seast õpilaste, õpetajate, treenerite, noorsootöötajate suhtes võib olla rassismi vormiks, kui rassistlik motivatsioon on ilmselge või „ohver" seda tunneb. Lugupidamatus saab olla tahtmatu, kui näiteks õpetaja või treener käitub ebaviisakalt õpilase kultuuriliste kommete suhtes sellises vormis, et tema maitseb kohmetus- või solvatustunnet.

Teised avaldumised. Rassistliku iseloomuga naljad, väljendid, rassistliku sümboolika märkide, rõivaste loosungitega kandmine, seinadel pealiskirjad, rassistliku kirjanduse, plakattide levitamine, rassistlike või fašistlike ühingute olemasolu koolides ja selle ümbruses, stereotüüpide täiskasvanutega levitamine, mis võib diskrimineerimisele viia. .

Paljud rassismi avaldumised ei ole nii ilmsed. Sageli on peidetud ilminguid kõige raskem tuvastada ja kõrvaldada. Paljud rassismi avaldumised, kuhu on õpilased kaasatud, ei esine õpetajate või täiskasvanute juuresolekul. Seetõttu on eriti oluline välja töötada koolides meetmete programmi tagamaks, et kõik koolikollektiivi liikmed märkaksid kohe rassismi, teataksid ja võitleksid nende ennetamise nimel.

MÕNED PRAKTILISED KOMMENTAARID KOOLITEGEVUSKAVA VÄLJATÖÖTAMISEL RASSISMI AVALDUMISE JUHUL

Rassismi avaldumise probleemi lahendamisel on vaja välja töötada ja rakendada poliitikat kogu kooli (õppeasutuse) tasemel. On oluline, et rassismi avaldumisele lähenemised oleksid kooli ühtse poliitika ja praktikaga kooskõlas. Rassismiga seotud küsimusi peaks pidama kui „erilisi, kuid mitte isoleerituid". Siin on mõned praktilised kommentaarid läbivaatamiseks:

- On vaja teha selget avalikku avaldust, et rassism koolis on ragelt keelatud.
- Tegevusplaan ise peaks sisaldama selgelt kirjeldatud meetmete korda rassismi avaldumise intsidendi tekkimisel juhul.
- Kogu kooli lähenemine, sealhulgas nõuetekohane menetlus ja kooskõlastatud meetmed, et selliseid juhtumeid lahendada, kehtib kõikidele koolikollektiivi liikmetele: juhtkonnale, õppejõududele, tehnilisele personalile, õpilastele, vanematele ja külalistele.
- Kõik peaksid mõistma, rassismi ja rassistlike intsidentide avaldumise jälgimine ja nendega võitlemine on iga koolikollektiivi liikme kohustus.
- Rassismi probleemile lähenemine peab olema järjepidev, et see oli kõigile selge, mida oodata.
- On vajalik selge arusaam, et reaktsioon toimunud intsidendile järgneb kohe, niipea kui see aset leidis või avastati.
- Täiendavad meetmed intsidendile reageerimaks tuleb kindlaks määratud ajavahemiku jooksul rakendada.

JAGAMISMATERJALID

"Tõsine vahejuhtum" – rollimängukaart

Mägige läbi lühike eksprompt rollimäng, mis põhineb järgmistele allpool kirjeldatud juhtumile. See peaks koosnema kolmest lühikesest stseenist, nii nagu allpool kirjeldatud. Stseeniosade vahel palub eestvedaja panna kirja oma muljeid juhtumi kohta.

Stseen 1. Kaks õpetajat vestlevad õpetajatetoas.

Eelmise kuu jooksul toimus koolis mitu taskuvargust. Jälle on kadunud raha. Direktor otsustas järjekindlalt leida lahendusi antud varguste juhtumitele ja kaasas õpetajaid varga otsimisse. Varguses, vähemalt viimase juhtumi puhul, kahtlustatakse Beslani, kelle vanemad on immigrandid Põhja-Kaukaasiast.

Stseen 2. Vestlus poisi isa ja direktori vahel.

Selle tulemusena hüvitab isa direktorile täielikult varastatud summat.

Stseen 3. Kaks õpetajat vestlevad õpetajatetoas.

Asjaolu, et isa hüvitamis raha, peetakse õpetajate poolt kui Beslani süü tunistamist. Hiljem aga leiavad nad tõendeid, mis kinnitavad, et poisil pole mingit pistmist vargusega.

Tõsine vahejuhtum - soovitused läbiviijale

Paluge vabatahtlikel teha sellest loost väike lavastusmäng. Stseenide vahel esitake publikule küsimusi ja paluda neil kirjutada paar sõnaga vastuseid.

Stseen 1. Kaks õpetajat vestlevad õpetajatetoas.

Eelmise kuu jooksul toimus koolis mitu taskuvargust. Jälle on kadunud raha. Direktor otsustas järjekindlalt leida lahendusi antud varguste juhtumitele ja kaasas õpetajaid varga otsimisse. Varguses, vähemalt viimase juhtumi puhul, kahtlustatakse Beslani, kelle vanemad on immigrandid Põhja-Kaukaasiast.

Esimene paus. Küsimus publikule: Mida teeksite direktori asemel?

Stseen 2. Vestlus poisi isa ja direktori vahel.

Selle tulemusena hüvitab isa direktorile täielikult varastatud summat.

Teine paus. Küsimus publikule: Kas peate olukorra lahendust rahuldavaks?

Stseen 3. Kaks õpetajat vestlevad õpetajatetoas.

Asjaolu, et isa hüvitamis raha, peetakse õpetajate poolt kui Beslani süü tunistamist. Hiljem aga leiavad nad tõendeid, mis kinnitavad, et poisil pole mingit pistmist vargusega.

Kolmas paus. Kolmas küsimus publikule: Milline on teie arvates nüüd?

ÜKS VÕRDUB ÜHEGA

Osalejate arv — pole oluline
Ajakulu — Etapp A – 15 minutit, etapp B – 15 minutit,
etapp C – 30 minutit, analüüs – 20 minutit.

EESMÄRK

- Aidata osalejatel üksteist tajuda ja tunda grupi raames.
- Näidata üheagselt inimeste sarnasuste ja erinevuste olemasolu.
- Kujundada isiksuse eripära ja tema väärtuste tajumist.

MATERJALID

Kriips ja isiklike omaduste loetelu A etapiks. Paberilehed ja värvilised viltpliiatsid või markerid osalejate hulgale vastavalt B etapiks

JUHTNÖÖRID

Etapp A. Erinevused

1. Juht valmistab ruumi ette käesoleva meetodi läbiviimiseks. Siin peab olema piisavalt palju vaba kohta, et osalejad saaksid vabalt liikuda.
2. Kriipsuga tõmmake põrandale joon, mis tingimisi jagab ruumi pooltesse.
3. Juht ise seisab joone peal, osalejad kogunevad ruumi ühel poolel.
4. Edasi juht pakub joone üle minna nendele osalejatele, nt kellel jalas on püksid. Kui kõik osalejad teevad valikut ning leiavad endale teatud kohta kas joone ühel või teisel poolel, juht palub oma kohale tagasi minna.
5. Nüüd ta pöörab osalejate tõhelepanu sellele, et edasi nemad tegutsevad sama algoritmi järgi. Võimaldab veel kord proovida liikuda joone üle nendel osalejatel, nt kelle huviks on kulinaaria.
6. Kui grupp on piisavalt „soojendatud" alustage kasutama spetsiifilisi teemakohaseid variante. Nt paluge joone üle minna neid, kes oli kunagi kannatanud diskrimineerimise all.

Etapp B. Ainulaadsus

1. Juht räägib, et üsna paljudel inimestel on maikad teatud loosungite ja logodega.
2. Osalejatele pakutakse oma maika jaoks logo joonistada, mis peegeldaks nende individuaalseid omadusi.
3. Juht jagab paberit, markereid ning teatab, et selle ülesande täitmiseks antakse 15 minutit.
4. Kui kõikide osalejate tööd on lõpetatud, pannakse logod maikadele ning mõnda aega liikuvad ruumis, et oma logosid tutvustada ning teiste logosid vaadata.

Etapp C. Sarnasuste otsimine

1. Juht küsib igaüht osalejat valida endale partnerit ning paaris leida kolme ühist omadust: see, mida nad tunnevad ja teevad ALATI, mida nad tunnevad ja teevad MÕNIKORD, mida nad ei tunne ja ei tee KUNAGI.
2. Pärast paarid ühinevad neljast koosnevatesse rühmadesse. Uutes gruppides on vaja leida nelja ühiseid omadusi.
3. Edasi need neljaliikmelised grupid ühinevadki gruppidesse 8 inimese kaupa ning nendele pakutakse analoogilised ülesanded.
4. Etapp C lõpeb, kui kõik osalejad moodustavad ühte rühma, tuues esile kogu grupi kolm ühist omadust.
5. Kui grupp on liiga suur, juht peab kontrollima, kas tõeliselt need 3 omadust sobivad kõikidele.

ANALÜÜS

1. Mida te tundsite, kui läksite joone üle?
2. Kas alati oli kerge seda sammu teha?
3. Mida teie tundsite, kui kinnitasite oma ainulaadsust ning nägite, et erinete ülejäänud osalejatest?
4. Mida teie tundsite, kui saite aru, et teil leidub samu omadusi, kui teistel grupiliikmetel?
5. Millal igapäevases elus me soovime ainukene olla, millal aga tunneme vajadust teistega sarnanemisest?
6. Kas kunagi oma päritolu saladuses hoida või oma individuaalsuse osast loobuda selleks, et ühiskond võtaks teid vastu?
7. Kas olete diskrimineerimise all kanatanud, sest olete teine või „võõra" inimese suhete pärast?

KOMMENTAAR

See meetod hästi sobib igale auditooriumile – nii omavahel tuttavatele inimestele, kui ka hiljuti moodustunud rühmale.

Etapil A ei tule liiga palju variante pakkuda, 10-12 variante piisab. Variandid peavad olema tähelepanelikult läbi mõelda: need peavadki olema individuaalsed ning samal ajal ei pea isiklike iseärasustega seotud olema.

Etapi B läbiviimise ajal võivad tekkida raskused logode ideede elluviimisel. Siin kindlasti tuleb rõhutada, et siin peamisteks on ideed ja mõtted, mitte kunst. Saab pakkuda osalejatele ka loosungit välja mõtelda, mis peegeldaks nende isiklikke iseärasusi.

Kui etapil B osalejatel ei õnnestu leida ühiseid omadusi kõikide jaoks, proovige kasutada järgmist algoritmi: osalejad järjekordselt nimetavad mingeid omadusi, nõusolevad mängijad tõusevad püsti. Noorukieas osalejatega on keerulisem mängida. Analüüsi etapil tuletage meelde, et etapid A, B, C on ühe terviku osad.